

KAMK - University
of Applied Sciences

**Matkailullisen vapaa-ajanasumisen alue-
taloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi,
Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi**

Pekka Kauppila

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi

Pekka Kauppila

Yhteystiedot:

Kajaanin Ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

Shutterstock

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 101 / 2020

ISBN 978–952–7319–53–9

ISSN 1458–915X

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimusraportin tausta ja tarve.....	1
1.2	Tutkimusraportin tarkoitus, tavoitteet ja viitekehys	5
1.3	Tutkimusraportin keskeiset käsitteet	7
1.4	Viimeaikaisia matkailun aluetaloudellisia tutkimuksia paikallistasolta	12
2.	TUTKIMUSALUEET, -AINEISTOT JA -MENETELMÄT.....	15
2.1	Tutkimusalueet Suomen ja Kainuun matkailun aluerakenteessa	15
2.2	Tutkimusalueet ja vapaa-ajanasunnot: kunnittain ja matkailukeskuksittain	17
2.3	Tutkimusaineistot.....	22
2.4	Tutkimusmenetelmät	28
2.5	Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kvantifioinnin periaatteet ja indikaattorit ...	32
3.	MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET	35
3.1	Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kvantifointi ja indikaattorit kunnittain	35
3.2	Mittaamismalliin vaadittavat parametrit.....	37
3.3	Case Hyrynsalmi	38
3.4	Case Kuhmo	41
3.5	Case Sotkamo.....	45
3.6	Case Suomussalmi	49
3.7	Matkailullinen vapaa-ajanasuminen osana kuntien matkailutaloutta.....	52
3.8	Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kiinteistöverotulo kunnille	54
4.	MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI	59
5.	MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN ENNUSTE- JA ARVIOINTIMALLI	61
6.	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	63
6.1	Keskeiset tulokset	63
6.2	Mallit ja strateginen suunnitteluprosessi.....	80
6.3	Pohdinta, kritiikki ja jatkotutkimustarpeet	82
	LÄHTEET.....	92

LIITE I

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusraportin tausta ja tarve

Matkailun kehittämisen aikaansaamat myönteiset ja kielteiset vaikutukset – ympäristölliset, sosiokulttuuriset ja taloudelliset – konkretisoituvat paikallistasolla (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo 1998; Hall & Page 2006). Myönteisiä aineellisia sosiotaloudellisia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi väestömäärän lisääntyminen ja terve ikärakenne, yritystoiminnan viriäminen ja toimialarakenteen monipuolistuminen, työpaikkojen syntyminen ja työpaikkarakenteen monipuolistuminen sekä julkisen ja yksityisen palvelurakenteen kehittyminen. (Matkailu)yritystoiminnan myötä syntyvistä työpaikoista karttuu kohdealueelle palkkatuloja ja edelleen palkkaverotuloja. Nämä edesauttavat muun muassa julkisen palvelurakenteen ja infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä. Myönteisiä aineettomia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi alueen tunnettuuden parantuminen ja imagon kohentuminen sekä paikallisten asukkaiden itsetunnon ja alueellisen identiteetin voimistuminen. Viitaten positiivisiin sosiaalis-taloudellisiin vaikutuksiin matkailua korostetaan Kainuun maakuntaohjelmassa (Kainuun liitto 2017) yhtenä maakunnan kehitettävistä elinkeinoista. Ohjelman mukaan matkailuun tavoitellaan lisää investointeja, yrityksiä ja työpaikkoja. Myös matkailun TKI-toimintaa ja osaamista pyritään vahvistamaan.

Tilastokeskus (2019a) julkaisee vuosittain tilastotietoa suomalaisten matkailusta ja sen muutoksesta. Vuonna 2018 Suomessa tehtiin noin 6,8 miljoonaa sellaista vapaa-ajanmatkaa, joiden aikana käytettiin ainakin kerran maksullista majoituspalvelua, kuten hotellia, vuokrattua mökkiä tai leirintäaluetta. Kokonaismäärä pysyi samalla tasolla verrattuna aikaisempaan vuoteen. *Kyseisenä vuonna maassamme kertyi vajaa 19 miljoonaa yli yön kestänyttä vapaa-ajan ilmaismajoitusmatkaa eli matkaa omalle mökille tai vierailumatkaa sukulaisten tai tuttavien luo.* Ilmaismajoitusmatkat kohdistuivat ennen muuta suuriin kaupunkeihin, kuten Helsinkiin, Tampereelle, Turkuun, Ouluun ja Kuopioon. Näin ollen ilmaismajoitusmatkoissa painottuvat sukulaisten tai tuttavien luona yöpymiset. Edellistä tulkintaa vahvistaa se, että sukulaisten tai tuttavien luona yöpymiset (37,5 miljoonaa yöpymistä) kattoivat yli puolet kotimaan vapaa-ajanmatkojen yöpymisistä. Kaikkiaan ilmaismajoitusmatkat muodostivat noin puolet kaikista kotimaan vapaa-ajanmatkoista. Ilmaismajoitusmatkojen määrä kuitenkin pieneni vajaa neljä prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Ilmaismajoitusmatkojen sesonkiaikaa ovat kesäkuukaudet, sillä runsas kolmannes ilmaismajoitusmatkoista tehtiin kesä-elokuussa heinäkuun ollessa suosituin kuukausi. Vuonna 2018 omassa mökissä tai loma-asunnossa kertyi 12,5 miljoonaa yöpymistä eli vajaa viidennes kaikista kotimaan vapaa-ajanmatkojen yöpymisistä. Yöpymiset vähenivät edellisen vuoteen verrattuna seitsemän prosenttia. Kotimaan lomamatkojen kohteenvalintaan vaikuttaneista tekijöistä ilmaismajoitusmatkoissa korostuivat luonto ja hyvinvointi.

Viitteitä ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnon omistajien merkityksestä paikallistasolle on löydettävissä myös Kajaanin ammattikorkeakoulun tekemistä matkailukohteiden kävijätutkimuksista. Niiden perusteella Kalajoen (Järviluoma 2017a), Kuusamon (Järviluoma 2017b) ja Vuokatin (Järviluoma 2017c) matkailijoista 6–8 prosenttia yöpyi matkansa aikana omassa vapaa-ajanasunnossaan. Majoituspaikan lisäksi oma vapaa-ajanasunto nousi matkailijoiden vastauksissa esille eräänä selkeänä kohteenvalintaan vaikuttaneena tekijänä (ks. Järviluoma 2017a, 2017b, 2017c).

Sen sijaan kävijätutkimusten perusteella Oulun matkailijoista alle prosentti yöpyi matkansa aikana omassa vapaa-ajanasunnossaan, kun ilmaismajoitusmatkojen toisessa majoituskohteessa, sukulaisten tai tuttavien luona, yöpyi lähes viidennes matkailijoista (Järviluoma 2017d).

Aivan kuten matkailulla, vapaa-ajanasumisella on sekä myönteisiä että kielteisiä ympäristöllisiä, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia kohdealueelle, ja näitä vaikutuksia on käsitelty monipuolisesti vapaa-ajanasumisen kansainvälisessä (esim. Coppock 1977; Hall & Müller 2004, 2018; Müller 2004a; Roca 2016) ja kotimaisessa (esim. Aho & Ilola 2006; Adamiak ym. 2015) tutkimuskirjallisuudessa. Taloudellisiin vaikutuksiin viitaten on arvioitu, että maassamme käytettiin vuonna 2014 vapaa-ajanasumiseen yhteensä noin 6,2 miljardia euroa: mökkien korjaus (1,7 mrd. euroa), päivittäistavarat (1,4 mrd. euroa), matkat (1,2 mrd. euroa), kiinteistökaupat (0,7 mrd. euroa), julkiset ja yksityiset infrastruktuuri- ja muut käyttömaksut ja palvelut (0,5 mrd. euroa), muut tavarahankinnat (0,4 mrd. euroa) ja uudisrakentaminen (0,3 mrd. euroa). Kyseisenä vuonna vapaa-ajanasumisen työllisyysvaikutuksiksi laskettiin valtakunnantasolla noin 60 000 työpaikkaa (Finnish Consulting Group Oy 2016). Talousluvut sisältävät sekä paikallisten että ulkopaikkakuntalaisten kuluksen ja sen aikaansaaman työllisyyden.

Williamsin ja Hallin (2000) mukaan vapaa-ajanasuminen on pysyvä muutto-matkailu-jatkumolla harmaata vyöhykettä, jolla on elementtejä molemmista ilmiöistä. Matkailun ja sen aluetaloudsvaiikutusten näkökulmasta vapaa-ajanasumisessa ovat oleellisia nimenomaan ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot ja niiden käyttö. Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuminen koskettaa matkailu-ilmiötä, koska se tuo paikkakunnan aluetalouteen ulkopuolista rahaa ja on siten rinnastettavissa matkailuelinkeinon. Suomen kunnissa vapaa-ajanasumisen myönteisissä piirteissä korostuvatkin taloudelliset vaikutukset: tulot ja työpaikat paikalliseen elinkeinoelämään sekä veroista ja maksuista koituvat tulot kuntatalouteen (Adamiak ym. 2015; Vepsäläinen ym. 2015). Vapaa-ajanasumisella on taloudellisten vaikutusten lisäksi vahva sosiaalinen ulottuvuus, sillä se virkistää ja elävöittää paikkakunnan sosiaalista elämää paikallisten ja vapaa-ajanasukkaiden erilaisten kohtaamisten kautta. Ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat ovat osa-aikakuntalaisia ja siten potentiaalisia tulevaisuuden muuttajia. Monissa Suomen kunnissa pyritäänkin houkuttelemaan uusia vapaa-ajanasukkaita ja kannustamaan nykyisiä muuttamaan pysyvästi vapaa-ajanasunnolleen (Adamiak ym. 2015; Vepsäläinen ym. 2015). Tulevaisuudessa ihmisten liikkuvuus ja monipaikkaisuus tulee lisääntymään, mistä yksi osoitus on juuri vapaa-ajanasuminen (esim. McKenzie ym. 2008; Hall 2014; Åkerlund ym. 2015; Hiltunen ym. 2016; Adamiak ym. 2017; Lehtonen ym. 2019). Monipaikkaisuus vaikuttaa paikallistasolla muun muassa julkisten palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen.

Vapaa-ajanasumisen taloudelliset vaikutukset ovat tutkimuskirjallisuudessa siis laajalti tiedostettu ja tunnistettu. Edelliseen viitaten onkin yllättävää, että ilmiön empiirinen (alue)taloudellinen tutkimus on jäänyt vähälle huomiolle, vaikka yleisesti ottaen vapaa-ajanasumisen tutkimus on kansainvälisesti lisääntynyt huomattavasti 1990-luvun lopusta lähtien (ks. Hall 2014; Müller & Hall 2018). Tämä ilmenee kansainvälisistä vapaa-ajanasumisen kirjallisuuskatsauksista (esim. Müller & Hoogerdoorn 2013; Hall 2014; Müller 2014) ja kokoomateoksista (esim. Hall & Müller 2004, 2018; Roca 2016), joissa aihepiiriä käsitteleviä empiirisiä tutkimuksia on esillä erittäin vähän. Tämä korostuu, kun vapaa-ajanasumisen talousvaikutuksia lähestytään matkailullisesta, ul-

kopaikkakuntalaisten, näkökulmasta paikallistasolla. Vapaa-ajanasumisen taloudellisten vaikutustutkimusten niukkuus johtuu ennen muuta tarvittavien tilastojen ja datan puuttumisesta tai puutteellisuuksista ja vertailututkimusten puuttumisesta (Müller 2011, 2014; Müller & Hoogerdoorn 2013). Viime vuosina on kuitenkin julkaistu joitakin vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutustutkimuksia Etelä-Afrikan pienistä kaupungeista (esim. Hoogerdoorn 2010; Hoogerdoorn & Visser 2010a, 2010b, 2011) ja Puolan maaseutualueelta (Adamiak 2014). Näissä tutkimuksissa talousvaikutuksia alueiden elinkeinoelämään ja yritystoimintaan on määritelty pitkälti vapaa-ajanasukille suunnatun kyselytutkimuksen (rahankäyttö) ja vapaa-ajanasukkaiden määrätietojen avulla. Tarkastelu rajoittuu yritystoiminnan ja elinkeinoelämän osalta ainoastaan välittömiin tulovaikutuksiin.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen paikallistason empiiristen (alue)taloudellisten tutkimusten niukkuus koskee myös Suomea. Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden aikaansaamista matkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksista on saatavissa jonkin verran tietoa maakunta- (esim. Lassila 2015; Kujala ym. 2018) ja seutukuntatasolta (esim. Kujala ym. 2018). Vuonna 2013 Pohjois-Savossa maakuntatasolla vapaa-ajanasumisen välittömäksi matkailutuloksia arvioitiin lähes 100 miljoonaa euroa (arvonlisäverollinen), josta vajaa kaksi kolmasosaa kohdistui vähittäis- ja erikoistavarakauppaan. Seuraavaksi suurimmat välittömän matkailutulon saajat olivat huoltoasemat (Lassila 2015). Pohjois-Savon tutkimuksessa vapaa-ajanasumisen matkailutulo määritettiin ulkopaikkakuntalaisten näkökulmasta eli kyse on osaksi maakunnan sisäisestä matkailutulosta. Vuonna 2015 Etelä-Savon ulkopuoliset vapaa-ajanasukkaat aiheuttivat 157 miljoonan euron yksityisen kulutuksen lisäyksen maakuntaan kerrannaisvaikutuksineen, mikä puolestaan synnytti 309 henkilötyövuoden työllisyysvaikutukset. Seutukunnittain tarkasteltuna Mikkelin seutukuntaan suuntautuivat mittavimmat talousvaikutukset: 96 miljoonaa euroa ja 195 henkilötyövuotta (Kujala ym. 2018). Etelä-Savon tutkimuksessa oli puolestaan kyse ulkomaakuntalaisten aikaansaamista tulo- ja työllisyysvaikutuksista eli maakunnan ulkoisesta matkailutulosta. Pohjois-Savossa menetelmänä sovellettiin pohjoismaisen mallin menomenetelmää (matkailijatutkimus) ja tutkimuksessa määritettiin vain välitön matkailutulo. Etelä-Savossa puolestaan menetelmänä oli RegFin-malli, mutta tutkimuksessa ei selvitetty taloudellisia vaikutuksia toimialoitain. Kummassakaan tutkimuksessa analyysit eivät ulottuneet palkkatulo- tai palkkaverotulotarkasteluun. Kaikkiin mainittujen tutkimusten käsitteet, tavoitetasot, aineistot ja menetelmät poikkeavat toisistaan. Jo nämä kaksi esimerkkiä osoittavat ulkopaikkakuntalaisten aikaansaaman vapaa-ajanasumisen vertailukelpoisen ja kattavan talousvaikutustiedon tuottamisen haasteellisuuden erityisesti paikallistasolta.

Edellisiin kappaleisiin viitaten matkailullisen, ulkopaikkakuntalaisten, vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisista vaikutuksista paikallistasolta, kuntatasolta, on saatavissa niukasti kansainvälistä ja kansallista tutkimustietoa. Käsillä oleva selvitys pyrkii täyttämään tätä tiedonpuutetta Kainuun kärkimatkailukuntien talousvaikutusten mittaamisen osalta ja laajentamaan näkökulmaa aluetaloudellisten vaikutusten seurantaan sekä ennustamiseen ja arviointiin. Adamiak (2014) jäsentää vapaa-ajanasumisen talousvaikutukset paikallistasolla välittömiin ja välillisiin. Edelliseen kuuluvat menot rakentamiseen tai asunnon hankkimiseen sekä tavaroiden ja palveluiden hankkimiseen, menot paikallisen hallinnon budjettiin verojen kautta ja vapaa-ajanasunnon hankkimisen vaikutukset kiinteistömarkkinoihin. Jälkimmäiseen sisältyvät esimerkiksi potentiaalinen tuki tietojen,

taitojen ja (sosiaalisen) pääoman siirtymiselle paikallisille matkailuyrittäjille sekä yhteistyö matkailuinfrastruktuurin kehittämisessä ja ylläpidossa. Käsillä olevassa raportissa keskitytään vain tavaroiden ja palveluiden hankkimiseen paikallistaloudesta.

Tässä tutkimusraportissa selvitetään Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia. Vaikutukset kattavat välittömän tulon, työllisyyden, palkkatulon ja palkkaverotulon sekä kokonaisvaikutukset. Tarkastelu kohdistuu vapaa-ajanasumisen vaikutuksiin kohdepaikkakunnan elinkeinoelämään ja yritystoimintaan, pois lukien rakentamissektori. Jätehuolto, viemäri- ja jätevesihuolto sekä vesi, sähkö ja mahdollinen yksityistiemaksu ovat analyysin ulkopuolella. Samoin vapaa-ajanasuntojen ja tonttien kauppa sekä niiden välitystoiminta jäävät huomioimatta. Sen sijaan kiinteistövero lähestytään tilastojen (Kuntaliitto, Tilastokeskus, Verohallinto) avulla. Matkailullisella vapaa-ajanasumisella tarkoitetaan ulkopuolista matkailun vapaa-ajanasumista.

Raportissa luodaan mittaamismalli talousvaikutusten määrittämiseen, ja mallia sovelletaan edellä mainittuihin kuntiin. Mallin taustalla on CoReFor-hankkeessa kehitetty matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin käsitteet, periaatteet ja toimintatapa on esitetty yksityiskohtaisesti Kuusamon (Kauppila 2016a), Oulun (Kauppila 2016b), Pudasjärven (Kauppila 2016c) ja Sotkamon (Kauppila & Järviluoma 2016) raporteissa, ja mallia on myöhemmin sovellettu Hyrynsalmelle ja Puolangalle (Kauppila 2016d) sekä Rokua Geopark -alueelle (Kauppila 2016e). Lisäksi luodaan tutkimusalueille matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli sekä ennuste- ja arviointimalli. Edellisen taustalla on matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli (Kauppila 2016f, 2016g, 2017a, 2017b, 2019a, 2019b) ja jälkimmäisen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli (Kauppila 2017c, 2018a). Kaikkiaan tutkimusraportissa kehitetään työkaluja matkailullisen vapaa-ajanasumisen talousvaikutusten kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja haltuunottoon matkailun strategisen suunnitteluprosessin viitekehyksessä.

Tutkimusraportti etenee siten, että seuraavaksi esitellään tutkimuksen tarkoitus, yksityiskohtaiset tavoitteet ja viitekehys, keskeiset käsitteet sekä matkailun aluetaloudellisten vaikutusten paikallistason viimeaikaisia tutkimusnäkökulmia. Tämän jälkeen käydään läpi tutkimusalueet, -aineistot ja -menetelmät. Tutkimusalueiden esittelyssä keskitytään seikkaperäisesti vapaa-ajanasuntojen määrään, rakenteen, kehityksen ja omistajien vakituisten asuinpaikkojen maantieteelliseen tarkasteluun. Tuloksissa tuodaan julki matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin periaatteet ja toimintatapa sekä sovelletaan mallia Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomussalmelle. Seuraavaksi esitellään matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli sekä ennuste- ja arviointimalli. Raportti päättyy yhteenvetoon ja pohdintaan, jossa käydään läpi keskeiset tutkimustulokset ja sidotaan mittaamismalli, seurantamalli sekä ennuste- ja arviointimalli matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin. Pohdinnan lopussa tuloksia arvioidaan myös kriittisesti ja nostetaan esille jatkotutkimustarpeita.

Tämä tutkimusraportti on osa Kajaanin ammattikorkeakoulun *Valto-hanketta* (Vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa). Hankkeessa on tähän mennessä julkaistu matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantaraportit Kainuusta (Kauppila 2019a) ja Pohjois-Pohjanmaalta (Kauppila 2019b),

hankkeen esittelyartikkeli (Järviluoma ym. 2019), teoreettinen, tutkimuskirjallisuuteen perustuva kirjoitus (Kauppila 2019c) vapaa-ajanasuntojen ja vapaa-ajanasumisen alueellisista piirteistä, matkailullisen vapaa-ajanasumisen empiiriset raportit Kainuusta (Järviluoma 2020a) ja Pohjois-Pohjamaalta (Järviluoma 2020b) sekä sanomalehtiartikkelit matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista (Kauppila 2019d) ja mökkeilyyn, etäisyyden ja aluetaloudellisten vaikutusten suhteista (Kauppila 2019e).

1.2 Tutkimusraportin tarkoitus, tavoitteet ja viitekehys

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on selvittää Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia. Raportin yksityiskohtaiset tavoitteet voidaan esittää seuraavasti:

1. ***Määrittää matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaa-***
mismallin parametrit ja periaatteet Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomus-
salmelle.
2. ***Soveltaa matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamis-***
mallia Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomussalmelle.
3. ***Luoda matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamal-***
lin parametrit ja periaatteet Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomussalmelle.
4. ***Luoda matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja***
arviointimallin parametrit ja periaatteet Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suo-
mussalmelle.

Mittaamismallilla on mahdollista mitata matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia vuositasolla. Mallissa hyödynnetään ja yhdistetään eri tietolähteitä. Lähtökohtana on vapaa-ajanasukaille Kainuun kunnista – Hyrynsalmelta, Kuhmosta, Sotkamosta ja Suomussalmelta – kerätyn kyselyn rahankäyttötiedot. Tämä kysyntätieto yhdistetään Tilastokeskuksen kesämökkitalaston ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrätietoon, jolloin saadaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutulo. Välitön matkailutulo on edellytys muiden talousvaikutusten määrittämiseen. Seuraavaksi välitön matkailutulo yhdistetään tilastotietoon eli Tilastokeskuksen yritys -ja toimipaikkarekisteriin, Tilastokeskuksen palkkarakennetilaan ja Kuntaliiton efektiivinen veroaste -tilastoon. Tällöin lopputulemana muodostuu alueen matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutyöllisyys, välitön palkkatulo ja välitön palkka-erotulo. Lopuksi määritetään kohdealueelle koituvat matkailullisen vapaa-ajanasumisen kokonaisvaikutukset, joissa sovelletaan tutkimustietoa alueellisista matkailun tulo- ja työllisyyskertoimista. Kertoimet saadaan tutkimustietoa hyödyntämällä empiirisesti kohdealueelta, käyttämällä alueelta aikaisemmin julkaistuja tutkimustuloksia tai tukeutumalla tutkimuskirjallisuuteen. Käsillä olevassa tutkimusraportissa sovelletaan tulo- ja työllisyyskertoimien kohdalla Hyrynsalmella (Kauppila 2016d, 2017a) ja Sotkamossa (Kauppila 2016f, 2017a, 2019a; Kauppila & Järviluoma

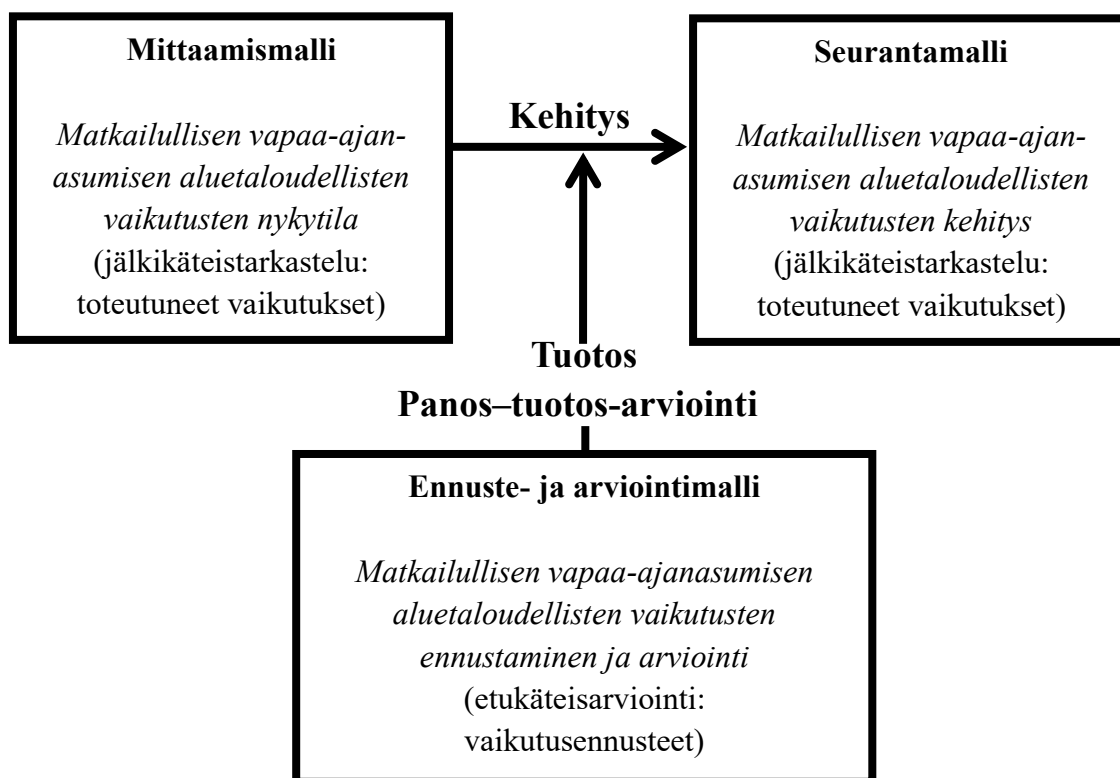
2016) aikaisemmin käytettyjä empiirisiä parametreja, jotka pohjautuvat Juntheikin (2002) tutkimukseen. Kuhmon ja Suomussalmen tapauksissa tulo- ja työllisyyskertoimet määritetään Juntheikin (2002) tutkimusraportin tulosten perusteella. Kun tietolähteet yhdistetään mittaamismallissa, tämä mahdollistaa matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten, tuotosten, laskemisen. Tuotokset kattavat siis välittömän matkailutulon, välittömän matkailutyöllisyyden, välittömän palkkatulon, välittömän palkkaverotulon ja kokonaisvaikutukset.

Seurantamallilla voidaan päivittää matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset vuosittain tiettyjen parametrien avulla. Osa näistä parametreista, kuten vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot, saadaan mittaamismallia varten kerätystä empiriasta. Tämän lisäksi tarvitaan tilastotietoa eli Tilastokeskuksen kesämökkitalaston, Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin, Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston ja Kuntaliiton efektiivinen veroaste -tilaston päivitettyjä tietoja sekä kokonaisvaikutusten määrittämiseen tutkimustietoa alueellisista tulo- ja työllisyyskertoimista.

Ennuste- ja arviointimallilla on mahdollista ennustaa matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia, ja näitä vaikutuksia voidaan verrata matkailullisen vapaa-ajanasumisen edellyttämiin panostuksiin. Näin ollen kyse on eräänlaisesta panos-tuotos-mallista. Ennuste- ja arviointimalliin tarvitaan aikaisemman empirian kautta saatuja vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietoja sekä tilastotietoa eli Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin, Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston ja Kuntaliiton efektiivinen veroaste -tilaston päivitettyjä tietoja sekä kokonaisvaikutusten määrittämiseen tutkimustietoa alueellisista tulo- ja työllisyyskertoimista.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli, seurantamalli sekä ennuste- ja arviointimalli muodostuvat yhdessä työkalupakin ilmiön kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja haltuunottoon. Mallit ovat keskenään yhteensopivia, sillä ne perustuvat samaan Tilastokeskuksen TOL (2008) -toimialaluokitukseen.

On huomattava, että mittaamismallilla, seurantamallilla sekä ennuste- ja arviointimallilla on erilainen aika-käsite. Mittaamismallilla ja seurantamallilla työstetyt vaikutustutkimukset ovat luonteeltaan *ex post* -tutkimuksia, jälkikäteistarkasteluita, jo toteutuneista vaikutuksista. Ennuste- ja arviointimallilla tuotetut vaikutustutkimukset ovat puolestaan *ex ante* -tutkimuksia, etukäteisarviointoja, ja niissä pyritään ennustamaan vielä toteutumattomia vaikutuksia (ks. Jyvälä 1981: 10). Siinä vielä toteutumattomia vaikutuksia etukäteisarvioidaan suunnittelutoimintaa silmällä pitäen – suunnittelu tähtää aina tulevaisuuteen. Toisaalta suunnittelu kaipaa myös jälkikäteistarkasteluita ilmiön nykytilasta ja jo toteutuneesta kehityksestä, kun tulkitaan tehtyjen toimenpiteiden ja havaittujen vaikutusten välisiä yhteyksiä. Nämä tulokset ja niiden johtopäätökset on syytä ottaa huomioon suunnittelussa. Jälkikäteistarkasteluiden viive on hieman yli vuosi johtuen tilastojen tuottamiseen ja viralliseen julkistamiseen vaadittavasta ajasta. Etukäteisarvioinneissa on kyse vaikutusennusteista, joita voidaan myöhemmin tarkastella seurantamallin avulla. Jälkikäteistarkastelut on mahdollista käsitteellistää *toteutuneiksi vaikutustutkimuksiksi* ja etukäteisarvioinnit *vaikutusennustetutkimuksiksi*. Kuvassa 1 esitetään edellä mainitut mallit matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten viitekehityksessä. Tuotoksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia ja panostuksilla näiden vaikutusten aikaansaamiseksi tarvittavia resursseja.

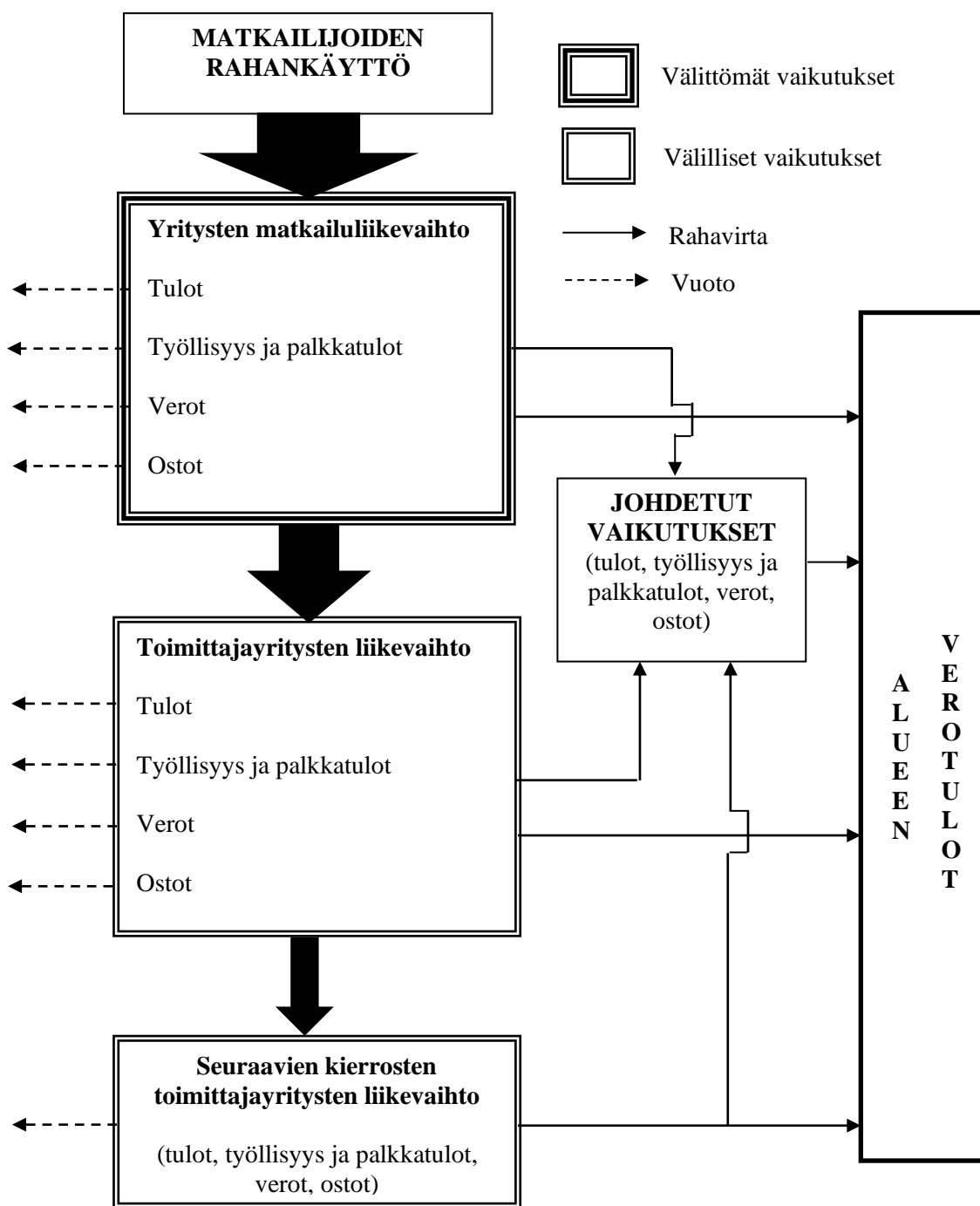

Kuva 1. Mittaamismalli, seurantamalli sekä ennuste- ja arviointimalli matkailullisen vapaa-ajan-asumisen aluetaloudellisten vaikutusten viitekehyksessä.

1.3 Tutkimusraportin keskeiset käsitteet

Matkailun aluetaloudellisissa tutkimuksissa sovelletaan muutamia peruskäsitteitä, jotka ovat relevantteja myös matkailullisen vapaa-ajan-asumisen taloustutkimuksissa. Näitä ovat välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset (Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo & Arajärvi 1990; Hall & Page 2006). Matkailu tuo aluetalouteen ja sen kiertokulkuun ”uutta”, alueen ulkopuolista rahaa (kuva 2). Matkailijat kuluttavat kohdealueella rahaa erilaisiin palveluihin, kuten majoitus-, ravitsemis-, liikenne- ja ohjelmapalveluihin sekä vähittäiskauppaan ja huoltamotoimintaan. Heidän ostaessa suoraan tavaroita ja palveluita yrityksistä syntyy **välittömiä vaikutuksia**. **Välilliset vaikutukset** ilmenevät silloin, kun välitöntä matkailutuloa saavat yritykset hankkivat tavaroita ja palveluita toimittajayrityksistä. Nämä hankintaketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia ja ulottua aina tuottajatasolle saakka. Matkailun ansiosta työllistyneiden ostaessa tavaroita ja palveluita syntyy puolestaan **indusoituja eli johdettuja vaikutuksia**. Kaikki edellä mainitut vaikutukset koskevat matkailutuloja ja matkailutyöpaikkoja sekä työpaikoista kertyviä palkkatuloja ja palkkaverotuloja. Välilliset ja johdetut vaikutukset muodostavat matkailun **kerrannaisvaikutukset**. Matkailun **kokonaisvaikutukset** taas sisältävät välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu alueelta ulos: aluetaloudesta ilmenee **vuotoja**. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinta (ostot) kohdistuu osittain alueen ulkopuolelle, ja siksi alueen tuloinjektio pienenee ostoketjun edetessä. On kuitenkin huomattava, että osa niidenkin työntekijöiden kulutuksesta, joiden palkkaverotulot

vuotavat kohdealueen ulkopuolelle, suuntautuu työpaikkakunnalle ja siten aikaansaa johdettuja vaikutuksia aluetaloudessa. Tässä tutkimusraportissa mielenkiinto kohdistuu matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömiin tulo-, työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksiin. Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle, mutta niitä pohditaan tutkimuskirjallisuuteen viitaten.

Kuva 2. Matkailijoiden rahankäyttö ja aluetaloudelliset vaikutukset (muokattu ja täydennetty Rinne 1999: kuva 1; Rinne & Saastamoinen 2005: kuva 1).

Tässä yhteydessä on syytä hieman pohtia matkailun kerrannaisvaikutuksia. Kerrannaisvaikutukset syntyvät, kun välittömästi matkailusta hyötyvät yritykset hankkivat (välilliset vaikutukset) ja matkailun ansiosta työllistyneet (johdetut vaikutukset) ostavat tavaroita ja palveluita aluetaloudesta. Nämä hankinta- ja ostoketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia. Kyse on siis siitä, kuinka matkailijoiden käyttämä raha kiertää aluetaloudessa aikaansaaden tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Kuten edellä todettiin, osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu kuitenkin alueelta ulos, mikä merkitsee vuotoja aluetaloudesta. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta osa yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinnasta kohdistuu alueen ulkopuolelle. Kerrannaisvaikutukset ilmaistaan tulo- ja työllisyyskertoimilla.

Kerroin muodostuu seuraavasti:

$$\text{Kerroin} = \frac{\text{välittömät (p) + välilliset (s) + johdetut (s) vaikutukset}}{\text{välittömät (p) vaikutukset}}$$

Matkailutulokerroin-käsitettä soveltaen kyseessä on niin sanottu ortodoksinen kerroin: välittömät vaikutukset ovat primaarisia vaikutuksia (p), kun välilliset ja johdetut vaikutukset ovat sekundaarisia vaikutuksia (s) (Archer 1976: 71; Mathieson & Wall 1987: 64–68; Vuoristo & Arajärvi 1990: 173–174). Laskutoimituksen lopputuloksena saadulla kertoimella kerrotaan välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset, jotta matkailun kokonaistulo- ja kokonaistyöllisyysvaikutukset selviävät. Kerrannaisvaikutuksiin vaikuttavat sekä maantieteelliset että yksilölliset tekijät, joita on tarkasteltu yksityiskohtaisesti toisaalla (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järvi- luoma 2016).

Paikallistasolla matkailun positiivisiin kerrannaisvaikutuksiin voidaan vaikuttaa suosimalla paikallisia tuotteita, mikä koskee niin yrityksiä, kotitalouksia kuin matkailijoita. Yritysten näkökulmasta tämä edellyttää paikallisia hankintaverkostoja. Niitä syntyy vain tuntemalla paikallisten yritysten tuotteita ja paikallisia tuottajia. Lisäksi yritykset voivat edesauttaa kerrannaisvaikutuksia palkkaamalla paikallisia työntekijöitä. Kaikkiaan myönteisten kerrannaisvaikutusten avainsana on paikallisuus.

Tässä raportissa tukeudutaan Tilastokeskuksen (2019b) kesämökki-määritelmään. *Kesämökillä tarkoitetaan kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua vapaa-ajan asuinrakennusta tai asuinrakennusta, jota käytetään loma- tai vapaa-ajanasuntona.* Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä, lomakyläien rakennuksia ja siirtolapuutarhamökkejä ei lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi. Kesämökeiksi luetaan kaikki rakennukset, joiden käyttötarkoitus vuoden viimeisenä päivänä on vapaa-ajan asuinrakennus tai joita kyseessä olevana ajankohtana käytetään vapaa-ajanasuntona. Tiedot kesämökeistä on saatu Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmän rakennus- ja huoneistotiedoista, joita ylläpidetään kuntien rakennusvalvonnan rakennushankeilmoituksilla. Toisin sanoen, kesämökkikanta sisältää ensisijaisesti Rakennusluokituksen käyttötarkoitusluokan (041) Vapaa-ajan asuinrakennukset ja lisäksi muut rakennukset (ns. mummonmokit), joita käytetään loma-asumiseen ja joiden käytössäoloista on ilmoitettu rekisteriviranomaiselle. Majoitustoimintaa harjoittavien liikeyritysten vuokrattavia lomamökkejä, jotka ovat Liikerakennusten luokassa

124 (Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet, liiketoiminnallisesti) ei lueta kesämökkikantaan (Tilastokeskus 2019c).

Kesämökki-määritelmässä huomio kiinnittyy siihen, että siinä mainitaan samassa virkkeessä sekä *rakennukset* että *asunnot*. Ne eivät ole välttämättä sama asia, vaan yhdessä vapaa-ajan asuinrakennuksessa voi olla lukuisia vapaa-ajanasuntoja tai -huoneistoja (Kauppila 2007: 99). Levin ja Rukan matkailukeskusten vapaa-ajanasumistutkimuksessa (Kauppila 2007) havaittiin, että keskuksissa oli huomattavasti enemmän osakeyhtiömuotoisia ja yksityisten yritysten omistamia vapaa-ajan asuinrakennuksia verrattuna niiden sijaintikuntiin ja koko maahan. Lisäksi matkailukeskusten vapaa-ajan asuinrakennukset olivat pinta-alaltaan suurempia kuin maassa keskimäärin. Omistuslajeihin ja kokoon vedoten matkailukeskusten vapaa-ajan asuinrakennukset sisältävät usein enemmän kuin yhden asunnon tai huoneiston rakennusta kohti. Käytännössä tämä ilmenee keskuksissa pari- ja rivitaloina. Tilastokeskuksen kesämökkitilastossa kuitenkin osakeyhtiömuotoiset ja yksityisten yritysten omistamat vapaa-ajan asuinrakennukset kirjautuvat vain yhtenä ”kesämökinä”. Toisin sanoen, mökkitieto on asuinrakennuskohtainen, ei asuntokohtainen. Kaikkiaan tilastointiperusta merkitsee sitä, että todellisuudessa erityisesti matkailukeskuksissa – ja niiden sijaintikunnissa – on määrällisesti enemmän yksittäisiä vapaa-ajanasuntoja kuin tilastot ”virallisesti” osoittavat. Tosin keskuksen välillä voi olla rakenteellisia eroja rakennuskannassa, mikä vaikuttaa luonnollisesti vapaa-ajanasuntojen määrään. Tässä raportissa käytetään vapaa-ajanasunto-termiä vapaa-ajan asuinrakennuksen sijaan.

Kesämökkitiedoista voi puuttua jonkin verran yksiköitä. Kesämökkikäyttöön otetaan rakennuksia, jotka ovat rekisterissä muissa käyttötarkoituseroissa kuin vapaa-ajanasuntoina (esim. tyhjilleen jääneet omakotitalot tai entisten maatilojen asuinrakennukset). Tällaisten rakennuksen muuttuminen vapaa-ajanasunnoiksi ei pääsääntöisesti välity rekisteriviranomaisille ja sitä kautta tilastoihin. Rekisteriin tehtyjä tarkistuksia ja kyselyjä on jonkin verran pyritty kohdistamaan juuri käyttötarkoitukseltaan tuntemattomiin ja/tai tyhjillään oleviin rakennuksiin, joiden käyttötarkoitus on saattanut muuttua vapaa-ajan asuinrakennukseksi. On myös mahdollista, että kesämökki muutetaan käyttötarkoitukseltaan asuinrakennukseksi, kun se otetaan asumiskäyttöön. Tällöin kesämökki poistuu kesämökkikannasta. Samoin tapahtuu myös silloin, kun kesämökki ilmoitetaan muuttoilmoituksessa vakinaiseksi osoitteeksi. Väestörekisterikeskus on täydentänyt väestötietojärjestelmän rakennustietoja lisäämällä rekisteriin verohallinnon kesämökkitietoja. Tämän vuoksi joissakin kunnissa voi olla liikaa vapaa-ajan asuinrakennuksia. Toisin sanoen, sama kesämökki on ollut sekä Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmässä että verottajalta saadussa aineistossa. Kaikissa tapauksissa näitä ei ole voitu päätellä samaksi yksiköksi, koska verohallinnon tiedoissa ei ole rakennuksen koordinaattitietoja. Kesämökin omistajaan liittyvät tiedot, kuten ulkokuntalaisten kesäasukkaiden määrä, kuvaavat vain viranomaisrekisterin kautta saatavia tietoja. Kesämökin todellinen käyttäjäryhmä voi joissakin tapauksissa olla aivan toinen, kuin mitä rekisteritiedoista pystytään päättelemään (Tilastokeskus 2019d). Edelleen vapaa-ajanasunnoiksi rekisteröidään esimerkiksi saunakäytössä olevia rakennuksia, joita ei käytetä vapaa-ajanasuntoina (Vepsäläinen & Rehunen 2009). Muun muassa Rehunen (2015) on tarkastellut artikkelissaan yksityiskohtaisesti kesämökkiaineistojen sisältöjä ja kattavuutta.

Kesämökki-määritelmässä käytetään samassa virkkeessä ilmaisuja loma- ja vapaa-ajanasunto. Suomenkielisiä käsitteitä ovat tarkastelleet muun muassa Aho ja Ilola (2006: 11–13) sekä Kauppila

(2007). Tutkimuksissa on sovellettu vuosien varrella esimerkiksi seuraavaa terminologiaa: (kesä)mökki, kesäasunto, lomamökki, loma-asunto, vapaa-ajanmökki, vapaa-ajanasunto ja kakkosasunto. Näissä määritelmässä alkuosa – kesä-, loma-, vapaa-aika- ja kakkos- – korostaa mökin tai asunnon käytön ominaispiirteitä. Kesä viittaa luonnollisesti tiettyyn vuodenaikaan, kesään, painottuvaan käyttöön. Loma ja vapaa-aika puolestaan korostavat ihmisten vuodeaikais-, viikkotai päivittäiseen rytmiiin liittyvää käyttöä. Kakkosasunto taas määräytyy ykkösasunnon, pysyvän asunnon, suhteen. Jossakin on siis olemassa asunto, joka on vieläkin tärkeämpi kuin kakkosasunto. Käsitteellisesti kakkosasunto ei viittaa pelkästään tiettyyn vuodenaikaan (kesään) tai tiettyyn elämisen rytmiin (loma-aika, vapaa-aika). Kakkosasuntoa voidaan pitää suomenkielisten käsitteiden yleisterminä, joka on kuitenkin vielä hieman vieras.

Kalternborn (1998) käyttää kakkosasunnosta termiä *alternate home* (vaihtoehtoinen asunto) painottaessaan siihen yhdistettäviä emotionaalisia siteitä. Hänen mielestään kakkosasuntojen voidaan tulkita olevan itse asiassa ykkösasuntoja, jotka edustavat globalisoituvassa maailmassa pysyvyyttä, pysyvää paikkaa paremmin kuin ”vakituinen asuinpaikka”. Tämä johtuu siitä, että ihmisten vakituinen asuinpaikka vaihtuu nykyään hyvin tiheästi, ja se merkitsee usein vain ”suojapaikkaa” työelämän aikana. Paikkakiintymykseen on syynä emotionaaliset linkit kakkosasuntoihin, sillä Kalternbornin mukaan kakkosasunnot myydään harvoin ja ne siirtyvät usein sukupolvelta toiselle.

Tässä tutkimusraportissa sovelletaan termiä *vapaa-ajanasunto* kuvaamaan nimenomaan mökkien ja asuntojen käytön painottumista ihmisten vapaa-aikaan, joka kattaa niin päivittäisen vapaa-ajan, viikonloput kuin loma-ajat. Lisäksi vapaa-ajanasunto viittaa ympärivuotiseen käyttöön. Yhteenvedon edellä läpikäytyt määritelmät korostavat muutamaa seikkaa. *Ensiksi*, asunnot ovat tilapäisessä, eivät vakituksessa, käytössä vuoden aikana. Niissä voidaan vierailla päivittäin, viikonloppuisin ja loma-aikoina riippuen vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välisestä etäisyydestä. *Toiseksi*, edelliseen viitaten, asunnot ovat lähinnä vapaa-aika- tai virkistyskäytössä. Tosin niissä on mahdollista tehdä esimerkiksi etätöitä. *Kolmanneksi*, asunnot ovat (pääsääntöisesti) kakkosasuntoja, jonka käyttäjät asuvat vakituisesti muualla. Vakituinen asunto on ykkösasunto, jossa ihmiset viettävät suurimman osan ajastaan. Toisaalta Paris (2014: 6) toteaa, että kakkosasunnot (*second homes*) viittaavat erilaiseen ihmisten ja fyysisten asuntojen suhteeseen, joten pitäisikö kakkosasunnot käsitteellistää enemmänkin käyttömuotoina, ei käyttöluokkina. Näin ollen kakkosasunto-termi tarkoittaisikin käyttömuotoja eikä asunnon tiettyjä fyysisiä ominaispiirteitä ja olisi sidoksissa käyttäjään.

Tämän tutkimusraportin kaksi keskeisintä käsitettä ovat *matkailullinen vapaa-ajanasuminen* ja *matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset*.

Matkailullisella vapaa-ajanasumisella tarkoitetaan ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen pääasiallisten käyttäjien eli omistajien ja heidän asuntokuntansa vapaa-ajanasumista.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisilla vaikutuksilla tarkoitetaan ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen pääasiallisten käyttäjien eli omistajien ja heidän asuntokuntansa aikaansaamia taloudellisia vaikutuksia vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalla.

Jafari (1977: 8) korostaa klassisessa matkailu-määritelmässään nimenomaan tavanomaisen, päivittäisen asuin- ja työympäristön ulkopuolisuutta. Näin ollen esimerkiksi pendelöinti ei sisälly matkailu-käsitteeseen (Hall ym. 2004: 4–7). Ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat ja heidän asuntokuntansa ovat ei-paikallisia eli ulkopuolisia, ja vapaa-ajan asuinympäristö edustaa heille tavanomaisen, päivittäisen asuin- ja työympäristön ulkopuolisuutta, joten matkailu-määritelmä täyttyy. Aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta he tuovat talouden kiertokulkuun vapaa-ajanasunnon sijaintikunnan ulkopuolista rahaa.

On huomattava, että ulkopaikkakuntaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja voivat käyttää myös muut kuin pääasialliset käyttäjät eli omistajat ja heidän asuntokuntansa, esimerkiksi heidän muu perhe (täysi-ikäiset lapset perheineen) sekä sukulaiset ja tuttavat/ystävät. Lisäksi on mahdollista, että näitä vapaa-ajanasuntoja vuokrataan, jolloin käyttäjät voivat olla ketä tahansa.

Tässä tutkimuksessa päädytään lähestymään ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanasuntojen omistajia, mihin on muutamia syitä. *Ensiksi*, omistajat ja heidän asuntokuntansa ovat näiden vapaa-ajanasuntojen käyttäjien ydinryhmä. *Toiseksi*, heidät voidaan tavoittaa virallisten rekistereiden kautta kyselytutkimusta silmällä pitäen (ks. Järviluoma 2020a). *Kolmanneksi*, omistajat ovat osa-aikakuntalaisia, joilla on usein syvällisempiä siteitä ja paikkakiintymys vapaa-ajanasunnon paikkakuntaan. Tätä sidettä hyödynnettiin, kun kyselytutkimuksessa (Järviluoma 2020a) kartoitettiin laajemmin heidän näkemyksiään ja mielipiteitään kohdealueen vapaa-ajanasumisen ja matkailun kehittämiseen. *Neljänneksi*, omistajilta tiedusteltiin kyselytutkimuksella heidän ja asuntokuntansa rahankäyttöä sekä vapaa-ajanasunnon käyttötietoja (käyntikerrat, viipymä ja seuruekoko). Vapaa-ajanasunnon omistajat eivät voi tietää mahdollisten muiden käyttäjäryhmien rahankäyttöä tai vapaa-ajanasunnon käyttöä, joten kysely koskee vain omistajia ja heidän asuntokuntansa tietoja. Muiden ryhmien kohdalla tarvittaisiin erillistutkimukset.

1.4 Viimeaikaisia matkailun aluetaloudellisia tutkimuksia paikallistasolta

Kainuun matkailustrategiassa (Kainuun liitto 2018) nousee esille matkailukeskusten merkittävä rooli matkailun kehittämisessä. Strategiset toimenpiteet kattavat kolme painopistettä: markkinoiden kasvattamisen ja kasvun tukemisen, matkailutarjonnan uudistamisen ja uudet investoinnit sekä saavutettavuuden parantamisen. Matkailustrategiassa painotetaan muun muassa koulutuksen ja tutkimustiedon saatavuutta, mikä nähdään Kainuussa edunvalvonnan kohteena yhdessä muiden matkailumaakuntien kanssa.

Kainuun matkailustrategian tavoitteita konkretisoivat matkailun aikaansaamat taloudelliset vaikutukset – tulo, työllisyys, palkkatulo ja palkkaverotulo – kohdealueella. Matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia voidaan mitata usealla menetelmällä, kuten pohjoismaisella mallilla, MTT-mallilla, panos–tuotos-mallilla, Koillismaan mallilla ja matkailun satelliittitilinpidualalla. Mallit on käyty läpi yksityiskohtaisesti toisaalla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Seuraavaksi tuodaan julki matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten metodologian taustalla oleva tutkimushistoria, johon raportissa esitettävät menetelmälliset ratkaisut perustuvat.

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaaminen ei ole yksiselitteistä eikä yksinkertaista, ja lähes jokaisessa tutkimuksessa on kritisoitu käytettyä menetelmää. Kritiikki kohdistuu – sovelletusta menetelmästä riippumatta – muun muassa mallien vaatimaan raskaaseen empiriaan (ks. Kauppila 1999, 2001; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Empirian kerääminen kentältä vie runsaasti aikaa ja edellyttää huomattavan määrän resursseja, mikä pidentää tutkimusprosessin kestoa ja nostaa kustannuksia. Toisaalta on todettava, että ilman empiriaa matkailun talousvaikutusten alueelliset piirteet jäisivät huomioitta. On siis tarve kehittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamista siihen suuntaan, että raskasta empiiristä vaihetta voidaan keventää luopumatta kuitenkaan matkailun alueellisista piirteistä. Matkailutalouden mittaaminen voidaan sitoa matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2018b; Kauppila & Järviluoma 2016).

Tutkimuksissa kaivataan myös pitkittäistutkimusten eli seurannan mahdollisuutta ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä (ks. Kauppila 1999; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Tämä tarve viittaa matkailun talousvaikutusten seurantajärjestelmään, joka on systemaattinen, helposti toteutettava, dynaaminen ja kustannustehokas. Matkailutalouden seuranta liittyy olennaisesti matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2018b; Kauppila & Järviluoma 2016).

Kun Suomi liittyi Euroopan unioniin, strateginen suunnittelu ja hankkeet, projektit, vyöryivät alueellisen kehittämisen keskiöön: aluekehitystä ohjataan strategioilla ja toimeenpannaan käytännössä hankkeilla. Myös matkailun edistämistä toteutetaan tänä päivänä erilaisilla julkista tukea saavilla (alue)kehityshankkeilla. Työ- ja elinkeinoministeriön (Kyyrä 2019) mukaan vuosina 2007–2013 Suomessa myönnettiin matkailullisin perustein julkista tukea (maakuntien liitot, ELY-keskukset, Business Finland, Finnvera Oyj., ministeriöiden myöntämät suorat avustukset) noin 500 miljoonaa euroa. Tämä kattaa yritystuet, matkailun operatiivisen toiminnan sekä matkailua tukevat palvelut ja infrastruktuurin. Tuorein tarve liittyykin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien (alue)talousvaikutusten ennustamiseen ja arviointiin osana matkailun strategista suunnitteluprosessia (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2018b; Kauppila & Järviluoma 2016).

Viitaten matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen, seurannan sekä ennustamisen ja arvioinnin tarpeisiin Kajaanin ammattikorkeakoulu toteutti vuonna 2015 yhteistyökumppaneiden – Pohjois-Pohjanmaan liiton, Kainuun liiton, BusinessOulun, Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n, Pudasjärven kaupungin ja Kainuun Etu Oy:n – kanssa CoReFor-tutkimushankkeen (yhteistoiminta, aluetalous ja ennustaminen), jossa selvitettiin uudella, empiirisesti kevyemmällä mittaamismallilla Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnissa paikallistasolla matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia. Mittaamismallin ohella tutkimushankkeessa luotiin talousvaikutusten seurantamalli ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä sekä hahmoteltiin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien ennuste- ja arviointimallia. Pohjois-Pohjanmaalla tutkimuskohteina olivat Kuusamo (Kauppila 2016a), Oulu (Kauppila 2016b), Pudasjärvi (Kauppila 2016c) ja Kainuussa Sotkamo (Kauppila & Järviluoma 2016). Kyseisenä vuonna Pohjois-Pohjanmaan liitto työsti CoReFor-hankkeessa julkituodulla mittaamismallilla Kalajoen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset -selvityksen (Näpänkangas 2016). Myöhemmin Kainuussa Hyrynsalmen ja Puolangan (Kauppila 2016d) sekä Pohjois-Pohjanmaalla Rokua Geopark -alueen (Kauppila 2016e) matkailun

taloudellisia vaikutuksia on tarkasteltu CoReFor-hankkeen mittaamismallilla ja luotu näille alueille taloudellisten vaikutusten seurantamalli.

Vuonna 2016 Sotkamosta julkaistiin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalliin pohjautuva raportti (Kauppila 2016f), samoin kuin Kalajoelta, Kuusamosta, Oulusta ja Pudasjärveltä (Kauppila 2016g). Vuonna 2017 seurantamallin mukaiset matkailutalouden päivitykset toteutettiin Kainuussa Hyrynsalmelta, Puolangalta ja Sotkamosta (Kauppila 2017a) sekä Pohjois-Pohjanmaalla Kalajoelta, Kuusamosta, Oulusta, Pudasjärveltä ja Rokua Geopark -alueelta (Kauppila 2017b). Vuonna 2019 julkaistiin Kainuusta Sotkamosta matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalliraportti (Kauppila 2019a). Kyseisenä vuonna Pohjois-Pohjanmaalta päivitettiin seurantamallia soveltaen Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Vaalan matkailutalouden tunnusluvut (Kauppila 2019b).

Vuonna 2017 luotiin Pohjois-Pohjanmaalle Kalajoelle, Kuusamoon, Ouluun ja Pudasjärvelle matkailun aluetaloudellisten vaikutusten empiiriset ennuste- ja arviointimallit (Kauppila 2017c). Vuonna 2018 vastaavat ennuste- ja arviointimallit tuotettiin Hyrynsalmelle, Puolangalle ja Sotkamoon (Kauppila 2018a). Kyseisenä vuonna julkaistiin myös tutkimusraportti (Kauppila 2018b), jossa matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin, seurantamallin sekä ennuste- ja arviointimallin keskeiset tulokset paikallistasolta Kainuusta ja Pohjois-Pohjanmaalta sidottiin matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin.

Kainuun matkailustrategiassa maakunta on jaettu seuraaviin matkailualueisiin: Vuokatti-Sotkamo, Oulujärven ja Kajaanin matkailualue, Ukkohalla-Paljakka-Ristijärvi, Hossan matkailupalvelut, Kuhmo ja Wild Taigan matkailupalvelut (Kainuun liitto 2018). Näin ollen viime vuosina on tuotettu monipuolista tutkimustietoa Kainuusta Vuokatin, Ukkohallan ja Paljakan matkailukeskusten aluetaloudellisista vaikutuksista strategista suunnittelu- ja kehittämistoimintaa silmällä pitäen, sillä Vuokatti sijaitsee Sotkamossa, Ukkohalla Hyrynsalmella ja Paljakka Puolangalla. Sen sijaan matkailun yhdestä osa-alueesta, matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta ja sen taloudellisista vaikutuksista paikallistasolta ei ole Kainuussa saatavissa minkäänlaista tutkimustietoa. Käsillä olevassa raportissa paikataan tätä tiedonpuutetta. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisessa, seurannassa sekä ennustamisessa ja arvioinnissa hyödynnetään siis edellä esitettyjen matkailun aluetaloudellisten vaikutustutkimusten menetelmällisiä ratkaisuja, joita muokataan vastaamaan vapaa-ajanasumisen ominaispiirteitä.

2. TUTKIMUSALUEET, -AINEISTOT JA -MENETELMÄT

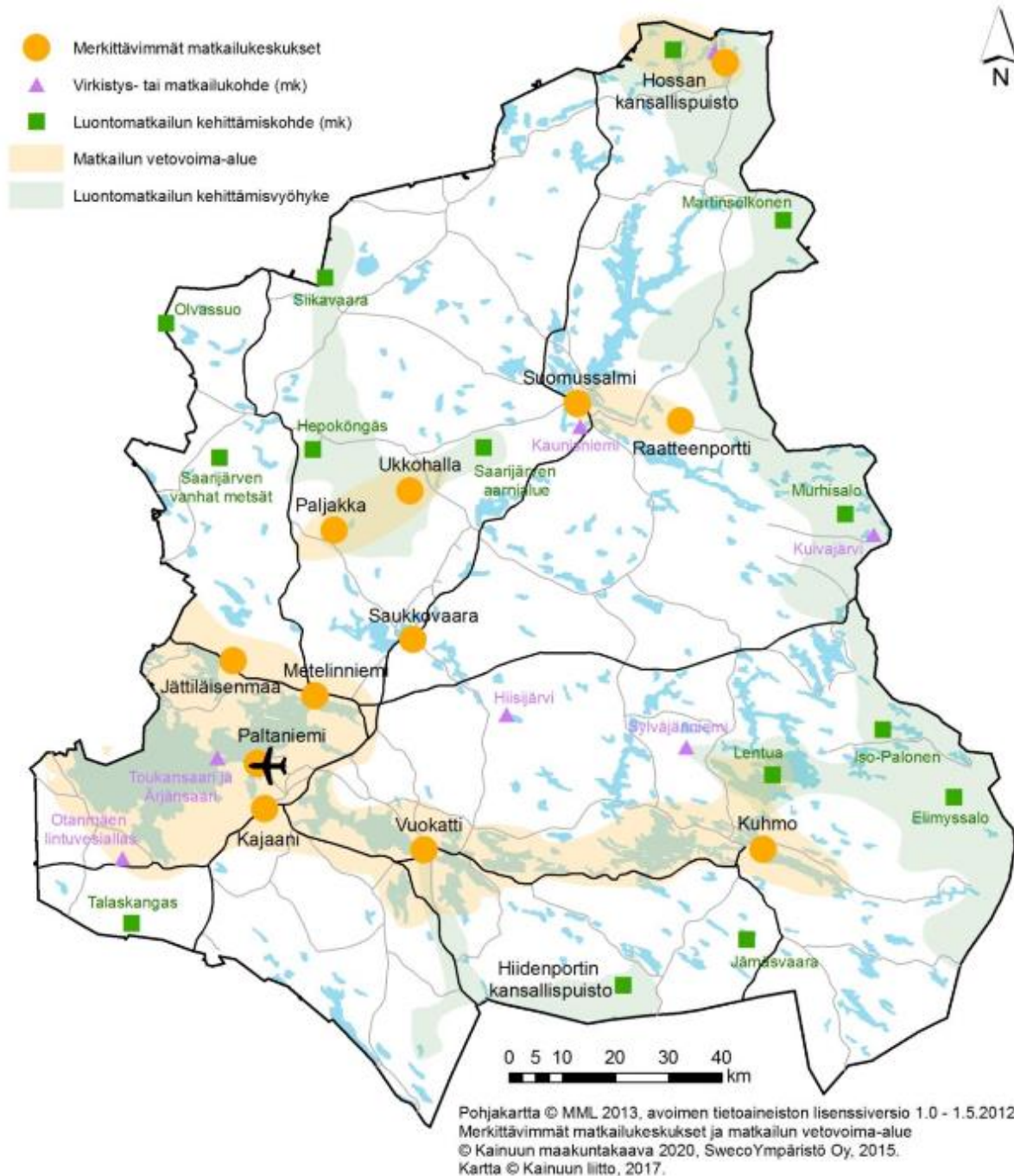
2.1 Tutkimusalueet Suomen ja Kainuun matkailun aluerakenteessa

Tutkimusalueet kattavat Kainuun maakunnasta Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen. Tarkasteltavat alueet ovat paikallistason alueyksiköitä, kuntia.

Suomi on jaettu matkailumaantieteellisesti viiteen suuralueeseen: Kulttuurialue, Järvialue, Pohjanmaa, Vaara-alue ja Lappi (Artman ym. 1978; Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Suuralueet on muodostettu luonnonmaantieteellisten tekijöiden perusteella, erityisesti luonnonvetovoimatekijöihin nojaten. Matkailumaantieteellisessä suuraluejaossa Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi kuuluvat Vaara-alueeseen. Yksityiskohtaisemmassa, toiminnallisessa matkailumaantieteellisessä aluejaottelussa tutkimuskohteet sisältyvät Kainuun matkailualueeseen (Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Hyrynsalmella sijaitsee Ukkohallan ja Sotkamossa Vuokatin matkailukeskus.

Kansainvälisessä matkailumarkkinoinnissa Suomi on jaettu neljään osaan: Helsinki, Lappi, Järvi-Suomi sekä rannikko- ja saaristoalueet. Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi sisältyvät Järvi-Suomeen (BusinessFinland 2019a). Kaikkiaan Kainuu muodostaa homogeenisen, toiminnallisen ja hallinnollisen matkailualueen.

Kainuun matkailustrategiassa (Kainuun liitto 2018) maakunta rakentuu seuraavista matkailualueista: Vuokatti-Sotkamo, Oulujärven ja Kajaanin matkailualue, Ukkohalla-Paljakka-Ristijärvi, Hossan matkailupalvelut, Kuhmo ja Wild Taigan matkailupalvelut (kuva 3). Tämän raportin esimerkit kattavat ja Ukkohalla-Paljakka-Ristijärvi-alueen, Kuhmo ja Wild Taiga matkailupalvelut, Hossan matkailupalvelut sekä Vuokatti-Sotkamon.

Kuva 3. Kainuun matkailun aluerakenne (Kainuun liitto 2018: kuva 2).

Suomen kuntien matkailutarjontaa voidaan selvittää *Suomen matkailun aluerakenne* -tutkimuksen (Leinonen ym. 2007) avulla. Selvityksessä tarjonta koostuu neljästä elementistä: luonnonvetovoimasta, kulttuurivetovoimasta, majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluista sekä ohjelmapalveluista ja tapahtumista. Mainitut tarjontatekijät sisältävät puolestaan useita indikaattoreita, ja jokainen tekijä on jaettu hierarkkisesti neljään luokkaan. Tarkastelu korostaa kunkin tekijän monipuolisuutta. Tarjontatekijöiden synteisin lopputulemana kunnat on ryhmitelty hierarkkisesti neljään luokkaan: A-, B-, C- ja D-tason matkailukuntiin. Hyrynsalmi, Kuhmo ja Suomussalmi ovat matkailutarjonnan mukaan C-tason matkailukuntia, kun Sotkamo on puolestaan B-tason matkailukunta. Kaikkiaan raportissa on määritelty 20 kuntaa A-tason matkailukunnaksi.

Tutkimusalueet ovat keskeisimpiä matkailualueita ja -kuntia Kainuun matkailun aluerakenteessa. Esimerkiksi vuonna 2018 ne kattoivat Tilastokeskuksen virallisista yöpymisvuorokausista Kainuussa lähes 90 prosenttia (Tilastokeskus 2019e). Tutkimusalueiden matkailua kuvaavat mittarit esitellään taulukossa 1. Kuhmosta ja Suomussalmelta ei ole saatavissa tutkimustietoa matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista. Hyrynsalmen kohdalla yöpymisvuorokaudet kattavat Hyrynsalmi–Paltamo–Ristijärvi-alueen.

Taulukko 1. Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen matkailutarjontaluokka, yöpymisvuorokaudet ja kansainvälisten yöpymisvuorokausien osuus vuonna 2018 sekä kokonaismatkailutulo (1 000 €) ja kokonaismatkailutyöllisyys (htv.) vuonna 2017 (Hyrynsalmen osalta vuonna 2015) (Leinonen ym. 2007; Kauppila 2017a, 2019a; BusinessFinland 2019b; Tilastokeskus 2019e).

Kunta	Matkailu- tarjontaluokka	Yöp.vrk. (kv.-osuus)	Kokonais- matkailutulo (1 000 €)	Kokonais- matkailutyöllisyys (htv.)
Hyrynsalmi	C	36 372 (20 %)	7,7	32,0
Kuhmo	C	20 485 (30 %)		
Sotkamo	B	717 078 (9 %)	88,9	416,3
Suomussalmi	C	54 263 (27 %)		

2.2 Tutkimusalueet ja vapaa-ajanasunnot: kunnittain ja matkailukeskuksittain

Kuntien vapaa-ajanasuntojen määrä, rakenne ja kehitys. Vapaa-ajanasunnot ovat merkittävä osa matkailun infrastruktuuria. Vuonna 2018 Suomessa oli 509 785 vapaa-ajanasuntoa, joista Kainuussa sijaitsi 12 736 vapaa-ajanasuntoa eli 2,5 prosenttia maamme vapaa-ajanasunnoista. Tutkimusalueilla – Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella – oli kyseisenä vuonna 7 426 vapaa-ajanasuntoa. Suhteellisesti tutkimusalueiden vapaa-ajanasunnot kattoivat vajaa 60 prosenttia Kainuun vapaa-ajanasunnoista (Tilastokeskus 2019f). Näin ollen kunnat ovat merkittäviä vapaa-ajanasuntokeskittymiä Kainuun sisällä. Valtakunnantasolla suurimmat vapaa-ajanasuntokasaumat ovat Järvi-Suomessa, rannikkoalueilla ja saaristossa sekä pohjoisen matkailukeskuksissa (Hiltunen & Rehunen 2014; Adamiak ym. 2015, 2017; Rehunen ym. 2015; Hiltunen ym. 2016). Viime vuosina uudisrakentaminen on ollut Suomessa vilkkainta Lapin, Etelä-Savon (Järvi-Suomi) ja Varsinais-Suomen (rannikkoalueet ja saaristo) maakunnissa (Finnish Consulting Group Oy 2016; Tilastokeskus 2019c).

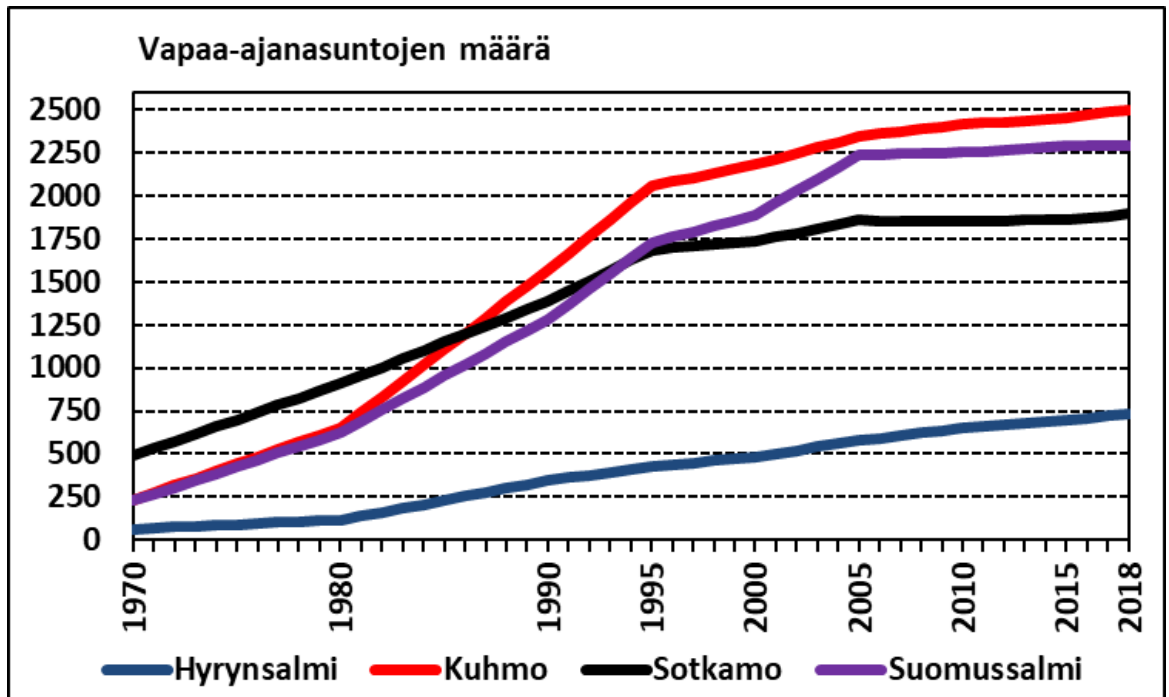
Vapaa-ajanasuminen on mittava ilmiö, sillä vuonna 2018 Suomessa vapaa-ajanasunnon omistaviin asuntokuntiin kuului lähes 816 000 henkilöä (Tilastokeskus 2019c). On arvioitu, että jopa kolmella miljoonalla suomalaisella on mahdollisuus mökkeillä, sillä usein vapaa-ajanasuntoja käyttävät omistajien ohella myös sukulaiset ja tuttavat (Nieminen 2010; Finnish Consulting Group Oy 2016). Lisäksi vapaa-ajanasuntoja vuokrataan, mikä osaltaan kasvattaa vapaa-ajanasukkaiden kokonaismäärää.

Vuonna 2018 tutkimusalueista eniten vapaa-ajanasuntoja oli Kuhmossa ja Suomussalmella, yli 2 200, kun niitä oli vähiten Hyrynsalmella, reilu 700 (taulukko 2). Vapaa-ajanasuntojen omistuslajeissa painottuivat kaikissa kunnissa yksityishenkilöiden omistamat vapaa-ajanasunnot: Hyrynsalmella niiden osuus oli 89,0 prosenttia, Kuhmossa 98,0 prosenttia, Sotkamossa 96,1 prosenttia ja Suomussalmella 97,5 prosenttia. Vertailun vuoksi vuonna 2018 yksityisten omistamien vapaa-ajanasuntojen suhteellinen osuus Kainuun vapaa-ajanasunnoista oli 87,4 prosenttia ja koko maan 84,8 prosenttia (Tilastokeskus 2019g). Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen omistuslajeissa korostuvat yksityishenkilöiden omistamien vapaa-ajanasuntojen osuudet verrattuna Kainuun maakuntaan ja koko maahan. Yksityishenkilöt-omistustajiin kuuluvat suomalaisten ja ulkomaalaisten yksityishenkilöiden omistamat vapaa-ajanasunnot sekä perikuntien ja kuolinpesien omistamat vapaa-ajanasunnot (Järviluoma/Kannisto/Kauppila 2019).

Taulukko 2. Vapaa-ajanasunnot omistuslajeittain ja kokonaismäärä (lkm) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Tilastokeskus 2019f). (Muut * sisältävät seuraavat omistuslajit: sosiaaliturvarahasto, uskonnollinen yhteisö, säätiö, puolue tms., yhteisö yms. tai muut).

Omistuslaji	Hyrynsalmi	Kuhmo	Sotkamo	Suomussalmi
Asunto-oy tai -osuuskunta	6		4	
Kiinteistöosakeyhtiö	19	1	5	2
Kunnan liikelaitos, kunta tai kuntainliitto				
Maatalousyrittäjä				
Muut (*)	1	5	3	6
Tuntematon	33	40	39	45
Valtio- tai kuntaenemmistöinen yritys			1	
Valtion liikelaitos, valtio				
Yksityinen yritys, pankki tai vakuutuslaitos	22	5	22	5
Yksityishenkilö	653	2 451	1 820	2 238
YHTEENSÄ	734	2 502	1 894	2 296

Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen määrä on lisääntynyt huomattavasti vuosina 1970–2018 (kuva 4). Eryityisesti niiden määrä kasvoi vuodesta 1970 aina 2000-luvun alkupuolelle, minkä jälkeen se on tasaantunut Hyrynsalmea ja Kuhmoa lukuun ottamatta. Absoluuttisesti kasvu on ollut suurinta Kuhmossa ja suhteellisesti Hyrynsalmella. Vaikka vapaa-ajanasuntojen lisääntyminen tarkastelujaksolla oli suhteellisesti merkittävää Hyrynsalmella, niiden absoluuttinen kasvu oli kuitenkin pienintä kyseisessä kunnassa. Suhteellisesti vapaa-ajanasuntojen lisääntyminen oli vaatimattominta Sotkamossa.

Kuva 4. Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen vapaa-ajanasuntojen määrän kehitys vuosina 1970–2018 (Tilastokeskus 2019h).

Matkailukeskusten vapaa-ajanasuntojen määrä ja rakenne. Hyrynsalmen ja Sotkamon tapauksissa Tilastokeskuksen (2019i) postinumeroaineistosta on mahdollista selvittää Ukkohallan ja Vuokatin matkailukeskuksissa olevien vapaa-ajanasuntojen määrää ja rakennetta. On syytä todeta, että Ukkohallan postinumeroalue kattaa laajemman maantieteellisen alueen kuin pelkästään toiminnallisen matkailukeskuksen mutta pienemmän kuin kunta. Sen sijaan Vuokatissa postinumeroalueen maantieteellinen rajaus sopii hyvin yhteen toiminnallisen matkailukeskuksen kanssa.

Vuonna 2018 Ukkohallassa (89400 Hyrynsalmen keskus) oli 606 vapaa-ajanasuntoa eli yli 80 prosenttia Hyrynsalmen vapaa-ajanasunnoista. Omistuslajeittain tarkasteltuna näistä oli yksityishenkilöiden omistuksessa reilu 85 prosenttia eli hieman pienempi osuus kuin kunnan kohdalla. Hyrynsalmen asunto-osakeyhtiö- tai -osuuskunta- ja kiinteistöosakepohjaisista sekä yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten vapaa-ajanasunnoista kaikki sijaitsivat Ukkohallassa. Vastavasti Vuokatissa (88610 Vuokatti) oli 275 vapaa-ajanasuntoa eli noin 15 prosenttia Sotkamon vapaa-ajanasunnoista. Omistuslajeittain näistä oli yksityishenkilöiden omistuksessa lähes 95 prosenttia, joka on miltei sama osuus kuin kunnan tapauksessa. Yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamia vapaa-ajanasuntoja oli Vuokatissa suhteellisesti tarkasteluna jopa vähemmän kuin Sotkamossa (Tilastokeskus 2019i).

Matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot poikkeavat rakenteellisilta ominaisuuksiltaan koko maan vapaa-ajanasunnoista, mikä ilmenee neljän suuren matkailukeskuksen – Levin, Rukan, Saariselän ja Ylläksen – vapaa-ajanasuntoja käsittelevistä tutkimusraporteista (Kauppila 2006; ks. myös Kauppila 2007, 2008a, 2009a, 2010). Matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot ovat kooltaan suurempia kuin maassa keskimäärin. Lisäksi matkailukeskusten omistuslajit jakautuvat kohtalaisen

tasaisesti kolmeen luokkaan: yksityiset henkilöt/perikunnat, asunto-/kiinteistöosakeyhtiöt ja yksityiset yritykset/pankit/vakuutuslaitokset, kun koko maassa yksityiset henkilöt/perikunnat omistavat vapaa-ajanasuntokannasta yli 90 prosenttia. Mielenkiintoista on myös se, että neljän suuren matkailukeskuksen vapaa-ajanrakentaminen alkoi varsinaisesti vasta 1980-luvulla ja tahti on ollut kiihtyvää. Huomattava osa suurten matkailukeskusten sijaintikuntien vapaa-ajanrakentamisesta eli uudistuotannosta keskittyykin matkailukeskuksiin. Näin ollen matkailukeskusten ja niiden sijaintikuntien vapaa-ajanrakennuskanta on nuorempaa kuin koko maan vastaava.

Vapaa-ajanasunnon omistajien vakituiset asuinalueet kunnittain ja matkailukeskuksittain. Vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisten asuinalueiden kuntakohtaiset sijaintitiedot ovat saatavissa vain yksityisistä vapaa-ajanasunnoista. Kun käsillä olevassa raportissa on tarkoituksena selvittää nimenomaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia, omistajien asuinkuntien sijaintitiedot ovat välttämättömiä. Jotta vapaa-ajanasunto täyttää tutkimuksen rajoituksen ehdot, vapaa-ajanasunnon omistajan on oltava ulkopaikkakuntalainen eli ei-paikallinen. On huomattava, että yksityinen omistaja tarkoittaa yksityishenkilöä. Perikuntien omistamat, yhteisomistuksessa olevat, ulkomaalaisten omistamat ja yritysten omistamat rakennukset sisältyvät luokkaan ”omistajan asuinkunta tuntematon” (Kauppila 2008a, 2010). Näin ollen esimerkiksi osakeyhtiömuotoiset ja yritysten vapaa-ajanasunnot jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Kuten edellä todettiin, mainitut omistuslajit keskittyvät matkailukeskuksiin. Tämä on havaittavissa Hyrynsalmella mutta ei Sotkamossa (Tilastokeskus 2019i).

Yksityisen vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituiset asuinalueet, kotikunnat, vaihtelevat tutkimusalueittain (taulukko 3). Vuonna 2018 Hyrynsalmella ja Sotkamossa ulkopaikkakuntalaisten omistivat noin 70 prosenttia niistä yksityisistä vapaa-ajanasunnoista, joista voitiin määrittää omistajan kotikunta. Sen sijaan Kuhmossa ja Suomussalmella vastaava osuus jäi reiluun puoleen. On nähtävissä, että matkailullinen vapaa-ajanasuminen kohdistuu ennen muuta matkailukeskuspaikkakuntiin eli Hyrynsalmelle ja Sotkamoon. Vuonna 2018 Kainuun yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajista 42,8 prosenttia asui maakunnan ulkopuolella, kun Suomen maakuntien keskiarvo oli 35,9 prosenttia (Tilastokeskus 2019g). Edelliseen viitaten Kainuussa on enemmän yksityisiä vapaa-ajanasuntoja maakunnan ulkopuolisessa omistuksessa kuin maakunnissa keskimäärin.

Vuonna 2018 Ukkohallassa ulkopaikkakuntalaiset omistivat yksityisiä vapaa-ajanasuntoja suurin piirtein saman verran kuin Hyrynsalmella eli reilu kaksi kolmasosaa. Vastaavasti Vuokatissa ulkopaikkakuntalaisten omistusosuus oli noin 75 prosenttia, joka on hieman suurempi osuus kuin Sotkamossa (Tilastokeskus 2019f, 2019i). Ukkohallassa ja Vuokatissa on siis ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja suhteellisesti kutakuinkin saman verran kuin niiden sijaintikunnissa.

Taulukko 3. Vapaa-ajanasunnot (lkm), paikallisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (lkm), ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (lkm ja %) ja vapaa-ajanasuntojen omistajien kotipaikkakunta tuntematon (lkm) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Tilastokeskus 2019f).

Kunta	Vapaa-ajan- asunnot yhteensä (lkm)	Vapaa-ajanasuntojen omistajat			
		Paikalliset (lkm)	Ulkopaikka- kuntalaiset (lkm)	Ulkopaikka- kuntalaiset (%)	Kotipaikkakunta tuntematon (lkm)
Hyrynsalmi	734	172	395	69,7	167
Kuhmo	2 502	1 057	1 214	53,5	231
Sotkamo	1 894	493	1 157	70,1	244
Suomussalmi	2 296	898	1 103	55,1	295

Tarkempi analyysi paljastaa tutkimusalueiden välisiä eroja ulkopaikkakuntalaisten yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituksissa asuinalueissa (taulukko 4). Asuinalueiden aluetasossa päädyttiin seutukuntatasoon. Mikäli vapaa-ajanasunnon kohdekunta sisältyy keskeisimpiin seutukuntiin, kohdekunnan vapaa-ajanasunnon omistajat, siis paikalliset omistajat, on poistettu kyseisen seutukunnan osuudesta. Vuonna 2018 Hyrynsalmella ulkopaikkakuntalaiset omistajat asuivat pitkälti Kajaanin (Kajaani, Paltamo, Ristijärvi, Sotkamo) ja Oulun (Hailuoto, Kempele, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulu, Tyrnävä) seutukunnissa. Kuhmossa omistajat olivat erityisesti Kajaanin seutukunnasta, mutta toisaalta pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) ja muu Suomi olivat myös hyvin edustettuina. Sotkamossa omistajat keskittyivät ennen muuta Kajaanin seutukuntaan. Suomussalmella tärkeimmät omistajakasaumat olivat Oulun ja Kajaanin seutukunnissa mutta omistajat asuivat myös laaja-alaisesti muualla Suomessa. Kajaanin ja Oulun seutukunnat ovat siis tutkimusalueille merkittäviä omistajakeskittymiä. Toisaalta omistajia asuu huomattavassa määrin myös muualla Suomessa, erityisesti Kuhmon ja Suomussalmen tapauksissa. On kuitenkin muistettava edellä mainittujen kuntien kohdalla, että ulkopaikkakuntalaiset omistavat suhteellisesti huomattavasti vähemmän vapaa-ajanasuntoja kuin Hyrynsalmella ja Sotkamossa.

Vapaa-ajanasunnon omistajien vakituksia asuinalueita tarkasteltiin myös matkailukeskusten, Ukko hallan ja Vuokatin, näkökulmista postinumeroalueittain (ks. taulukko 4). Vuonna 2018 matkailukeskusten yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajat asuivat suurin piirtein samoilla seuduilla kuin keskusten sijaintikuntien tapauksissa. Ainoastaan Vuokatissa pääkaupunkiseutu ja Oulun seutukunta kasvattivat hieman osuuksiaan, kun puolestaan Kajaanin seutukunnan osuus pieneni jonkin verran.

On huomattava, että kaikista yksityishenkilöt-omistuslajin vapaa-ajanasunnoista ei ole saatavissa omistajan osoitetietoa. Tästä johtuen yksityishenkilöt-omistuslajin (ks. taulukko 2) ja yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien sijaintitietojen (ks. taulukko 3) lukumäärät poikkeavat hieman toisistaan. Kaikkiaan kotipaikka tuntematon -luokkaan kuuluvat muun muassa yritysten, yhteisöjen, ulkomaalaisten ja kuolinpesien omistamat kesämökit. Eli siis sellaiset mökit, joiden omistajalle ei voida määrittää Suomessa sijaitsevaa kotikuntaa (Järviluoma/Kannisto/Kauppara 2019).

Taulukko 4. Keskeisimmät ulkopaikkakuntalaisten yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituiset asuinalueet Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa, Suomussalmella, Ukkohallassa ja Vuokatissa vuonna 2018 (Tilastokeskus 2019f, 2019i).

Kunta Matkailu- keskus	Keskeisimmät vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituiset asuinalueet (kunta)	Keskeisimmät vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituiset asuinalueet (matkailukeskus)
Hyrynsalmi (395 kpl) Ukkohalla (322 kpl)	Pääkaupunkiseutu: 8,9 % Kajaanin seutukunta: 27,3 % Oulun seutukunta: 19,0 % Kehys-Kainuun seutukunta: 7,0 % Muut alueet: 37,8 %	Pääkaupunkiseutu: 9,3 % Kajaanin seutukunta: 26,7 % Oulun seutukunta: 20,8 % Kehys-Kainuun seutukunta: 5,6 % Muut alueet: 37,6 %
Kuhmo (1 214 kpl)	Pääkaupunkiseutu: 14,2 % Kajaanin seutukunta: 23,3 % Oulun seutukunta: 8,7 % Muut alueet: 53,8 %	
Sotkamo (1 157 kpl) Vuokatti (187 kpl)	Pääkaupunkiseutu: 10,7 % Kajaanin seutukunta: 43,6 % Oulun seutukunta: 10,3 % Muut alueet: 35,4 %	Pääkaupunkiseutu: 13,9 % Kajaanin seutukunta: 36,9 % Oulun seutukunta: 15,0 % Muut alueet: 34,2 %
Suomus- salmi (1 103 kpl)	Pääkaupunkiseutu: 9,8 % Oulun seutukunta: 21,3 % Kajaanin seutukunta: 17,5 % Muut alueet: 51,4 %	:

2.3 Tutkimusaineistot

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalliin tarvitaan eri tietolähteitä: ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kysyntätietoa, viranomaisten (Tilastokeskus, Kuntaliitto) tuottamaa monipuolista tilastotietoa ja tutkimustietoa. Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden kysyntätiedolla tarkoitetaan heidän rahankäyttöään vapaa-ajanasunnon sijaintikunnassa.

Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen omistajilta tiedusteltiin rahankäyttötietoa menoluokittain systemaattiseen otantaan perustuvalla kyselytutkimuksella touko-elokuussa 2019 (ks. Järviluoma 2020a). Rahankäyttö koskee vuotta 2018. Aineisto kerättiin sekä nettikyselyllä että postitse lähetetyillä kyselyillä, joka sisälsi palautuskirjekuoren. Vastaajilla oli siten mahdollisuus valita joko nettikysely tai postikysely. Kyselytutkimuksessa selvitettiin rahankäytön ohella muun muassa vapaa-ajanasunnon käyttöön, palveluiden käyttöön, etätyöhön, muuttohalukkuuteen, yritystoiminnan harjoittamiseen ja viestintään liittyviä tekijöitä. Tässä tutkimusraportissa keskitytään empiirisen aineiston osalta vain aluetaloudellisten vaikutusten kannalta oleellisiin muuttujiin.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten selvittämiseen tarvitaan ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrätieto. Tämä kunnittainen tieto hankittiin Tilastokeskuksen (2019f) kesämökkitylöstä erillistilauksena keväällä 2019. Vapaa-ajanasuntojen määrätieto koskee vuotta 2018. On huomattava, että määrätieto saadaan vain – kuten edellä käytiin läpi – niistä vapaa-ajanasunnoista, joista on mahdollista määrittää omistajan kotikunta. Tämä koskee yksityisiä vapaa-ajanasunnon omistavia henkilöitä. Kotipaikan sijaintitiedon ulkopuolelle jääneisiin vapaa-ajanasuntoihin sovelletaan yksityisten vapaa-ajanasuntojen ulkopaikkakuntalaisten osuutta. Tämä siis yleistetään kattamaan kaikkia kunnassa sijaitsevia vapaa-ajanasuntoja, ja näin saadaan ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä kunnan kaikista vapaa-ajanasunnoista (ks. taulukko 3). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät tulovaikutukset määritetään empiirisen aineiston rahankäyttötietojen ja ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrätietojen perusteella. Käsitteiden tarkastelussa käytiin jo läpi Tilastokeskuksen kesämökkitylöstä perusteita ja kriittisiä kohtia tämän raportin näkökulmasta.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutyöllisyyden (htv.) mittaamiseen tarvitaan toimialoittainen liikevaihto/työllisyys-suhde. Toimialojen liikevaihdon ja työllisyyden (htv.) perustana on alueellisen yritystoimintatilaston kunnittainen toimipaikkatilasto. Alueellinen yritystoimintatilasto kuvaa Suomessa toimivien yritysten toimipaikkojen rakennetta ja toimintaa alueittain, toimialoittain ja kokoluokittain. Tilastoyksikkönä on yrityksen tai muun taloudellista toimintaa harjoittavan yksikön toimipaikka. Toimipaikka voi jo sellaisenaan muodostaa yrityksen (yksitoimipaikkainen yritys) tai sitten olla selkeästi rajattava osa yritystä (monitoimipaikkainen/monitoimialainen yritys). Varsinainen toimipaikka on yhden yrityksen tai yritystyyppisen yksikön omistama, yhdessä paikassa sijaitseva ja pääasiassa yhdenlaisia tavaroita tai palveluja tuottava yksikkö. Varsinaisella toimipaikalla on yleensä sekä henkilöstöä että liikevaihtoa. Toimipaikan alueellisena yksikkönä on sijaintikunta. Tilastokeskuksen yritysrekisteri ylläpitää toimipaikkarekisteriä. Yritysrekisteri selvittää toimipaikkojen perustiedot (toimiala, sijainti, palkansaajat) seuraavilla tiedusteluilla: yritysrekisterin monitoimipaikkaisten yritysten tiedustelu, yritysrekisterin yksitoimipaikkaisten yritysten tiedustelu ja toimipaikkarakenne- ja henkilötiedustelu (Tilastokeskus 2019j).

Toimipaikka-aineisto kattaa lähes kaikki toimialat. Tilastoyksiköiksi valitaan toimipaikat, jotka ovat toimineet yli puoli vuotta ja jotka ovat työllistäneet enemmän kuin puoli henkilöä tai tase ylittää 170 000 euroa tai joiden liikevaihto on ylittänyt vuosittain määritellyn tilastorajan (11 376 euroa vuonna 2017). Henkilöstö sisältää sekä palkansaajien että yrittäjien työpanoksen henkilötyövuosina mitattuna. Esimerkiksi läpi vuoden kokoaikaisena työskennelleen henkilön työpanos vastaa yhtä henkilötyövuotta. Vastaavasti esimerkiksi vuoden ajan puolipäiväisenä työskennellyt henkilö vastaa puolta henkilötyövuotta. Maatalouden, metsä- ja kalatalouden (TOL A) maatiloista ovat mukana tilat, joiden maataloustulos on tilastovuonna ylittänyt liikevaihdon tilastorajan. Metsätalouden toimialalta (TOL 02) tilastoyksiköiksi valikoituvat toimipaikat, joiden tuotot metsätaloudesta ylittävät tilastorajan. Toimipaikkatilasto ei kata seuraavia toimialoja: tupakkatuotteiden valmistus (TOL 12), julkinen hallinto ja maanpuolustus (TOL O), kotitalouksien toiminta työnantajina (TOL T) ja kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta (TOL U). Seuraavien toimialojen osalta esitetään vain toimipaikkojen lukumäärä ja henkilöstömäärä: kasvinviljely ja kotieläin- ja riistatalous (TOL 01) ja rahoitus- ja vakuutus toiminta (TOL K) (Tilastokeskus 2019j, 2019k).

Salassapitovelvollisuuksien vuoksi kunnassa on oltava toimialalla tietty määrä yritystoimipaikkoja, jotta Tilastokeskus julkaisee toimialakohtaisia liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoja. Vähimmäismäärä tarkasteltavalla toimialalla on kolme toimipaikkaa (Kokkonen 2017). Tilastokeskuksen (2019l) yritysrekisterin uusimmat tiedot ovat vuodelta 2017.

Tilastokeskus uudisti yritystilastojen tuotantoaan vuodesta 2013 alkaen. Muutoksista johtuen alueellisen yritystoimintatilaston tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin tilastovuosiin. Edelliseen viitaten esimerkiksi Sotkamosta vuosilta 2000 (Juntheikki 2002), 2001 (Juntheikki 2003), 2002 (Juntheikki 2004), 2007 (Kauppila 2009c) ja 2009 (Kauppila 2011) julkaistuja matkailun aluetaloudellisia tutkimustuloksia ei voida suoraan verrata Sotkamon vuosien 2013 (Kauppila & Järviluoma 2016), 2014 (Kauppila 2016f), 2015 (Kauppila 2017a) ja 2017 (Kauppila 2019a) lukuihin.

On korostettava, että rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun aluetaloustutkimuksissa. Rakentamista ei ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) suosituksissa eikä matkailun satelliittitilinpäidon toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015b; Nurmi 2016, 2017, 2018a, 2018b; Nurmi & Okkonen 2017). Tässä raportissa rakentaminen on kuitenkin mukana tarvikkeiden hankkimisen sekä korjaus- ja kunnossapitotyön osalta. Vapaa-ajanasumisen vaikutuksista rakentamissektoriin olisi syytä työstää erillistutkimus, mikäli haluttaisiin selvittää rakentamisen kokonaisvaikutukset. Vapaa-ajanasuntojen rakentaminen on suhdanneherkkää, joten vuosien väliset erot voivat olla merkittäviä.

On huomattava, että mikäli esimerkiksi matkailualan yritykset käyttävät työvoiman vuokrausyrityksiä ja työntekijät ovat näiden vuokrausyritysten palkkalistoilla, henkilöstö rekisteröityy vuokrausyrityksen sijaintikuntaan (Leinonen 2009). Pohjois-Suomen maaseutumaisissa kunnissa tämä ei ole välttämättä sama kuin työpaikan sijaintikunta. Vuokratyöntekijöiden osuus palkansaajista oli kaksi prosenttia vuonna 2017. Vuonna 2017 vuokratyötä teki keskimäärin 41 000 henkilöä, mikä oli 3 000 enemmän kuin vuonna 2016. Vuokratyötä tekevästä miehiä oli 24 000 ja naisia 17 000. Vuokratyötä tekevien määrä on kasvanut tasaisesti vuodesta 2014 alkaen, mutta vuokratyö on edelleen varsin marginaalinen työnteon muoto Suomen työmarkkinoilla. Vuokratyö jakaantui monille toimialoille. Yleisintä se oli teollisuuden sekä sähkö-, lämpö-, vesi- ja jätehuollon ym. (C–E), tukku- ja vähittäiskaupan (G) sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan (I) toimialoilla. Vuoteen 2016 verrattuna vuokratyö lisääntyi etenkin teollisuuden toimialoilla (Tilastokeskus 2019m). Nurmen (2018a) mukaan vuonna 2015 hotelli- ja ravintola-alalla tehtiin vuokratyötä arviolta 11 miljoonaa työtuntia, joka vastaa noin 6 000 täysiaikaiseksi muutettua työpaikkaa (htv.) eli noin kahdeksaa prosenttia hotelli- ja ravintola-alan työpaikoista. Arvio perustuu Tilastokeskuksen Yrityspalvelut-tilaston hotelli- ja ravintola-alan vuokrauspalvelujen liikevaihtoon sekä Henkilöstöpalveluyritysten liiton (HPL) arvioihin vuokratyön hinnoista.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömien työllisyysvaikutusten (htv.) aikaansaamien palkkatulovaikutusten laskemisessa hyödynnetään Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilastoa vuodelta 2017. Siitä johdetaan toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani) kuukaudessa. Palkkarakennetilasto kuvaa palkansaajien kokonaisansioita ja niiden muodostumista tilastointivuoden viimeisellä kolmanneksella. Tilaston tiedot perustuvat pääosin työnantajasektorikohtaisten palkkatilastojen tilastoaineistoihin. Tilaston tietosisältöä täydennetään

Tilastokeskuksen rekisteritiedoilla. Palkkarakennetilasto kuvaa siis palkansaajien kokonaisansioita. Kokonaisansio kuvaa säännölliseltä työajalta sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettua palkkaa. Kokonaisansio sisältää säännöllisen työajan ansion lisäksi yli- ja lisätyöpalkat, päivystys- ja varallaolokorvaukset sekä muut ei-säännöllisesti maksetut lisät. Kokonaisansio ei sisällä kertaluonteisia palkkaeriä, kuten lomarahaa ja tulospalkkioita (Tilastokeskus 2019o).

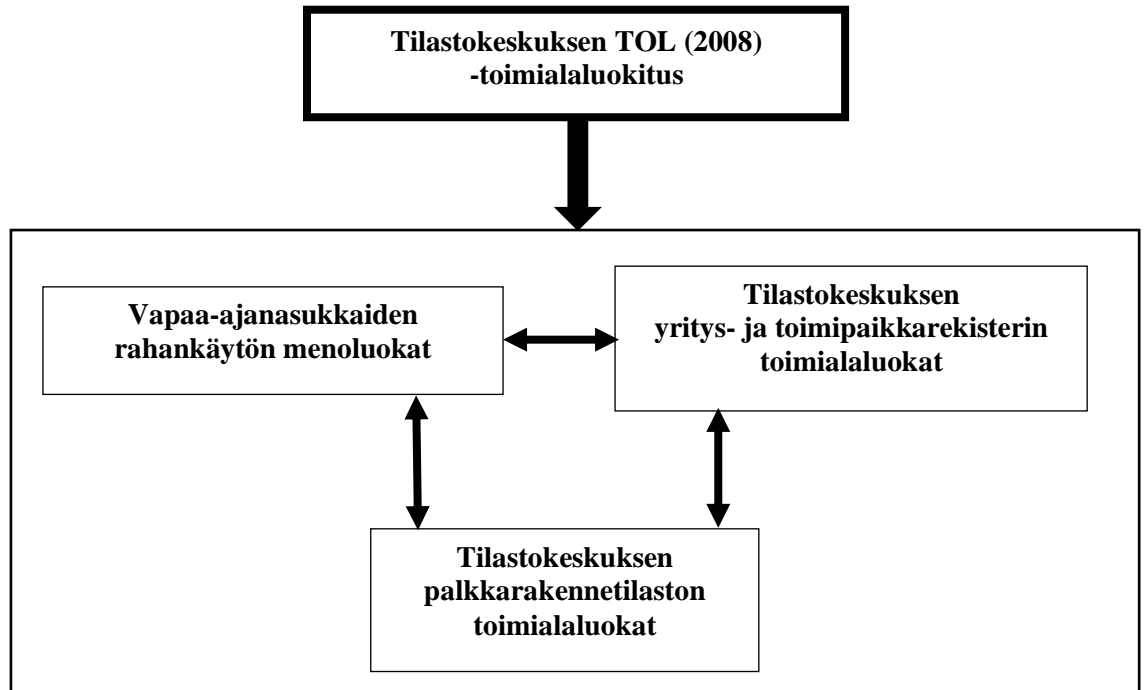
On korostettava, että Tilastokeskuksen palkkarakennetietokannasta ei ole käytettävissä toimialoittaisia palkkatietoja maakunta-, seutukunta- tai kuntatasolta vaan kuukausiansiot ovat valtakunnallisia. Näin ollen analyysissä jää huomioitta alueelliset kuukausiansioerot. Sen sijaan maakuntatasolta on saatavissa kokoaikaisten palkansaajien keskimääräinen kuukausiansiotieto (mediaani): vuonna 2017 se oli esimerkiksi Uudellamaalla 3 315 euroa kuukaudessa ja Kainuussa 2 808 euroa. Kyseisenä vuonna valtakunnantason keskiarvo oli 3 018 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2019n). On huomattava, että poikkeuksellisen suuripalkkaiset nostavat keskiarvoa. Tästä syystä palkkarakennetilastoissa on toisinaan suositeltu mediaanin käyttöä keskilukuna. Suomen tilanteessa mediaani kuvaakin keskiarvoa paremmin keskimääräisen palkansaajan ansioita (Idman 2014). Käytännössä mediaani tarkoittaa sitä, että puolet palkansaajista ansaitsee enemmän kuin mediaaniluku ja puolet vähemmän.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkaverotulo-vaikutusten (kunnallisverotulot) määrittämisessä tukeudutaan Kuntaliiton (2019a) efektiivinen veroaste -tilastoon vuodelta 2018. Erilaisten vähennysten johdosta kuntien tuloveroprosentit (nimellinen veroaste) eivät vastaa todellista veroastetta kunnissa. Puhutaan efektiivisestä veroasteesta, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin. Kunnallisverotuksessa tehdään vähennyksiä veronalaisista ansiotuloista. Tulosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa matkakustannukset, tulonhankkimiskulut, ansiotulovähennys ja perusvähennys. Tulosta tehtävät vähennykset vähentämällä saadaan verotettava tulo, josta veron määrä lasketaan kunnallisveroprosentin mukaisesti. Tämän jälkeen tehdään vähennykset verosta ja näin saadaan maksuunpantavan kunnallisveron määrä. Verosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa työtulovähennys, kotitalousvähennys sekä asuntolainan koron alijäämähyvitys. Efektiivinen veroaste -tilasto koskee tutkimuksen kohteina olevia kuntia eli Hyrynsalmea, Kuhmoa, Sotkamoja ja Suomussalmea.

Kokonaisvaikutusten määrittämisessä hyödynnetään kohdealueilta saatavaa tutkimustietoa. Hyrynsalmelta (Kauppila 2016d, 2017a) ja Sotkamosta (Kauppila 2016f, 2017a, 2019a; Kauppila & Järviluoma 2016) julkaistuissa tutkimusraporteissa on selvitetty kyseisten alueiden matkailun tulo- ja työllisyyskerrointa Juntheikin (2002) tutkimukseen perustuen. Kuhmon ja Suomussalmen kohdalla sovelletaan Juntheikin (2002) tutkimusraportin tuloksia: Kuhmon tulokerrointa 1,29 ja työllisyyskerrointa 1,09 sekä Suomussalmen tulokerrointa 1,26 ja työllisyyskerrointa 1,1. Näitä kertoimia hyödyntäen lasketaan tutkimusalueiden kokonaismatkailutulo ja kokonaismatkailutyöllisyys, joka on perusta kokonaispalkkatulon ja kokonaispalkkaverotulon määrittämiseen.

Aineistojen lähtökohtana on Tilastokeskuksen TOL (2008) -toimialaluokitus (kuva 5). Toimialaluokitus on otettava huomioon vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokissa, Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterissä sekä Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilastossa. Sekä vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokkien että Tilastokeskuksen tilastojen toimialaluokituksen on vastattava toisiaan, jotta näitä voidaan soveltaa matkailullisen vapaa-

ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallissa. Kyselylomakkeen menoluokat on täsmäytettävä TOL (2008) -toimialaluokitukseen, eli menoluokat yhdenmukaistetaan toimialoiksi. Kun tutkimusraportissa tarkastellaan matkailijoiden rahankäyttöä, sovelletaan menoluokka-käsitettä. Sen sijaan yritystoiminnan yhteydessä käytetään toimiala-määritettä.

Kuva 5. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokkien, Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin sekä Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston keskinäinen suhde ja jäsenyminen TOL (2008) -toimialaluokitukseen.

Matkailijoiden rahankäyttötietojen keräämisen kyselylomakkeen menoluokittaisen ryhmittelyn pitää siis vastata TOL (2008) -toimialaluokitusta. Taulukossa 5 on käyty läpi kyselylomakkeen menoluokkia vastaavat Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterin toimialaluokat sekä Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilaston toimialaluokat. Yritys- ja toimipaikkarekisterissä toimialaluokitus ilmoitetaan 5-numerotasolla. Palkkarakennetilastossa toimialaluokitus ilmaistaan puolestaan 3-numerotasolla, minkä vuoksi palkkarakennetilaston luokitus on karkeampi kuin yritys- ja toimipaikkarekisterin. Yritys- ja toimipaikkarekisteristä voidaan valita tapauskohtaisesti virkistys- ja ohjelmapalveluissa, polttoainekuluissa ja korjaamopalveluissa sekä liikennepalveluissa sopivin toimialaluokka. Vaihtoehtoisesti on mahdollista valita kaikki ne toimialaluokat, jotka esiintyvät kohdealueella ja soveltaa näiden toimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhteen keskiarvoa. Myös palkkarakennetilaston tapauksessa edellinen toimintamalli pätee virkistys- ja ohjelmapalveluissa, polttoainekuluissa ja korjaamopalveluissa sekä liikennepalveluissa. Tässä raportissa sovelletaan toimialaluokkien keskiarvoa. Toimialoittaisessa tarkastelussa huomio kiinnittyy koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansioihin kuukaudessa (mediaani). Pienissä aluetalouksissa toimialajakauma on usein suppeahko. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi virkistys- ja ohjelmapalveluissa kaikki taulukossa esitettävät toimialat eivät ole alueella edustettuina.

Taulukko 5. Kyselylomakkeen vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokkia vastaavat Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin sekä palkkarakennetilaston toimialaluokat (TOL 2008; Tilastokeskus 2019l, 2019n; Järviluoma 2020a, 2020b).

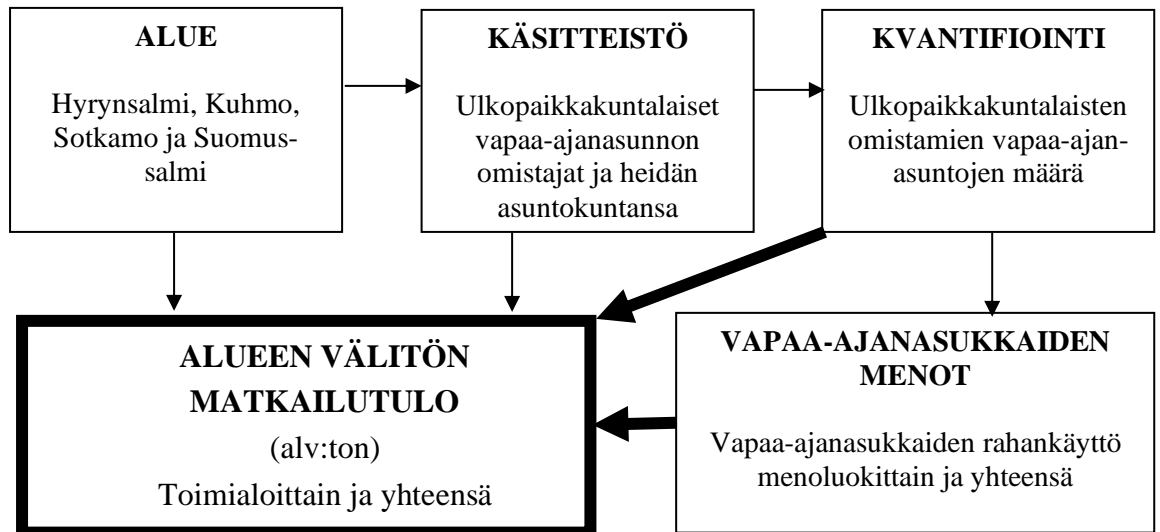
Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokka (kyselylomake)	Yritys- ja toimipaikkarekisterin toimialaluokat (TOL 2008)	Palkkarakennetilaston toimialaluokat (TOL 2008)
Kahvila- ja ravintolaostokset (sis. huoltoasemien kahvilaostokset)	56: ravitsemistoiminta	56: ravitsemistoiminta
Ruoka- ja päivittäistavaraostokset (marketit, valintamyymälät, kioskit, Alko)	47: vähittäiskauppa, pl. moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien kauppa	47: vähittäiskauppa, pl. moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien kauppa
Erikoistavaraostokset (apteekki, rauta-, rakennus- ja koneliik- keet)	475: muiden kotitaloustavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä	475: muiden kotitaloustavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
Virkistys- ja ohjelmapalvelut (teattereiden, museoiden ja tapahtumien pääsymaksut, huvi- ja teemapuistot, liikuntaharasteet, ohjelmapalvelut yms.)	79900: varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym. 90010: esittävät taiteet 90020: esittäviä taiteita palveleva toiminta 91020: museoiden toiminta 91030: historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta 91040: kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta 93110: urheilulaitosten toiminta 93210: huvi- ja teemapuistojen toiminta 93291: hiihto- ja laskettelukeskukset 93299: muualla luokittelematon huvi- ja virkistystoiminta	799: varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym. 900: kulttuuri- ja viihdetoiminta 910: kirjastojen, arkistojen, museoiden ja muiden kulttuurilaitosten toiminta 931: urheilutoiminta 932: huvi- ja virkistystoiminta
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	47301: huoltamatoiminta 45201: moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus 45403: moottoripyörien huolto ja korjaus	473: ajoneuvojen polttoaineen vähittäiskauppa 452: moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. moottoripyörät) 454: moottoripyörien sekä niiden osien ja varusteiden myynti, huolto ja korjaus
Liikennepalvelut (taksit, paikallisliikenne, autonvuokraus)	49320: taksiliikenne 49310: paikallisliikenne 77110: autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing	493: muu maaliikenteen henkilöpalvelut 771: moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
Kiinteistönhoito ja -huolto (mökin remonttityö ja kunnossapitotyö, tiestön aeraus ja kunnossapito, vartiointipalvelut yms.)	81: kiinteistön- ja maisemanhoito	81: kiinteistön- ja maisemanhoito

2.4 Tutkimusmenetelmät

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli myötäilee alkuvaiheiltaan – välittömän matkailutulon osalta – matkailun taloustutkimuksissa laajalti sovellettua pohjoismaista mallia ja sen menomenetelmää (ks. Matkailun edistämiskeskus 1983). Maassamme on koottu laajat yhteenvedot eri aluetasoilla toteutettujen pohjoismaisen mallin tulomenetelmän (Kauppila 1999) ja menomenetelmän (Kauppila 2001) keskeisistä tuloksista ja esitetty mallit matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen yksinkertaistamiseen. Tässä tutkimuksessa siis sovelletaan välittömän matkailutulon laskemisessa pohjoismaisen mallin menomenetelmää, jota kuitenkin täydennetään tilastotiedolla ja tutkimustiedolla. Mittaamismalli muistuttaa tietyiltä osin niin sanottua Koillismaan mallia (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallissa täsmennetään ja viedään olemassa olevan tilastotiedon hyödyntämistä kuitenkin pidemmälle kuin Koillismaan mallissa. Lisäksi mittaamismalli perustuu vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietoihin, kun Koillismaan malli pohjautuu yritysten tulonmuodostukseen ja sen jakautumiseen paikalliseen kysyntään ja matkailukysyntään.

Pohjoismaisen mallin menomenetelmässä täytyy aluksi määrittää rajaukset, jotka koskevat tarkasteltavaa aluetta, keskeistä käsitteistöä ja matkailun kvantifiointia. Nämä elementit rajaavat tutkimuksen vaatimuksia vastaavaksi mitattavaksi kokonaisuudeksi. Tutkimusalue(et) määritetään esimerkiksi poliittis-hallinnollisia aluejakoja noudattaen, jolloin turvataan tarvittavien tilastojen tiedonsaanti. Käsitteistö viittaa siihen, että tarkastelu kohdistuu alueella ulkopaikkakuntalaisiin vapaa-ajanasukkaisiin, yöpyjiin ja päiväkävijöihin. Kvantifiointi puolestaan käsittää ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen määrällistämisen. Tämän jälkeen kartoitetaan rahankäyttöä vapaa-ajanasukkaiden otoksen avulla menoluokittain. Otoksen menotiedot yleistetään kattamaan kaikkea matkailullista vapaa-ajanasumista. Lopputuloksena saadaan menomenetelmällä mitattu matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutulo (ks. Matkailun edistämiskeskus 1983). Välittömän matkailutulon määrittäminen on mittaamismallin lähtökohta välittömien työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutusten laskemiseen. On korostettava, että välittömiä työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksia sekä välillisiä ja johdettuja tulo-, työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverovaikutuksia ei voida selvittää menomenetelmän avulla.

Tässä raportissa tutkimusalueen muodostavat Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi, käsitteistö kattaa ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat ja heidän asuntokuntansa sekä kvantifiointi ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrän (kuva 6). Mittaamismallissa ikään kuin yhdistetään pohjoismaisen mallin menomenetelmä (vapaa-ajanasukatutkimus) ja tulomenetelmä (yritystutkimus). Kyseistä toimintamallia on sovellettu yhden matkailun osa-alueen, kalastusmatkailun, aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen (esim. Kauppila ym. 2011; Kauppila & Karjalainen 2012; Kuosku ym. 2014). On huomattava, että vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö aggregoidaan vapaa-ajanasuntotasolle, koska määrällistäminen koskee vapaa-ajanasuntoja ja niiden määrää. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kvantifiointiin palataan yksityiskohtaisesti myöhemmin.

Kuva 6. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutulon muodostuminen pohjoismaista menomenetelmää soveltaen Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisen mittaamismallin lähtötietoina ovat siis empirian kautta saadut vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot. Rahankäytön menoluokittainen jakauma pohjautuu Tilastokeskuksen TOL (2008) -toimialaluokitukseen.

Välitön matkailutulo (alv:ton) perustuu siihen, että vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot vapaa-ajanasuntoa kohti yhdistetään ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrään. Toimialoittainen välitön matkailutulo saadaan kertomalla vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot menoluokittain ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrällä. On huomattava, että vapaa-ajanasukkaiden rahankäytöstä, kulutuksesta, on puhdistettava arvonlisävero, koska välitön matkailutulo ilmoitetaan arvonlisäverottomana. Arvonlisävero voidaan poistaa hyödyntämällä Verohallinnon (2019a) ilmoittamia arvonlisäverokantoja. Suomessa on käytössä kolme arvonlisäverokantaa:

- yleinen verokanta 24 prosenttia: useimmat tavarat ja palvelut
- 14 prosenttia alennettu verokanta: elintarvikkeet, rehu, ravintola- ja ateriapalvelut
- 10 prosenttia alennettu verokanta: kirjat, lääkkeet, liikuntapalvelut, elokuvanäytökset, kulttuuri- ja viihdetilaisuuksien sisäänpääsy, henkilökuljetus, majoituspalvelut, televisio- ja yleisradiotoiminnasta saadut korvaukset sekä vähintään kuukauden ajaksi tilatut sanoma- ja aikakauslehdet

Laskemalla yhteen toimialoittaiset matkailutulot saadaan välitön kokonaismatkailutulo.

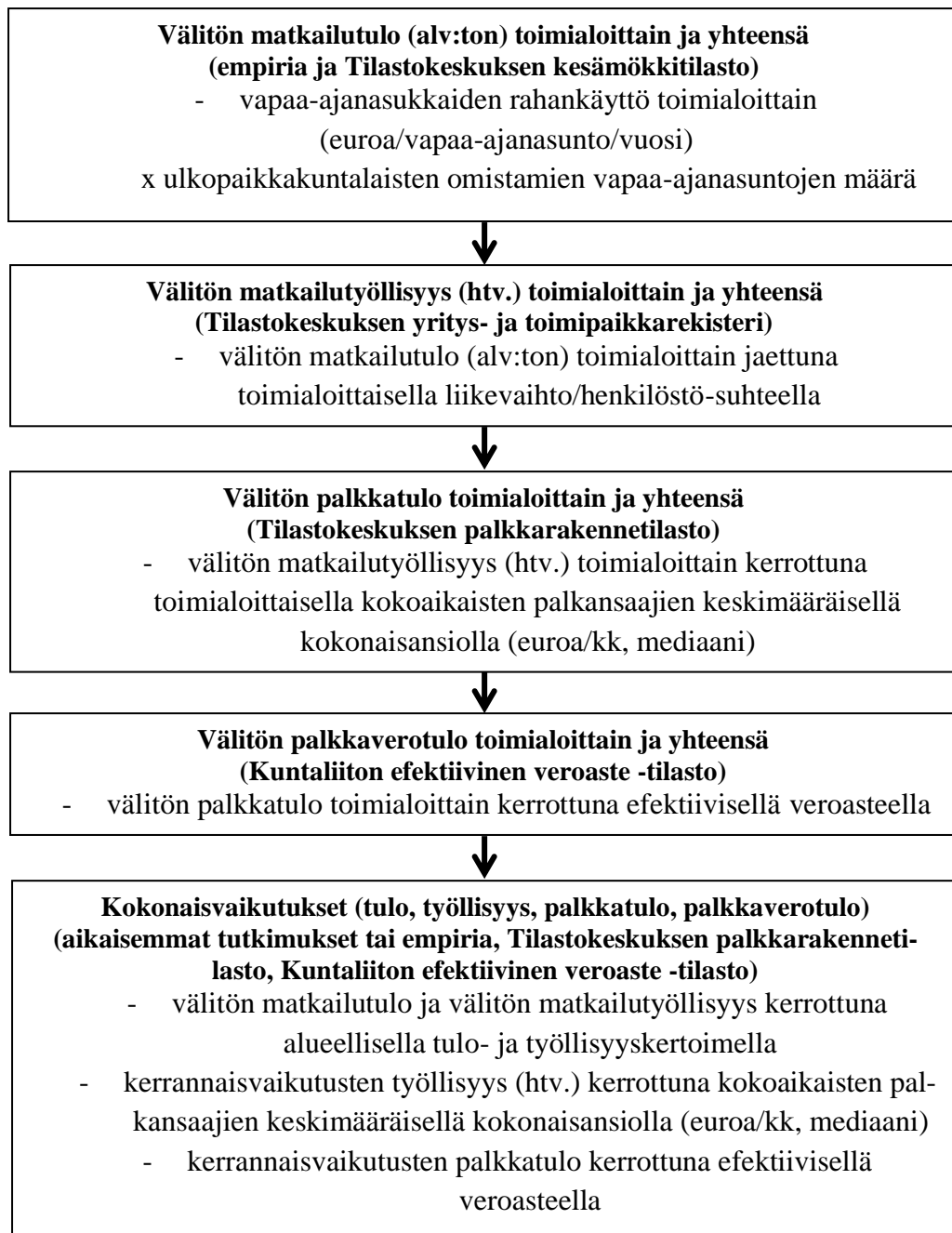
Välitön matkailutyöllisyys (htv.) saadaan Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterin avulla. TOL (2008) -toimialaluokitukseen pohjautuen toimialoittainen välitön matkailutulo jaetaan toimialoittaisella liikevaihto/henkilöstö-suhteella. Kun toimialoittaiset työllisyysvaikutukset lasketaan yhteen, muodostuu välitön kokonaismatkailutyöllisyys.

Välitön palkkatulo saadaan Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilaston avulla. TOL (2008) -toimialaluokitukseen tukeutuen toimialoittaiset keskimääräiset kuukausiansiot lasketaan siten, että toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.) kerrotaan toimialan kuukausiansiolla (mediानी). On huomattava, että palkkarakennetilastossa tarkin taso on 3-numerotaso, kun se yritys- ja toimipaikkarekisterissä on 5-numerotaso. Tästä johtuen palkkatiedot ovat ylempällä tasolla kuin yritys- ja toimipaikkarekisterissä. Näin ollen palkkarakennetilastossa joudutaan tyytymään yleisempään tietoon kuin yritys- ja toimipaikkarekisterin tapauksessa. Toimialoittaiset kokonaiskuukausiansiot kerrotaan 12,5:llä, jotta saadaan toimialan yhden henkilötyövuoden kokonaisvuosiansio lomarahoineen. Kokonaisvuosiansiot kerrotaan toimialoittaisilla henkilötyövuosilla, ja lopputulemana muodostuu toimialoittainen palkkatulo. Laskemalla yhteen toimialoittaiset palkkatulot saadaan välitön kokonaispalkkatulo.

Välitön palkkaverotulo pohjautuu Kuntaliiton (2019a) efektiivinen veroaste -tilastoon. Toimialoittainen välitön palkkaverotulo saadaan kertomalla välitön palkkatulo Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen efektiivisellä veroasteella. Kun toimialoittaiset palkkaverotulot laskettiin yhteen, lopputulemana muodostuu välitön kokonaispalkkaverotulo.

Kokonaismatkailutulo saadaan kertomalla välitön matkailutulo alueellisella tulokertoimella ja **kokonaismatkailutyöllisyys** (htv.) kertomalla välitön matkailutyöllisyys (htv.) alueellisella työllisyyskertoimella. Jos tulo- ja työllisyyskerrointa ei ole saatavissa empiirisesti alueelta, niiden määrittämisessä tukeudutaan tutkimuskirjallisuuteen (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016d, 2016e; Kauppila & Järviluoma 2016). **Kokonaispalkkatulon** ja **kokonaispalkkaverotulon** kohdalla menettellään kuten välittömän palkkatulon ja välittömän palkkaverotulon kohdalla. Kerrannaisvaikutuksissa sovelletaan Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilaston kokoajaisten palkansaajien keskimääräisessä kokonaisansiossa kaikkien toimialojen maakunnallista keskiarvoa (mediानी). Keskimääräistä kuukausiansiota käytetään sen vuoksi, että kerrannaisvaikutukset jakautuvat usealle toimialalle. Tämä on havaittu esimerkiksi Kainuussa (Juntheikki 2002) ja Koillis-Suomessa (Juntheikki & Korhonen 2005).

Kuten aikaisemmin on todettu, ennen prosessimallin toteuttamista on kuitenkin määritettävä tutkimusalue, käsitteistö ja sovitettava kvantifioinnista. On syytä korostaa, että mittaamismallin matkailutyöllisyydessä ei ole otettu huomioon mahdollisia vuotoja aluetaloudesta henkilötyövuosien, palkkatulon ja palkkaverotulon osalta. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja verotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Juntheikki 2002), kun vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja verotulovuoto noin 16 prosenttia (Juntheikki & Korhonen 2005). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta. Matkailullisen vapaa-ajan asumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli esitetään kuvassa 7.

Kuva 7. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli.

2.5 Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kvantifioinnin periaatteet ja indikaattorit

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutulon määrittäminen edellyttää kvantifiointia, määrällistämistä. Kvantifiointiin ei ole olemassa valmiita työkaluja, joten ne pitää luoda tapauskohtaisesti. Kvantifiointi on edellytys välitön matkailutulon määrittämiseen, mikä on puolestaan peruslähtökohta muiden talousvaikutusten (työllisyys, palkkatulo, palkkaverotulo) laskeamiseen.

Empiirinen kysely kohdistettiin matkailulliseen vapaa-ajanasumiseen eli ulkopaikkakuntalaisiin vapaa-ajanasunnon omistajiin. Kyselylomakkeessa tarkasteluyksikkönä on vapaa-ajanasunto. Toisin sanoen, tarkoituksena on selvittää yksittäiseen vapaa-ajanasuntoon liittyviä käyttö- ja rahankäyttötietoja paikallistasolla. Kun saadaan selville yksittäisen vapaa-ajanasunnon tiedot, ne yleistetään koskemaan kaikkien ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumista. Yleistämisen haaste on se, että ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kuntakohtaista määrää ei saada suoraan Tilastokeskuksen kesämökkitilastosta, vaan se tuotetaan ainoastaan erillistilauksena. Vapaa-ajanasuntojen määrä on viranomaisten (Tilastokeskuksen) vuosittain keräämä virallinen kvantitatiivinen mittari. Toinen mahdollinen kvantitatiivinen mittari, jota voitaisiin soveltaa kvantifioinnissa, olisi vapaa-ajanasukkaiden määrä. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen tapauksessa se tarkoittaisi ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden määrää. Valitettavasti ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasukkaiden määrää ja sen kehitystä ei ole saatavissa Tilastokeskuksen virallisista tilastoista. Määrän kehitys on oleellinen tieto esimerkiksi vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurannassa. Näin ollen matkailullisen vapaa-ajanasumisen ainoa mahdollinen kvantifiointiperusta on (ulkopaikkakuntalaisten) vapaa-ajanasuntojen määrä. Kansainvälisissä paikallistason tutkimuksissa (esim. Hoogerdoorn 2010; Hoogerdoorn & Visser 2010a, 2010b, 2011) määrällistämiseksi on sovellettu vapaa-ajanasukkaiden määrätietoa, kun välittömät tulo-vaikutukset on laskettu kertomalla kyselylomakkeen rahankäyttötiedot vapaa-ajanasukkaiden määrällä.

Kuten edellä todettiin, Tilastokeskuksen kesämökkitilaston erillistilauksena voidaan toimittaa vain yksityisten ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrätiedot. Tällöin tarkastelun ulkopuolelle jäävät kaikki muut omistuslajit, esimerkiksi osakeyhtiömuotoiset ja yritysten omistamat vapaa-ajanasunnot (Kauppila 2008a, 2010). Edelliseen viitaten ulkopaikkakuntalaiset omistavat huomattavasti enemmän vapaa-ajanasuntoja kuin Tilastokeskuksen kesämökkitilastot osoittavat. Jotta myös muut kuin yksityisten omistamat vapaa-ajanasunnot tulisivat analyseissa huomioonotetuiksi, menetellään seuraavasti (ks. taulukko 3):

- 1) *Lasketaan yksityisten omistamien vapaa-ajanasuntojen omistussuhde (paikkakuntalaiset ja ulkopaikkakuntalaiset) kunnittain.*
- 2) *Yksityisten ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen omistussuhteella (prosenttiosuus) kerrotaan myös muiden omistuslajien vapaa-asuntojen määrä kunnittain.*
- 3) *Lasketaan yhteen yksityisten ja muiden omistuslajien ulkopaikkakuntalaisten vapaa-asuntojen määrä kunnittain.*

- 4) *Yhteenlasketuilla ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrällä kerrotaan yhden vapaa-ajanasunnon yksikkötiedot, jolloin tiedot saadaan yleistettyä koko ulkopaikkakuntalaisten omistamiin vapaa-ajanasuntoihin kunnittain.*

Laskentamallissa oletetaan yksityisten omistamien vapaa-ajanasuntojen omistussuhteiden vallitsevan myös muissa vapaa-ajanasuntojen omistuslajeissa. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole, vaan omistussuhteet saattavat vaihdella omistuslajeittain. Omistuslajit puolestaan vaihtelevat kunnittain. Mikäli haluttaisiin selvittää tarkasti omistussuhteet omistuslajeittain, tämä vaatisi erillistutkimuksen. Edellä mainittu toimintamalli sisältää epävarmuustekijöitä, mutta toisaalta se perustuu johonkin olemassa olevaan viralliseen tietoon, joka yleistetään kaikkiin vapaa-ajanasuntojen määrään kunnittain.

Empiirisessä kyselytutkimuksessa (Järviluoma 2020a, 2020b) lähestyttiin ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanasunnon omistajia. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen, seurannan sekä ennustamisen ja arvioinnin näkökulmasta rahankäyttö-, käyntikerta-, viipymä- ja seuruekokotiedot ovat keskeisiä muuttujia (taulukko 6). Edellä mainittujen tietojen tarkasteluyksikkönä on yksittäinen vapaa-ajanasunto. Vastajaia pyydettiin arvioimaan muuttujia joko vuositasolla tai käyntikertaa kohti.

Taulukko 6. Vapaa-ajanasunnon rahankäyttö- ja käyttötietojen kerääminen kyselylomakkeella (Järviluoma 2020a, 2020b).

Muuttuja	Yksikkö	Mittari
Rahankäyttö	Euro, henkilömäärä	Euroa/hlö/vuosi
Käyntikerrat (keskimäärin)	Lukumäärä	Käyntikerrat/vuosi
Viipymä (keskimäärin)	Vuorokausi	Viipymä/käyntikerta
Seuruekoko (keskimäärin)	Henkilömäärä	Seuruekoko/käyntikerta

Empiirisen kyselytutkimuksen muuttujia ja Tilastokeskuksen kesämökkitalaston tietoja yhdistämällä voidaan selvittää matkailullisen vapaa-ajanasumisen määrää, kulutusta ja aluetaloudellisia vaikutuksia. Näitä indikaattoreita ovat esimerkiksi seuraavat:

1) **Määräindikaattorit**

- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen henkilömäärä vuodessa (hlö) kunnassa*
- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen käyttövuorokaudet/käyttöaste vapaa-ajanasuntoa kohti (vrk) vuodessa kunnassa*
- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen mökkivuorokaudet vapaa-ajanasuntoa kohti (vrk) vuodessa kunnassa (käyttövuorokaudet x seuruekoko)*
- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen mökkien käyttövuorokaudet vuodessa (vrk) kunnassa (käyttövuorokaudet x vapaa-ajanasuntojen määrä)*
- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen mökkivuorokaudet (= mökkipäivät) vuodessa (vrk) kunnassa (käyttövuorokaudet x seuruekoko x vapaa-ajanasuntojen määrä)*

2) Kulutusindikaattorit

- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) kunnassa*
- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuorokaudessa (euroa/vapaa-ajanasunto/vrk) kunnassa*
- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasukasta kohti vuodessa (euroa/hlö/vuosi) kunnassa*
- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasukasta kohti vuorokaudessa (euroa/hlö/vrk) kunnassa*

3) Vaikutusindikaattorit

- *matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset vuodessa (euroa/vuosi) kunnassa*

Kun on saatu määriteltyä matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset (välitön matkailutulo) kunnittain, tämän jälkeen voidaan laskea esimerkiksi seuraavat indikaattorit vuositasolle:

- *välitön matkailutulo/vapaa-ajanasunto (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) kunnassa*
- *välitön matkailutulo/vapaa-ajanasukas (euroa/hlö/vuosi) kunnassa*

3. MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET

3.1 Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kvantifiointi ja indikaattorit kunnittain

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kvantifioinnin ensimmäinen askel on määrittää ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä kunnittain. Aikaisemmin todettiin, että kyseistä lukua ei saada suoraan Tilastokeskuksen (2019h) kesämökkitalastosta, vaan kesämökkitalastossa ilmoitetaan vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärä kunnittain. Erillistilauksena (Tilastokeskus 2019f) voidaan tuottaa vapaa-ajanasuntojen määrä kuntakohtaisesti omistustilalajeittain ja omistustilalajeista yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien kotipaikkakunnat. Tämä mahdollistaa yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien jakamisen paikallisiin ja ulkopaikkakuntalaisiin, jotka kuuluvat tässä raportissa matkailullisen vapaa-ajanasumisen käsitteen alle. Kvantifioinnin periaatteissa esitettiin laskentamalli kaikkien ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrittämiseen. Mallia soveltaen vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja oli lukumääräisesti eniten Kuhmossa, yli 1 300, ja vähiten Hyrynsalmella, reilu 500 (taulukko 7).

Taulukko 7. Vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm), ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (%) ja ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Tilastokeskus 2019f).

Kunta	Vapaa-ajan-asunnot yhteensä (lkm)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksityiset vapaa-ajanasunnot (%)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot yhteensä (lkm)
Hyrynsalmi	734	69,7	512
Kuhmo	2 502	53,5	1 339
Sotkamo	1 894	70,1	1 328
Suomussalmi	2 296	55,1	1 265

Tutkimusalueiden matkailullisen vapaa-ajanasumisen määräindikaattoreiden taustalla olevat muuttujat saatiin empiirisestä kyselyaineistosta (Järviluoma 2020a). Niiden välillä on kunnittaista vaihtelua (taulukko 8). Vuonna 2018 käyntikerrat vapaa-ajanasuntoa kohti olivat suurimmat Sotkamossa, keskimäärin 24 kertaa vuodessa, kun Kuhmossa ja Suomussalmella vierailtiin vapaa-ajanasunnolla keskimäärin 11 kertaa vuodessa. Viipymä käyntikertaa kohti vaihteli Kuhmon 12 vuorokaudesta Hyrynsalmen seitsemään. Keskimääräinen seuruekoko käyntikertaa kohti oli tutkimusalueilla vajaa kolme henkilöä.

Taulukko 8. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen käyntikerrat (lkm/vuosi), viipymä (vrk/käyntikerta) ja seuruekoko (hlö/käyntikerta) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Järviluoma 2020a).

Kunta	Käyntikerrat (lkm/vuosi)	Viipymä (vrk/käyntikerta)	Seuruekoko (hlö/käyntikerta)
Hyrynsalmi	16	7	2,74
Kuhmo	11	12	2,57
Sotkamo	24	9	2,74
Suomussalmi	11	10	2,89

Määräindikaattorit vaihtelevat kunnittain (taulukko 9). Yksittäisen vapaa-ajanasunnon käytön lisäksi henkilömäärään sekä vuosittaisiin mökkien käyttövuorokausiin ja mökkivuorokausiin vaikuttaa ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä. Vuonna 2018 määräindikaattorit olivat suurimmat Sotkamossa lukuun ottamatta Suomussalmen henkilömäärää. Henkilömäärä oli pienin Hyrynsalmella, samoin kuin mökkien käyttövuorokaudet ja mökkivuorokaudet. Käyttöaste ja mökkivuorokaudet/vapaa-ajanasunto olivat puolestaan vaatimattomimmat Kuhmossa. Sotkamossa mittareihin vaikuttaa erityisesti vapaa-ajanasuntojen korkea käyttöaste, kun Hyrynsalmella indikaattoreissa heijastuu ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen pieni määrä. Sotkamon korkeaan käyttöasteeseen ja edelleen mökkivuorokausiin/vapaa-ajanasunto vaikuttaa pitkälti suuri käyntimäärä, kun vastaavasti Kuhmossa vaatimaton käyttöaste heijastuu mökkivuorokausiin/vapaa-ajanasunto. Vapaa-ajanasuntojen vuosittainen käyttöaste voidaan ilmaista myös siten, että vuonna 2018 se oli Hyrynsalmella 17 prosenttia, Kuhmossa 14 prosenttia, Sotkamossa 21 prosenttia ja Suomussalmella 15 prosenttia.

Taulukko 9. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen määräindikaattorit Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Järviluoma 2020a). 1 = vapaa-ajanasumisen henkilömäärä vuodessa (hlö/vuosi), 2 = vapaa-ajanasumisen käyttövuorokaudet/käyttöaste vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (vrk/vapaa-ajanasunto/vuosi), 3 = vapaa-ajanasumisen mökkivuorokaudet vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (vrk/vapaa-ajanasunto/vuosi), 4 = vapaa-ajanasumisen mökkien käyttövuorokaudet vuodessa (vrk/vuosi) ja 5 = vapaa-ajanasumisen mökkivuorokaudet vuodessa (vrk/vuosi).

Kunta	1	2	3	4	5
Hyrynsalmi	1 403	63	185	32 256	94 720
Kuhmo	3 441	52	129	69 628	172 731
Sotkamo	3 639	76	203	100 928	269 584
Suomussalmi	3 656	56	163	70 840	206 195

On huomattava, että mökkivuorokaudet vuodessa eivät ole sama kuin yöpymisvuorokaudet vuodessa. Mökkivuorokaudet (= mökkipäivät) pitävät sisällään muun muassa päiväkäynnit. Lisäksi esimerkiksi viikonloppuvierailulla, jossa vapaa-ajanasunnolla ollaan kolme vuorokautta, yöpymisvuorokausia kertyy kuitenkin vain kaksi. Edelleen pitkillä lomilla voidaan viettää useita lyhyitä pätkiä vapaa-ajanasunnolla, jolloin mökkivuorokausien ja yöpymisvuorokausien määrät poikkeavat toisistaan. Tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntoja käytetään monipuolisesti päiväkäynneillä, viikonloppuisin ja loma-aikoina (Järviluoma 2020a).

Myös kulutusindikaattoreissa havaitaan kunnittaista vaihtelua (taulukko 10). Kulutusindikaattoreihin vaikuttavat rahankäyttö, viipymä, käyntikerrat ja seuruekoko. Vuonna 2018 kulutus/vapaa-ajanasunto/vuosi ja kulutus/vapaa-ajanasukas/vuosi olivat suurimmat Sotkamossa. Edellinen oli puolestaan pienin Kuhmossa ja jälkimmäinen Suomussalmella. Sotkamon kohdalla syynä ovat suuret käyntimäärät ja siitä johtuva korkea käyttöaste ja edelleen suuri mökkivuorokaudet/vapaa-ajanasunto-määrä. Sen sijaan kulutukset vuorokautta kohti olivat mittavimmat Suomussalmella ja Kuhmossa, kun ne olivat vaatimattomimmat Sotkamossa. Viimeksi mainittujen indikaattoreiden kunnittaiset erot ovat kuitenkin pieniä. Määrä- ja kulutusindikaattoreiden laskentatapa on avattu yksityiskohtaisesti Järviluoman (2020a, 2020b) raporteissa.

Taulukko 10. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kulutusindikaattorit Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Järviluoma 2020a). 1 = vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi), 2 = vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuorokaudessa (euroa/vapaa-ajanasunto/vrk), 3 = vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasukasta kohti vuodessa (euroa/hlö/vuosi) ja 4 = vapaa-ajanasumisen kulutus vapaa-ajanasukasta kohti vuorokaudessa (euroa/hlö/vrk). Luvut sisältävät arvonlisäveron.

Kunta	1	2	3	4
Hyrynsalmi	2 559	41	954	15
Kuhmo	2 146	41	980	19
Sotkamo	2 916	38	1 114	15
Suomussalmi	2 462	44	883	16

3.2 Mittaamismalliin vaadittavat parametrit

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallissa tarvitaan seuraavia parametreja:

- *rahankäyttö menoluokittain (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi)*
- *ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä*
- *Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin toimialoittaiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet (euroa/htv.)*
- *Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston toimialoittaiset kokonaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani)*
- *kunnan efektiivinen veroaste -tieto*
- *matkailun alueellinen tulo- ja työllisyyskerroin*

Käsitteellisesti välitön matkailumenot, vapaa-ajanasukkaiden kulutus, sisältää arvonlisäveron, kun välittömästi matkailutulosta, matkailun aikaansaamasta liikevaihdon kasvusta yrityksille, on puhdistettu arvonlisävero. Arvonlisäveron poistaminen voidaan tehdä joko suoraan rahankäyttötiedoista tai välittömästi matkailumenosta.

Vapaa-ajanasukkaiden empiirisen kyselyaineiston rahankäyttötiedot koskevat vuotta 2018 (Järvi-
luoma 2020a), Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisteri vuotta 2017, Tilastokeskuksen
(2019n) palkkarakennetilasto vuotta 2017 ja Kuntaliiton (2019a) efektiivinen veroaste -tilasto
vuotta 2018. Seuraavaksi esitettävät Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen matkai-
lullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin tulokset ilmoitetaan
vuoden 2018 rahanarvossa. Yritys- ja toimipaikkarekisterin sekä palkkarakennetilaston vuoden
2017 rahanarvoa ei ole tarpeellista muuntaa vuoden 2018 rahanarvoon Tilastokeskuksen (2019p)
elinkustannusindeksillä, sillä rahanarvonmuuntokerroin on 1,00 (saldoluku 1913/saldoluku
1906).

3.3 Case Hyrynsalmi

Vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat kuluttivat Hyrynsalmella keskimäärin
reilu 2 500 euroa vuodessa/vapaa-ajanasunto (taulukko 11). Kulutus kohdistui ennen muuta
ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, erikoistavaraostoihin sekä kiinteistöhoitoon ja -huoltoon.

Taulukko 11. Hyrynsalmen vapaa-ajanasukkaiden kulutus (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) meno-
luokittain (alv, alv:ton) ja sovellettu arvonlisäverokanta vuonna 2018 (Verohallinto 2019a; Järvi-
luoma 2020a).

Menoluokka	Alv	Alv:ton	Alv-%
Kahvila- ja ravintolaostokset	133,09	116,75	14
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	1 008,40	847,39	19
Erikoistavaraostokset	573,31	462,35	24
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	63,99	54,69	17
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	296,89	239,43	24
Liikennepalvelut	10,24	8,75	17
Kiinteistöhoito ja -huolto	473,49	381,85	24
YHTEENSÄ	2 559,40	2 111,21	

On huomattava, että menoluokassa ruoka- ja päivittäistavaraostoksissa sovelletaan arvonlisäve-
rokantojen 24 prosenttia (yleinen verokanta) ja 14 prosenttia (elintarvikkeet) keskiarvoa eli 19
prosenttia, liikennepalveluissa taksien ja paikallisliikenteen arvonlisäverokantojen 10 prosenttia
(henkilökuljetus) ja 24 prosenttia (yleinen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia sekä virkistys-
ja ohjelmapalveluissa arvonlisäverokantojen 10 prosenttia (pääsymaksut) ja 24 prosenttia (ylei-
nen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia (ks. Verohallinto 2019a).

Vuonna 2018 Hyrynsalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutuloa oli lähes 1,1
miljoonaa euroa (taulukko 12). Tulo kohdistui lähinnä ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, erikois-
tavaraostoihin sekä kiinteistöhoitoon ja -huoltoon.

Taulukko 12. Kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (euroa/vuosi, alv:ton), ulkopaikkakuntaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä (lkm) ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutulo (euroa, alv:ton) Hyrynsalmella vuonna 2018.

Menoluokka	Kulutus/vapaa-ajanasunto/vuosi (euroa/vuosi, alv:ton)	Ulkopaikka-kuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot (lkm)	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)
Kahvila- ja ravintolaostokset	116,75	512	59 776,00
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	847,39	512	433 863,68
Erikoistavaraostokset	462,35	512	236 723,20
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	54,69	512	28 001,28
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	239,43	512	122 588,16
Liikennepalvelut	8,75	512	4 480,00
Kiinteistönhoito ja -huolto	381,85	512	195 507,20
YHTEENSÄ	2 111,21	512	1 080 939,52

Aikaisemmin on tuotu esille, että vapaa-ajanasukkaiden kyselylomakkeen menoluokat sekä Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterin että Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilaston toimialaluokat on täsmäytettävä (ks. taulukko 5). Kunnassa on oltava yritystoimintaa kyseisellä toimialalla (vähintään yksi toimipaikka), jotta se otetaan huomioon toimialakohtaisessa liikevaihto/henkilöstö-suhteessa ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioissa. Lopulliset toimialoittaiset luvut muodostetaan mukana olevien toimialojen keskiarvona. Hyrynsalmen tapauksessa tarkastelu ulottuu seuraaville toimialoille (ks. Tilastokeskus 2019l, 2019n):

- *ravitsemistoiminta*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 56), palkkarakennetilasto (toimiala 56)
- *ruoka ja päivittäistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 47), palkkarakennetilasto (toimiala 47)
- *erikoistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 47521 ja 47540), palkkarakennetilasto (toimiala 475)
- *virkestys- ja ohjelmapalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 79900, 93291 ja 93299), palkkarakennetilasto (toimialat 799 ja 932)
- *polttoainekulut ja korjaamopalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 45201 ja 47301), palkkarakennetilasto (toimialat 452 ja 473)
- *liikennepalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 49310 ja 49320), palkkarakennetilasto (toimiala 493)
- *kiinteistönhoito ja -huolto*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 81), palkkarakennetilasto (toimiala 81)

Taulukossa 13 ilmoitetaan Hyrynsalmen matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokat on täsmäytetty TOL (2008) -toimialaluokituksen. On huomioitava, että Hyrynsalmen kohdalla Tilas-

tokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisteristä ei ole saatavissa tietoja paikallistasolta toimialoilta 47301, 47521, 47540, 49310, 56, 79900, 81, 93291 ja 93299. Näin ollen joudutaan tyytymään ylempien aluetasojen tietoihin (Kehys-Kainuun seutukunta, Kainuun maakunta, koko Suomi) (ks. Tilastokeskus 2019l). Palkkatiedot ovat valtakunnallisia (ks. Tilastokeskus 2019n). Toimialaluokissa oletetaan, että niiden aikaansaama työllisyysvaikutus kohdistuu vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan.

Taulukko 13. Hyrynsalmen matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut (euroa/htv.) ja koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani) vuonna 2017 (Tilastokeskus 2019l, 2019n).

Toimiala	Liikevaihto/henkilöstö (euroa/htv.)	Koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk)
Ravitsemistoiminta	99 100	2 251
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	357 900	2 403
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	306 800	2 496
Virkistys- ja muut palvelut	150 256	2 531
Korjaamo- ja huoltamatoiminta	216 750	2 504
Liikenne	90 500	2 851
Kiinteistönhoito ja -huolto	84 700	2 150

Kerrannais- ja kokonaisvaikutukset voidaan määrittää aikaisemmissa Hyrynsalmea koskevissa tutkimuksissa (Kauppila 2016d, 2017a) käytetyillä tulo- ja työllisyyskerroimilla. Hyrynsalmella on käytetty matkailun tulokerrointa 1,16 ja työllisyyskerrointa 1,07. Kerrannaisvaikutusten verotulon määrittämisessä sovelletaan Kainuun koko-aikaisten palkansaajien keskimääräistä kuukausiansiotietoa (mediaani): vuonna 2017 se oli 2 808 euroa (Tilastokeskus 2019n).

Seuraavaksi esitetään Hyrynsalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin tulokset. Malliin vaadittavat tiedot ovat seuraavat:

Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö: taulukko 11
Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä: 512
Toimialoittaiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet: taulukko 13
Toimialoittaiset koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansiot: taulukko 13
Hyrynsalmen efektiivinen veroaste: 13,23 prosenttia
Hyrynsalmen tulo- ja työllisyyskerroin: tulokerroin 1,16 ja työllisyyskerroin 1,07

Hyrynsalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät vaikutukset ilmenevät taulukosta 14. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli lähes 1,1 miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys noin kuusi henkilötyövuotta, välitön palkkatulo lähes 170 000 euroa ja välitön palkkaverotulo reilu 20 000 euroa. Tulo kohdistui lähinnä vähittäiskauppaan, kiinteistönhoitoon ja -huoltoon sekä korjaamo- ja huoltamatoimintaan, kun työllisyys painottui pitkälti kiinteistönhoitoon ja -huoltoon, vähittäiskauppaan, ravitsemistoimintaan sekä korjaamo- ja huoltamatoimintaan. Palkkatulo ja palkkaverotulo myötäilevät työllisyyttä.

Taulukko 14. Hyrynsalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät vaikutukset (euroa ja htv.) toimialoittain ja yhteensä vuonna 2018.

Toimiala	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Välitön palkkatulo (euroa)	Välitön palkkaverotulo (euroa)
Ravitsemistoiminta	59 776,00	0,6	16 882,50	2 233,55
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	433 863,68	1,2	36 045,00	4 768,75
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	236 723,20	0,8	24 960,00	3 302,21
Virkistys- ja muut palvelut	28 001,28	0,2	6 327,50	837,13
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	122 588,16	0,6	18 780,00	2 484,60
Liikenne	4 480,00	0,1	3 563,75	471,48
Kiinteistöhoito ja -huolto	195 507,20	2,3	61 812,50	8 177,79
YHTEENSÄ	1 080 939,52	5,8	168 371,25	22 275,51

Hyrynsalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset esitetään taulukossa 15. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli lähes 1,1 miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys noin kuusi henkilötyövuotta, kokonaismatkailutulo lähes 1,3 miljoonaa euroa, kokonaismatkailutyöllisyys reilu kuusi henkilötyövuotta ja kokonaispalkkaverotulo yli 20 000 euroa. Työllisyydessä, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta.

Taulukko 15. Hyrynsalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset (euroa ja htv.) vuonna 2018.

Indikaattori	Euroa tai henkilötyövuotta
Välitön matkailutulo	1 080 940 euroa (alv:ton)
Välitön matkailutyöllisyys	5,8 htv.
Välitön palkkatulo	168 371 euroa
Välitön palkkaverotulo	22 276 euroa
Kokonaismatkailutulo (kerroin 1,16)	1 253 890 euroa
Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,07)	6,2 htv.
Kokonaispalkkaverotulo	24 133 euroa

3.4 Case Kuhmo

Vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat kuluttivat Kuhmossa keskimäärin yli 2 100 euroa vuodessa/vapaa-ajanasunto (taulukko 16). Kulutus kohdistui ennen muuta ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, erikoistavaraostoihin sekä kiinteistöhoitoon ja -huoltoon.

Taulukko 16. Kuhmon vapaa-ajanasukkaiden kulutus (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) menoluokittain (alv, alv:ton) ja sovellettu arvonlisäverokanta vuonna 2018 (Verohallinto 2019a; Järvi-
luoma 2020a).

Menoluokka	Alv	Alv:ton	Alv-%
Kahvila- ja ravintolaostokset	133,07	116,73	14
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	955,12	802,62	19
Erikoistavaraostokset	349,85	282,14	24
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	92,29	78,88	17
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	283,32	228,44	24
Liikennepalvelut	12,88	11,01	17
Kiinteistönhoito ja -huolto	319,80	257,90	24
YHTEENSÄ	2 146,34	1 777,72	

On huomattava, että menoluokassa ruoka- ja päivittäistavaraostoksissa sovelletaan arvonlisäverokantojen 24 prosenttia (yleinen verokanta) ja 14 prosenttia (elintarvikkeet) keskiarvoa eli 19 prosenttia, liikennepalveluissa taksien ja paikallisliikenteen arvonlisäverokantojen 10 prosenttia (henkilökuljetus) ja 24 prosenttia (yleinen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia sekä virkistys- ja ohjelmapalveluissa arvonlisäverokantojen 10 prosenttia (pääsymaksut) ja 24 prosenttia (yleinen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia (ks. Verohallinto 2019a).

Vuonna 2018 Kuhmon matkailullinen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutuloa oli lähes 2,4 miljoonaa euroa (taulukko 17). Tulo kohdistui lähinnä ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, erikoistavaraostoihin sekä kiinteistönhoitoon ja -huoltoon.

Taulukko 17. Kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (euroa/vuosi, alv:ton), ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä (lkm) ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutulo (euroa, alv:ton) Kuhmossa vuonna 2018.

Menoluokka	Kulutus/vapaa-ajanasunto/vuosi (euroa/vuosi, alv:ton)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot (lkm)	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)
Kahvila- ja ravintolaostokset	116,73	1 339	156 301,47
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	802,62	1 339	1 074 708,18
Erikoistavaraostokset	282,14	1 339	377 785,46
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	78,88	1 339	105 620,32
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	228,44	1 339	305 881,16
Liikennepalvelut	11,01	1 339	14 742,39
Kiinteistönhoito ja -huolto	257,90	1 339	345 328,10
YHTEENSÄ	1 777,72	1 339	2 380 367,08

Aikaisemmin on tuotu esille, että vapaa-ajanasukkaiden kyselylomakkeen menoluokat sekä Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterin että Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakenne-

tilaston toimialaluokat on täsmäytettävä (ks. taulukko 5). Kunnassa on oltava yritystoimintaa kyseisellä toimialalla (vähintään yksi toimipaikka), jotta se otetaan huomioon toimialakohtaisessa liikevaihto/henkilöstö-suhteessa ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioissa. Lopulliset toimialoittaiset luvut muodostetaan mukana olevien toimialojen keskiarvona. Kuhmon tapauksessa tarkastelu ulottuu seuraaville toimialoille (ks. Tilastokeskus 2019l, 2019n):

- *ravitsemistoiminta*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 56), palkkarakennetilasto (toimiala 56)
- *ruoka ja päivittäistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 47), palkkarakennetilasto (toimiala 47)
- *erikoistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 47511, 47521, 47522, 47540 ja 47591), palkkarakennetilasto (toimiala 475)
- *virkestys- ja ohjelmapalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 79900, 90020 ja 93110), palkkarakennetilasto (toimialat 799, 900 ja 931)
- *polttoainekulut ja korjaamopalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 45201, 45403 ja 47301), palkkarakennetilasto (toimialat 452, 454 ja 473)
- *liikennepalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 49320 ja 77110), palkkarakennetilasto (toimialat 493 ja 771)
- *kiinteistönhoito ja -huolto*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 81), palkkarakennetilasto (toimiala 81)

Taulukossa 18 ilmoitetaan Kuhmon matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokat on täsmäytetty TOL (2008) -toimialaluokitukseseen. On huomioitava, että Kuhmon kohdalla Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisteristä ei ole saatavissa tietoja paikallistasolta toimialoilta 45403, 47521, 47522, 47540, 47591, 77110, 79900, 90020 ja 93110. Näin ollen joudutaan tyytymään ylempien aluetasojen tietoihin (Kehys-Kainuun seutukunta, Kainuun maakunta, koko Suomi) (ks. Tilastokeskus 2019l). Palkkatiedot ovat valtakunnallisia (ks. Tilastokeskus 2019n). Toimialaluokissa oletetaan, että niiden aikaansaama työllisyysvaikutus kohdistuu vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan.

Taulukko 18. Kuhmon matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut (euroa/htv.) ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani) vuonna 2017 (Tilastokeskus 2019l, 2019n).

Toimiala	Liikevaihto/henkilöstö (euroa/htv.)	Kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk)
Ravitsemistoiminta	110 700	2 251
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	381 400	2 403
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	250 520	2 496
Virkestys- ja muut palvelut	161 933	2 679
Korjaamo- ja huoltamatoiminta	248 433	2 507
Liikenne	279 867	2 945
Kiinteistönhoito ja -huolto	86 400	2 150

Kerrannais- ja kokonaisvaikutukset voidaan määrittää aikaisemmassa Kuhmoa koskevassa tutkimuksessa (Juntheikki 2002) käytetyillä tulo- ja työllisyyskerroimilla. Kuhmossa on käytetty matkailun tulokerrointa 1,29 ja työllisyyskerrointa 1,09. Kerrannaisvaikutusten verotulon määrittämisessä sovelletaan Kainuun kokoaikaisten palkansaajien keskimääräistä kuukausiansiotietoa (mediaani): vuonna 2017 se oli 2 808 euroa (Tilastokeskus 2019n).

Seuraavaksi esitetään Kuhmon matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin tulokset. Malliin vaadittavat tiedot ovat seuraavat:

Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö: taulukko 16
Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä: 1 339
Toimialoitteiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet: taulukko 18
Toimialoitteiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot: taulukko 18
Kuhmon efektiivinen veroaste: 13,81 prosenttia
Kuhmon tulo- ja työllisyyskerroin: tulokerroin 1,29 ja työllisyyskerroin 1,09

Kuhmon matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät vaikutukset ilmenevät taulukosta 19. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli lähes 2,4 miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys noin 12 henkilötyövuotta, välitön palkkatulo vajaa 350 000 euroa ja välitön palkkaverotulo miltei 50 000 euroa. Tulo kohdistui lähinnä vähittäiskauppaan, kiinteistönhoitoon ja -huoltoon sekä korjaamo- ja huoltamotoimintaan, kun työllisyys painottui pitkälti vähittäiskauppaan, kiinteistönhoitoon ja -huoltoon sekä ravitsemistoimintaan. Palkkatulo ja palkkaverotulo myötäilevät työllisyyttä.

Taulukko 19. Kuhmon matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät vaikutukset (euroa ja htv.) toimialoitteittain ja yhteensä vuonna 2018.

Toimiala	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Välitön palkkatulo (euroa)	Välitön palkkaverotulo (euroa)
Ravitsemistoiminta	156 301,47	1,4	39 392,50	5 440,10
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	1 074 708,18	2,8	84 105,00	11 614,90
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	377 785,46	1,5	46 800,00	6 463,08
Virkistys- ja muut palvelut	105 620,32	0,7	23 441,25	3 237,24
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	305 881,16	1,2	37 605,00	5 193,25
Liikenne	14 742,39	0,1	3 681,25	508,38
Kiinteistönhoito ja -huolto	345 328,10	4,0	107 500,00	14 845,75
YHTEENSÄ	2 380 367,08	11,7	342 525,00	47 302,70

Kuhmon matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset esitetään taulukossa 20. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli miltei 2,4 miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys

noin 12 henkilötyövuotta, kokonaismatkailutulo yli kolme miljoonaa euroa, kokonaismatkailutyöllisyys vajaa 13 henkilötyövuotta ja kokonaispalkkaverotulo reilu 50 000 euroa. Työllisyydessä, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta.

Taulukko 20. Kuhmon matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset (euroa ja htv.) vuonna 2018.

Indikaattori	Euroa tai henkilötyövuotta
Välitön matkailutulo	2 380 367 euroa (alv:ton)
Välitön matkailutyöllisyys	11,7 htv.
Välitön palkkatulo	342 525 euroa
Välitön palkkaverotulo	47 303 euroa
Kokonaismatkailutulo (kerroin 1,29)	3 070 674 euroa
Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,09)	12,8 htv.
Kokonaispalkkaverotulo	52 635 euroa

3.5 Case Sotkamo

Vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat kuluttivat Sotkamossa keskimäärin yli 2 900 euroa vuodessa/vapaa-ajanasunto (taulukko 21). Kulutus kohdistui ennen muuta ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, kiinteistönhoitoon ja -huoltoon sekä erikoistavaraostoihin.

Taulukko 21. Sotkamon vapaa-ajanasukkaiden kulutus (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) menoluokittain (alv, alv:ton) ja sovellettu arvonlisäverokanta vuonna 2018 (Verohallinto 2019a; Järvi- luoma 2020a).

Menoluokka	Alv	Alv:ton	Alv-%
Kahvila- ja ravintolaostokset	183,52	160,98	14
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	1 147,71	964,46	19
Erikoistavaraostokset	518,51	418,51	24
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	99,04	84,65	17
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	358,30	288,95	24
Liikennepalvelut	29,13	24,90	17
Kiinteistönhoito ja -huolto	579,68	467,48	24
YHTEENSÄ	2 915,89	2 409,93	

On huomattava, että menoluokassa ruoka- ja päivittäistavaraostoksissa sovelletaan arvonlisäverokantojen 24 prosenttia (yleinen verokanta) ja 14 prosenttia (elintarvikkeet) keskiarvoa eli 19 prosenttia, liikennepalveluissa taksien ja paikallisliikenteen arvonlisäverokantojen 10 prosenttia (henkilökuljetus) ja 24 prosenttia (yleinen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia sekä virkistys- ja ohjelmapalveluissa arvonlisäverokantojen 10 prosenttia (pääsymaksut) ja 24 prosenttia (yleinen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia (ks. Verohallinto 2019a).

Vuonna 2018 Sotkamon matkailullinen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutuloa oli reilu kolme miljoonaa euroa (taulukko 22). Tulo kohdistui lähinnä ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, kiinteistöhoitoon ja -huoltoon sekä erikoistavaraostoihin.

Taulukko 22. Kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (euroa/vuosi, alv:ton), ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä (lkm) ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutulo (euroa, alv:ton) Sotkamossa vuonna 2018.

Menoluokka	Kulutus/vapaa-ajanasunto/vuosi (euroa/vuosi, alv:ton)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot (lkm)	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)
Kahvila- ja ravintolaostokset	160,98	1 328	213 781,44
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	964,46	1 328	1 280 802,88
Erikoistavaraostokset	418,51	1 328	555 781,28
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	84,65	1 328	112 415,20
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	288,95	1 328	383 725,60
Liikennepalvelut	24,90	1 328	33 067,20
Kiinteistöhoito ja -huolto	467,48	1 328	620 813,44
YHTEENSÄ	2 409,93	1 328	3 200 387,04

Aikaisemmin on tuotu esille, että vapaa-ajanasukkaiden kyselylomakkeen menoluokat sekä Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterin että Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilaston toimialaluokat on täsmäytettävä (ks. taulukko 5). Kunnassa on oltava yritystoimintaa kyseisellä toimialalla (vähintään yksi toimipaikka), jotta se otetaan huomioon toimialakohtaisessa liikevaihto/henkilöstö-suhteessa ja kokoajien palkansaajien kokonaisansioissa. Lopulliset toimialoittaiset luvut muodostetaan mukana olevien toimialojen keskiarvona. Sotkamon tapauksessa tarkastelu ulottuu seuraaville toimialoille (ks. Tilastokeskus 2019l, 2019n):

- *ravitsemistoiminta*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 56), palkkarakennetilasto (toimiala 56)
- *ruoka ja päivittäistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 47), palkkarakennetilasto (toimiala 47)
- *erikoistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 47511, 47521, 47523, 47529, 47532, 47540, 47591, 47592 ja 47594), palkkarakennetilasto (toimiala 475)
- *virkestys- ja ohjelmapalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 79900, 93110, 93210, 93291 ja 93299), palkkarakennetilasto (toimialat 799, 931 ja 932)
- *polttoainekulut ja korjaamopalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 45201 ja 47301), palkkarakennetilasto (toimialat 452 ja 473)
- *liikennepalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 49320), palkkarakennetilasto (toimialat 493)
- *kiinteistöhoito ja -huolto*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 81), palkkarakennetilasto (toimiala 81)

Taulukossa 23 ilmoitetaan Sotkamon matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokat on täsmäytetty TOL (2008) -toimialaluokituksen. On huomioitava, että Sotkamon kohdalla Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisteristä ei ole saatavissa tietoja paikallistasolta toimialoilta 47301, 47511, 47521, 47523, 47529, 47532, 47540, 47591, 47592, 47594, 79900, 93210, 93291 ja 93299. Näin ollen joudutaan tyytymään ylempien aluetasojen tietoihin (Kajaanin seutukunta, Kainuun maakunta, koko Suomi) (ks. Tilastokeskus 2019l). Palkkatiedot ovat valtakunnallisia (ks. Tilastokeskus 2019n). Toimialaluokissa oletetaan, että niiden aikaansaama työllisyysvaikutus kohdistuu vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan.

Taulukko 23. Sotkamon matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut (euroa/htv.) ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani) vuonna 2017 (Tilastokeskus 2019l, 2019n).

Toimiala	Liikevaihto/henkilöstö (euroa/htv.)	Kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk)
Ravitsemistoiminta	112 100	2 251
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	345 800	2 403
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	240 178	2 496
Virkistys- ja muut palvelut	170 920	2 585
Korjaamo- ja huoltamatoiminta	236 600	2 504
Liikenne	124 700	2 851
Kiinteistönhoito ja -huolto	74 300	2 150

Kerrannais- ja kokonaisvaikutukset voidaan määrittää aikaisemmissa Sotkamo koskeissa tutkimuksissa (Kauppila 2016f, 2017a, 2019a; Kauppila & Järviluoma 2016) käytettyjä tulo- ja työllisyyskertoimia. Sotkamossa on käytetty matkailun tulokerrointa 1,39 ja työllisyyskerrointa 1,14. Kerrannaisvaikutusten verotulon määrittämisessä sovelletaan Kainuun kokoaikaisten palkansaajien keskimääräistä kuukausiansiotietoa (mediaani): vuonna 2017 se oli 2 808 euroa (Tilastokeskus 2019n).

Seuraavaksi esitetään Sotkamon matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin tulokset. Malliin vaadittavat tiedot ovat seuraavat:

Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö: taulukko 21

Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä: 1 328

Toimialoittaiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet: taulukko 23

Toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot: taulukko 23

Sotkamon efektiivinen veroaste: 14,22 prosenttia

Sotkamon tulo- ja työllisyyskerroin: tulokerroin 1,39 ja työllisyyskerroin 1,14

Sotkamon matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät vaikutukset ilmenevät taulukosta 24. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli yli kolme miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys vajaa 20 henkilötyövuotta, välitön palkkatulo miltei 550 000 euroa ja välitön palkkaverotulo lähes 80

000 euroa. Tulo kohdistui lähinnä vähittäiskauppaan, kiinteistönhoitoon ja -huoltoon sekä korjaamo- ja huoltamotoimintaan, kun työllisyys painottui pitkälti kiinteistönhoitoon ja -huoltoon, vähittäiskauppaan ja ravitsemistoimintaan. Palkkatulo ja palkkaverotulo myötäilevät työllisyyttä.

Taulukko 24. Sotkamon matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät vaikutukset (euroa ja htv.) toimialoittain ja yhteensä vuonna 2018.

Toimiala	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Välitön palkkatulo (euroa)	Välitön palkkaverotulo (euroa)
Ravitsemistoiminta	213 781,44	1,9	53 461,25	7 602,19
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	1 280 802,88	3,7	111 138,75	15 803,93
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	555 781,28	2,3	71 760,00	10 204,27
Virkistys- ja muut palvelut	112 415,20	0,7	22 618,75	3 216,39
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	383 725,60	1,6	50 080,00	7 121,38
Liikenne	33 067,20	0,3	10 691,25	1 520,30
Kiinteistönhoito ja -huolto	620 813,44	8,4	225 750,00	32 101,65
YHTEENSÄ	3 200 387,04	18,9	545 500,00	77 570,11

Sotkamon matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset esitetään taulukossa 25. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli reilu kolme miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys vajaa 20 henkilötyövuotta, kokonaismatkailutulo lähes 4,5 miljoonaa euroa, kokonaismatkailutyöllisyys yli 20 henkilötyövuotta ja kokonaispalkkaverotulo noin 90 000 euroa. Työllisyydessä, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta.

Taulukko 25. Sotkamon matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset (euroa ja htv.) vuonna 2018.

Indikaattori	Euroa tai henkilötyövuotta
Välitön matkailutulo	3 200 387 euroa (alv:ton)
Välitön matkailutyöllisyys	18,9 htv.
Välitön palkkatulo	545 500 euroa
Välitön palkkaverotulo	77 570 euroa
Kokonaismatkailutulo (kerroin 1,39)	4 448 538 euroa
Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,14)	21,5 htv.
Kokonaispalkkaverotulo	90 547 euroa

3.6 Case Suomussalmi

Vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat kuluttivat Suomussalmella keskimäärin miltei 2 500 euroa vuodessa/vapaa-ajanasunto (taulukko 26). Kulutus kohdistui ennen muuta ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, erikoistavaraostoihin sekä polttoainekuluihin ja korjaamopalveluihin.

Taulukko 26. Suomussalmen vapaa-ajanasukkaiden kulutus (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) menoluokittain (alv, alv:ton) ja sovellettu arvonlisäverokanta vuonna 2018 (Verohallinto 2019a; Järviluoma 2020a).

Menoluokka	Alv	Alv:ton	Alv-%
Kahvila- ja ravintolaostokset	182,17	159,80	14
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	896,07	753,00	19
Erikoistavaraostokset	669,59	539,99	24
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	71,39	61,02	17
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	337,26	271,98	24
Liikennepalvelut	29,54	25,25	17
Kiinteistönhoito ja -huolto	275,71	222,35	24
YHTEENSÄ	2 461,73	2 033,39	

On huomattava, että menoluokassa ruoka- ja päivittäistavaraostoksissa sovelletaan arvonlisäverokantojen 24 prosenttia (yleinen verokanta) ja 14 prosenttia (elintarvikkeet) keskiarvoa eli 19 prosenttia, liikennepalveluissa taksien ja paikallisliikenteen arvonlisäverokantojen 10 prosenttia (henkilökuljetus) ja 24 prosenttia (yleinen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia sekä virkistys- ja ohjelmapalveluissa arvonlisäverokantojen 10 prosenttia (pääsymaksut) ja 24 prosenttia (yleinen verokanta) keskiarvoa eli 17 prosenttia (ks. Verohallinto 2019a).

Vuonna 2018 Suomussalmen matkailullinen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutuloa oli yli 2,5 miljoonaa euroa (taulukko 27). Tulo kohdistui lähinnä ruoka- ja päivittäistavaraostoihin, erikoistavaraostoihin sekä polttoainekuluihin ja korjaamopalveluihin.

Taulukko 27. Kulutus vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (euroa/vuosi, alv:ton), ulkopaikkakuntaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä (lkm) ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen välitön matkailutulo (euroa, alv:ton) Suomussalmella vuonna 2018.

Menoluokka	Kulutus/vapaa-ajanasunto/vuosi (euroa/vuosi, alv:ton)	Ulkopaikka-kuntalaisten omistamat vapaa-ajanasunnot (lkm)	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)
Kahvila- ja ravintolaostokset	159,80	1 265	202 147,00
Ruoka ja päivittäistavaraostokset	753,00	1 265	952 545,00
Erikoistavaraostokset	539,99	1 265	683 087,35
Virkistys- ja ohjelmapalvelut	61,02	1 265	77 190,30
Polttoainekulut ja korjaamopalvelut	271,98	1 265	344 054,70
Liikennepalvelut	25,25	1 265	31 941,25
Kiinteistönhoito ja -huolto	222,35	1 265	281 272,75
YHTEENSÄ	2 033,39	1 265	2 572 238,35

Aikaisemmin on tuotu esille, että vapaa-ajanasukkaiden kyselylomakkeen menoluokat sekä Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterin että Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilaston toimialaluokat on täsmäytettävä (ks. taulukko 5). Kunnassa on oltava yritystoimintaa kyseisellä toimialalla (vähintään yksi toimipaikka), jotta se otetaan huomioon toimialakohtaisessa liikevaihto/henkilöstö-suhteessa ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioissa. Lopulliset toimialoittaiset luvut muodostetaan mukana olevien toimialojen keskiarvona. Suomussalmen tapauksessa tarkastelu ulottuu seuraaville toimialoille (ks. Tilastokeskus 2019l, 2019n):

- *ravitsemistoiminta*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 56), palkkarakennetilasto (toimiala 56)
- *ruoka ja päivittäistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 47), palkkarakennetilasto (toimiala 47)
- *erikoistavaraostokset*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 47512, 47521, 47540 ja 47591), palkkarakennetilasto (toimiala 475)
- *virkistys- ja ohjelmapalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 79900, 90020, 91020 ja 93110), palkkarakennetilasto (toimialat 799, 900, 910 ja 931)
- *polttoainekulut ja korjaamopalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 45201, 45403 ja 47301), palkkarakennetilasto (toimialat 452, 454 ja 473)
- *liikennepalvelut*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimialat 49320 ja 77110), palkkarakennetilasto (toimialat 493 ja 771)
- *kiinteistönhoito ja -huolto*: yritys- ja toimipaikkarekisteri (toimiala 81), palkkarakennetilasto (toimiala 81)

Taulukossa 28 ilmoitetaan Suomussalmen matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön menoluokat on täsmäytetty TOL (2008) -toimialaluokituksen. On huomioitava, että Suomussalmen kohdalla Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisteristä ei ole saatavissa tietoja paikallistasolta

toimialoilta 45403, 47512, 47540, 47591, 77110, 79900, 90020, 91020 ja 93110. Näin ollen joudutaan tyytymään ylempien aluetasojen tietoihin (Kehys-Kainuun seutukunta, Kainuun maakunta, koko Suomi) (ks. Tilastokeskus 2019). Palkkatiedot ovat valtakunnallisia (ks. Tilastokeskus 2019n). Toimialaluokissa oletetaan, että niiden aikaansaama työllisyysvaikutus kohdistuu vapaa-ajan asunnon sijaintikuntaan.

Taulukko 28. Suomussalmen matkailutoimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhdeluvut (euroa/htv.) ja kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani) vuonna 2017 (Tilastokeskus 2019l, 2019n).

Toimiala	Liikevaihto/henkilöstö (euroa/htv.)	Kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk)
Ravitsemistoiminta	91 300	2 251
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	359 900	2 403
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	271 625	2 496
Virkistys- ja muut palvelut	163 775	2 640
Korjaamo- ja huoltamatoiminta	176 767	2 507
Liikenne	368 000	2 945
Kiinteistöhoito ja -huolto	83 500	2 150

Kerrannais- ja kokonaisvaikutukset voidaan määrittää aikaisemmassa Suomussalmea koskevassa tutkimuksessa (Juntheikki 2002) käytetyillä tulo- ja työllisyyskerroimilla. Suomussalmella on käytetty matkailun tulokerrointa 1,26 ja työllisyyskerrointa 1,1. Kerrannaisvaikutusten verotulon määrittämisessä sovelletaan Kainuun kokoaikaisten palkansaajien keskimääräistä kuukausiansiotietoa (mediaani): vuonna 2017 se oli 2 808 euroa (Tilastokeskus 2019n).

Seuraavaksi esitetään Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajan asunon aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin tulokset. Malliin vaadittavat tiedot ovat seuraavat:

Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö: taulukko 26

Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä: 1 265

Toimialoittaiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet: taulukko 28

Toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot: taulukko 28

Suomussalmen efektiivinen veroaste: 12,87 prosenttia

Suomussalmen tulo- ja työllisyyskerroin: tulokerroin 1,26 ja työllisyyskerroin 1,1

Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajan asunon välittömät vaikutukset ilmenevät taulukosta 29. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli yli 2,5 miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys noin 13 henkilötyövuotta, välitön palkkatulo lähes 400 000 euroa ja välitön palkkaverotulo noin 50 000 euroa. Tulo kohdistui lähinnä vähittäiskauppaan, korjaamo- ja huoltamatoimintaan sekä kiinteistöhoitoon ja -huoltoon, kun työllisyys painottui pitkälti vähittäiskauppaan, kiinteistöhoitoon ja -huoltoon sekä ravitsemistoimintaan. Palkkatulo ja palkkaverotulo myötäilevät työllisyyttä.

Taulukko 29. Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömät vaikutukset (euroa ja htv.) toimialoittain ja yhteensä vuonna 2018.

Toimiala	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Välitön palkkatulo (euroa)	Välitön palkkaverotulo (euroa)
Ravitsemistoiminta	202 147,00	2,2	61 902,50	7 966,85
Vähittäiskauppa (päivittäistavarat)	952 545,00	2,6	78 097,50	10 051,15
Vähittäiskauppa (erikoistavarat)	683 087,35	2,5	78 000,00	10 038,60
Virkistys- ja muut palvelut	77 190,30	0,5	15 668,75	2 016,57
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	344 054,70	1,9	59 541,25	7 662,96
Liikenne	31 941,25	0,1	3 681,25	473,78
Kiinteistöhoito ja -huolto	281 272,75	3,4	91 375,00	11 759,96
YHTEENSÄ	2 572 238,35	13,2	388 266,25	49 969,87

Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset esitetään taulukossa 30. Vuonna 2018 välitön matkailutulo oli yli 2,5 miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys noin 13 henkilötyövuotta, kokonaismatkailutulo lähes 3,3 miljoonaa euroa, kokonaismatkailutyöllisyys vajaa 15 henkilötyövuotta ja kokonaispalkkaverotulo reilu 50 000 euroa. Työllisyydessä, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta.

Taulukko 30. Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset (euroa ja htv.) vuonna 2018.

Indikaattori	Euroa tai henkilötyövuotta
Välitön matkailutulo	2 572 238 euroa (alv:ton)
Välitön matkailutyöllisyys	13,2 htv.
Välitön palkkatulo	388 266 euroa
Välitön palkkaverotulo	49 970 euroa
Kokonaismatkailutulo (kerroin 1,26)	3 241 020 euroa
Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,1)	14,5 htv.
Kokonaispalkkaverotulo	55 842 euroa

3.7 Matkailullinen vapaa-ajanasuminen osana kuntien matkailutaloutta

Vuonna 2016 valtakunnantasolla matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli 2,5 prosenttia ja matkailutoimialojen työllisyys 137 800 henkilöä (5,5 % kaikista työllisistä). Matkailutoimialojen työllisyydessä on mukana myös paikallinen kysyntä. Pelkästään matkailun aikaansaama työllisyys matkailutoimialoilla oli 62 600 henkilöä (2,5 % kaikista työllisistä) vuonna 2016 (Nurmi 2018a). Vastaavasti vuonna 2015 Kainuussa matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli 4,2 prosenttia,

matkailutoimialojen työllisyys 1 700 henkilöä (5,1 % kaikista työllisistä) ja pelkästään matkailun aikaansaama työllisyys matkailutoimialoilla 1 300 henkilöä (3,9 % kaikista työllisistä) (Nurmi 2018b). Kainuussa matkailun taloudellinen merkitys on suhteellisesti tarkasteltuna hieman suurempi kuin maassa keskimäärin. On painotettava, että matkailutoimialoista puuttuu muun muassa vähittäiskauppa ja vuokratyövoima.

Matkailun ”tärkeyttä” alueille tai alueiden matkailuriippuvuutta voidaan mitata elinkeinon suhteellisella osuudella talouteen. Vuonna 2017 matkailuelinkeinon suhteellinen osuus Sotkamon aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihdosta oli 14 prosenttia. Matkailuelinkeinon suhteellinen osuus aluetalouden yritysten kokonaistyöllisyydestä myötäilee liikevaihtolukuja, sillä se oli Sotkamossa 16 prosenttia (Kauppila 2019a). Alueellisten piirteiden ohella matkailun suhteellinen merkitys tutkimusalueiden toimialoille vaihtelee, mikä ilmeni matkailutoimialojen erilaisista matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentista (esim. Kauppila 2019a). Ne ovat korkeimmat matkailulle tyypillisillä toimialoilla, joihin kuuluvat muun muassa majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut.

Yleisesti ottaen matkailutyöllisyyden hieman korkeammat prosenttiluvut johtuvat siitä, että matkailulle tyypillisillä toimialoilla (majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) tarvitaan kohtalaisen vähän liikevaihtoa – ja välitöntä matkailutuloa – yhtä välitöntä henkilötyövuotta kohti. Toisaalta alueen matkailun rakenne voi olla sellainen, että edellä mainitut matkailutoimialat eivät korostu vaan painopiste on esimerkiksi vähittäiskaupassa. Tässä tapauksessa matkailutyöllisyyden suhteellinen merkitys on aluetaloudessa vähäisempi kuin matkailutulon.

Matkailullinen vapaa-ajanasuminen on osa kohdealueelle suuntautuvaa matkailua. Tämän raportin tutkimusalueista Sotkamosta on julkaistu selvitys (Kauppila 2019a) matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista vuodelta 2017. Näin ollen kyseisen kunnan kohdalla voidaan tarkastella matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuutta kaikesta alueelle kohdistuvasta matkailusta. Sen sijaan Kuhmosta ja Suomussalmelta ei ole saatavissa tietoa matkailun talousvaikutuksista, minkä vuoksi edellä mainittua analyysia ei voida toteuttaa. Lisäksi Hyrynsalmen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten tuorein määrittely on vuodelta 2015 (Kauppila 2017a), joten ei ole tarkoituksenmukaista verrata matkailullisen vapaa-ajanasumisen talousvaikutuksia vuonna 2018 vuoden 2015 matkailutalouden lukuihin. On huomattava, että matkailun aluetaloudelliset vaikutukset koskevat vuotta 2017 ja matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset vuotta 2018. Edellisestä huolimatta tarkasteluajankohdaksi valittiin vuosi 2018. Tätä perustellaan sillä, että nimenomaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen kohdalla ajankohta oli vuosi 2018.

Vapaa-ajanasumisen menoluokat poikkeavat hieman matkailun talousvaikutusten toimialajakaumasta (vrt. taulukko 5 ja liite I). *Ensiksi*, vapaa-ajanasumisen kyselylomakkeesta ei ollut majoitustoiminta-menoluokkaa verrattuna matkailun aluetaloustutkimuksen toimialaluokitukseen, koska oletettavasti omistajat yöpyvät omalla vapaa-ajanasunnollaan eivätkä siten käytä kaupallisia majoituspalveluita. *Toiseksi*, vapaa-ajanasumisen kyselylomakkeessa oli kiinteistönhoito ja -huolto -menoluokka, joka ei puolestaan kuulu matkailun aluetaloustutkimuksen toimialaluokitukseen. Tämä johtuu siitä, että kiinteistönhoito ja -huolto -toimiala ei sisälly Työ- ja elinkeinomi-

nisteriön (2015a) suosituksiin matkailun aluetalousvaikutusten toimialaluokituksesta eikä kyseinen toimiala ole mukana matkailun kansainvälisessä satelliittitilinpidon toimialaluokituksessa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015b; Nurmi 2016, 2017, 2018a, 2018b; Nurmi & Okkonen 2017). Vapaa-ajanasumisen ja matkailun aluetaloustutkimuksen toimialajakauma on kuitenkin sen verran samankaltainen, että tuloksia voidaan verrata toisiinsa pienen korjauksen jälkeen.

Kuten edellä esitetyt tutkimustulokset osoittavat, kiinteistöhoito ja -huolto on kuitenkin matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta erittäin merkittävä toimiala. Erityisesti pienissä aluetalouksissa, joissa matkailun absoluuttinen merkitys on vaatimaton, kohtalaisen pienetkin absoluuttiset matkailutulo- ja matkailutyöllisyysvaikutusten lisäykset näkyvät suurina suhteellisina muutoksina. Edellisiin viitaten kiinteistöhoito ja -huolto -toimialan matkailutulo ja matkailutyöllisyys summataan matkailun aluetalousvaikutuksiin (ks. Kauppila 2019a), minkä jälkeen määritetään matkailullisen vapaa-ajanasumisen talousvaikutukset suhteessa matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin.

Vuonna 2018 suhteellisesti tarkasteltuna matkailullinen vapaa-ajanasuminen muodosti Sotkamossa matkailutulosta ja matkailutyöllisyydestä noin viisi prosenttia. On huomattava, että molemmissa aluetaloustutkimuksissa käytetään kokonaismatkailutulon ja kokonaismatkailutyöllisyyden määrittämisessä samoja tulo- ja työllisyyskertoimia, joten matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömien ja kokonaisvaikutusten osuus matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista on siten yhtäläinen.

Tämän raportin tutkimustulokset osoittavat, että toimialoittain tarkasteltuna vähittäiskauppa hyötyy huomattavasti matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta. Kun analysoidaan vuonna 2018 matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuutta matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista vähittäiskaupan osalta, Sotkamossa se muodosti välittömästä matkailutulosta yhdeksän prosenttia ja välittömästä matkailutyöllisyydestä 11 prosenttia. Pieni poikkeama matkailutulon ja matkailutyöllisyyden osuuksissa johtuu siitä, että tässä raportissa vähittäiskauppa jaetaan kahteen osaan: vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä (ruoka- ja päivittäistavaraostot) ja vähittäiskauppa erikoismyymälöissä (erikoistavaraostot). Sen sijaan matkailun aluetaloustutkimuksessa (Kauppila 2019a) vähittäiskauppaa tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena. Matkailullisessa vapaa-ajanasumisessa mainittujen vähittäiskaupan toimialojen välittömän matkailutulon suhde vaihtelee, samoin kuin toimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhde (ks. Tilastokeskus 2019l).

3.8 Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kiinteistöverotulo kunnille

Seuraavat kappaleet perustuvat Verohallinnon (2019b) kiinteistöverolain soveltamisohjeeseen.

Suomessa olevat kiinteistöt ovat kiinteistöveron kohteena kiinteistöverolaissa (654/1992, jäljempänä KiVL) erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kiinteistöverotuksessa kiinteistöihin rinnastetaan vuokramaalla olevat rakennukset ja rakennelmat, erottamattomat määräalat sekä rakennusmaa, joka kuuluu yhteisalueeseen tai yhteismetsään. Veron ulkopuolelle jäävät

metsät ja maatalousmaa. Verovapaita ovat lisäksi muun muassa vesialueet, yleiset tiet, kadut, torit ja hautausmaat.

Kiinteistöverovelvollisuus määräytyy kalenterivuoden alun tilanteen perusteella. Verovelvollinen on se, joka omistaa kiinteistön kalenterivuoden alkaessa. Kiinteistön omistajaan rinnastetaan omistajan veroinen haltija. Verovelvollisuus on yleinen, joten verovelvollisia ovat myös valtio, kunnat, seurakunnat ja yleishyödylliset yhteisöt. Kunta ei kuitenkaan suorita veroa oman kuntansa alueella omistamastaan kiinteistöstä.

Kiinteistövero määrätään tiettyinä prosentteina kiinteistön eri osien verotusarvoista. Rakennusten veroprosentti määräytyy rakennuksen käyttötarkoituksen mukaan. Maapohjasta maksetaan veroa pääsääntöisesti yleisen kiinteistöveroprosentin mukaan. Verotusarvo määräytyy varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain (1142/2005, jäljempänä arvostamislaki) 5 luvun ja sen nojalla annettujen säännösten ja päätösten perusteella. Kiinteistöverotuksessa verotusarvona käytetään kiinteistöveron määräämisvuotta edeltävän kalenterivuoden verotusarvoa, joka laskeaan 31.12. tilanteen perusteella. Siten esimerkiksi vuoden 2019 kiinteistövero määrätään vuoden 2018 verotusarvojen perusteella.

Kiinteistöverotuksen toimittaa Verohallinto. Kiinteistövero määrätään Verohallinnon rekistereissä olevien, verovelvollisen antamien ja sivullisilta tiedonantovelvollisilta verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995, jäljempänä VML) 3 luvun säännösten nojalla saatujen tietojen sekä asiassa saadun muun selvityksen perusteella. Vuodesta 2013 alkaen verovelvollisella on kiinteistöverotuksen perusteena käytettyjä tietoja koskeva tarkistamis- ja ilmoittamisvelvollisuus. Ilmoittamismenettely vastaa tuloverotuksessa käytettävää esitetyttyyn veroilmoitukseen perustuvaa menettelyä.

Kiinteistövero määrätään lopullisena verona. Kiinteistöveron kanto, perintä ja palauttaminen suoritetaan siten kuin veronkantolaissa (769/2016) tai sen nojalla säädetään tai määrätään. Kiinteistöveron tuotto tilitetään kunnille. Tilitykseen sovelletaan verontilityslain (532/1998) säännöksiä.

Kukin kunnanvaltuusto päättää kunnassa sovellettavat kiinteistöveroprosentit kiinteistöverolaissa säädettyjen vaihteluvälien rajoissa vuosittain etukäteen samalla, kun se vahvistaa varainhoitovuoden tuloveroprosentin (KIVL 11.2 §). Vero määrätään aina kiinteistön sijaintikunnan määräämän prosentin mukaan.

Kiinteistöverolain 13 §:n 1 momentin mukaan kunnanvaltuusto määrää erikseen veroprosentin rakennuksille, joiden huoneistojen pinta-alasta yli puolta käytetään pääasiassa muuhun asumiseen kuin 12 §:ssä tarkoitettuun vakituiseen asumiseen. Lain mukaan edellä mainitun veroprosentin tulee olla vuonna 2019 vähintään 0,93 prosenttia ja enintään 2,00 prosenttia.

Muiden asuinrakennusten veroprosenttia sovelletaan asuinrakennuksiin, joita ei käytetä vakituiseen asumiseen. Muiden asuinrakennusten veroprosenttia sovelletaan esimerkiksi seuraaviin rakennuksiin:

- varsinaisiin kesämökkeihin ja muihin vapaa-ajan rakennuksiin sekä siirtolapuutarhamökkeihin
- niin sanotut kakkosasunnot
- lomaosakeyhtiöihin
- yrityksen henkilökunnan virkistyskäytössä tai tilapäisessä asumiskäytössä oleviin asuinrakennuksiin
- vapaa-ajan asumiseen varattuihin asuntoihin
- vapaa-ajan asumiseen rakenteilla oleviin asuntoihin
- edellä mainittuihin asuntoihin liittyviin talous- ja autotallirakennuksiin

Muiden asuinrakennusten veroprosenttia ei KiVL:n 13 §:n 4 momentin mukaan sovelleta elinkeinotoimintana harjoitettavaan majoitusliikkeeseen kuuluvaan rakennukseen (hotellit, motellit, elinkeinotoimintaan kuuluvat lomamökit) eikä rakennukseen, jota käytetään yksinomaan maatalouden yhteydessä harjoitettavassa majoitustoiminnassa. Vero määrätään näissä tapauksissa yleisen kiinteistöveroprosentin mukaan.

Myös muiden asuinrakennusten veroprosentin käyttö ratkaistaan rakennuskohtaisesti. Tätä prosenttia sovelletaan sellaiseen rakennukseen, jonka huoneistojen pinta-alasta yli puolta käytetään pääasiassa muuhun asumiseen kuin vakituiseen asumiseen tai yli puolet on varattuna tähän tarkoitukseen. Sama koskee rakenteilla olevaa rakennusta.

Veroprosentin kannalta merkitystä ei ole sillä, onko rakennus tai huoneisto sen omistajan käytössä vai vuokralle annettuna. Ratkaisu tehdään vain sen perusteella, onko kysymys vakituisesta vai muusta asumisesta.

Kiinteistövero määrätään siis tiettyinä prosentteina kiinteistön eri osien verotusarvoista. Se muodostuu rakennusten ja maapohjan yhteenlasketusta kiinteistöverosta. Yksittäisen vapaa-ajan-asunnon kiinteistövero lasketaan seuraavasti:

(rakennusten verotusarvo/lukumäärä x muun asuinrakennuksen eli vapaa-ajan-asunnon kiinteistöveroprosentti) + (maapohjan verotusarvo/lukumäärä x yleinen kiinteistöveroprosentti) (YLE 2018).

Rakennusten ja maapohjan kunnittaiset verotusarvo/lukumäärä -tiedot saadaan Verohallinnon (2019c) tilastotietokannasta ja kunnittaiset kiinteistöveroprosentit Kuntaliiton (2019b) tilastoista. Kaavaa soveltamalla voidaan määrittää myös kuntakohtainen vapaa-ajanasumisen kiinteistöverotulo.

Isolan (2013) mukaan muut kuin vakituiset asuinrakennukset ovat nimenomaan vapaa-ajankiinteistöjä, mikä tuli ilmi myös Verohallinnon (2019b) kiinteistöverolain soveltamisohjeista. Verohallinnon (2019c) tilastotietokanta pitää sisällään sekä paikallisten että ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulon eikä sitä ole siis luokiteltu kiinteistönomistajien asuinkunnan mukaan. Matkailullisessa vapaa-ajanasumisessa on kyse nimenomaan ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulosta. Adamiakin (2014) jäsen-

nystä mukaillen kiinteistöverotulo luokitellaan paikallistasolla vapaa-ajanasumisen välittömiin talousvaikutuksiin, joissa se edustaa vapaa-ajanasukkaiden näkökulmasta menoja paikallisen hallinnon budjettiin verojen kautta.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen kiinteistöverotulon arvioinnissa sovelletaan seuraavaa laskentamallia, joka perustuu Tilastokeskuksen (2019f) kesämökkitilastoon:

- 1) *Kiinteistöverotulon määrittämisen perustana ovat vapaa-ajanasuntojen määrä ja yksityisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä, josta on saatavissa omistajien maantieteellinen jakautuminen paikallisiin ja ulkopaikkakuntalaisiin.*
- 2) *Yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien maantieteellisen jakautumisen suhdeluku yleistetään kaikkiin vapaa-ajanasuntoihin.*
- 3) *Kiinteistöverotulo kerrotaan ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen omistajien suhdeluvulla. Lopputulemana muodostuu matkailullisen vapaa-ajanasumisen aikaansaama kiinteistöverotulo.*

On korostettava, että laskentamallissa oletetaan yksittäisten vapaa-ajanasuntojen paikallisten ja ulkopaikkakuntaisten omistussuhteista johdetun suhdeluvun yhtäläisyys kaikissa omistuslajeissa ja edelleen vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärässä. Näin ollen paikallisten ja ulkopaikkakuntalaisten omistamat yksittäiset vapaa-ajanasunnot oletetaan verotusarvon määrääviltä ominaispiirteiltään samanlaisiksi, koska laskentamallissa tukeudutaan vapaa-ajanasuntojen määrään. Edellä mainitut perusteet eivät kuitenkaan välttämättä vastaa todellisuutta, sillä omistussuhde saattaa vaihdella omistuslajeittain ja siten vaikuttaa paikallisten ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kokonaismääriin. Samoin paikallisten ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien yksittäisten vapaa-ajanasuntojen verotusarvon määräävät ominaispiirteet voivat vaihdella. Näin ollen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aikaansaama kiinteistöverotulo on laskentamallin avulla muodostettu arvio.

Taulukon 31 perustana oleva ulkopaikkakuntalaisten omistamien yksityisten vapaa-ajanasuntojen osuus kunnan kaikista vapaa-ajanasunnoista on esitetty aikaisemmin (ks. taulukko 3). Kiinteistöverotulo, mukaan lukien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo, vaihtelee absoluuttisesti ja suhteellisesti huomattavasti kunnittain (taulukko 31). Vuonna 2018 kiinteistöverotulo oli absoluuttisesti suurin Sotkamossa ja pienin Hyrynsalmella. Muun kuin vakituisen asuinrakennuksen kiinteistöveroprosenteissa on jonkin verran vaihtelua, mutta se asettuu kaikissa kunnissa reiluun prosenttiin. Kunnittainen vaihtelu koskee myös yleistä kiinteistöveroprosenttia, joka sahaa prosentin molemmin puolin. Vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo oli absoluuttisesti suurin Sotkamossa, yli 500 000 euroa, ja pienin Hyrynsalmella, reilu 150 000 euroa. Suhteellisesti mainittu verotulo muodostaa Kuhmossa lähes viidenneksen ja muissa kunnissa reilu 10 prosenttia kiinteistöverotulosta. Aikaisemmin esitettyyn laskentamalliin perustuen ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo eli matkailullisen vapaa-ajanasumisen kiinteistöverotulo oli vuonna 2018 absoluuttisesti suurin Sotkamossa, vajaa 400 000 euroa, ja pienin Hyrynsalmella, reilu 100 000 euroa. Vuonna 2018 kiinteistöverotulo yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) oli Hyrynsalmella 237 euroa, Kuhmossa 173 euroa, Sotkamossa 251 euroa ja Suomussalmella 161 euroa.

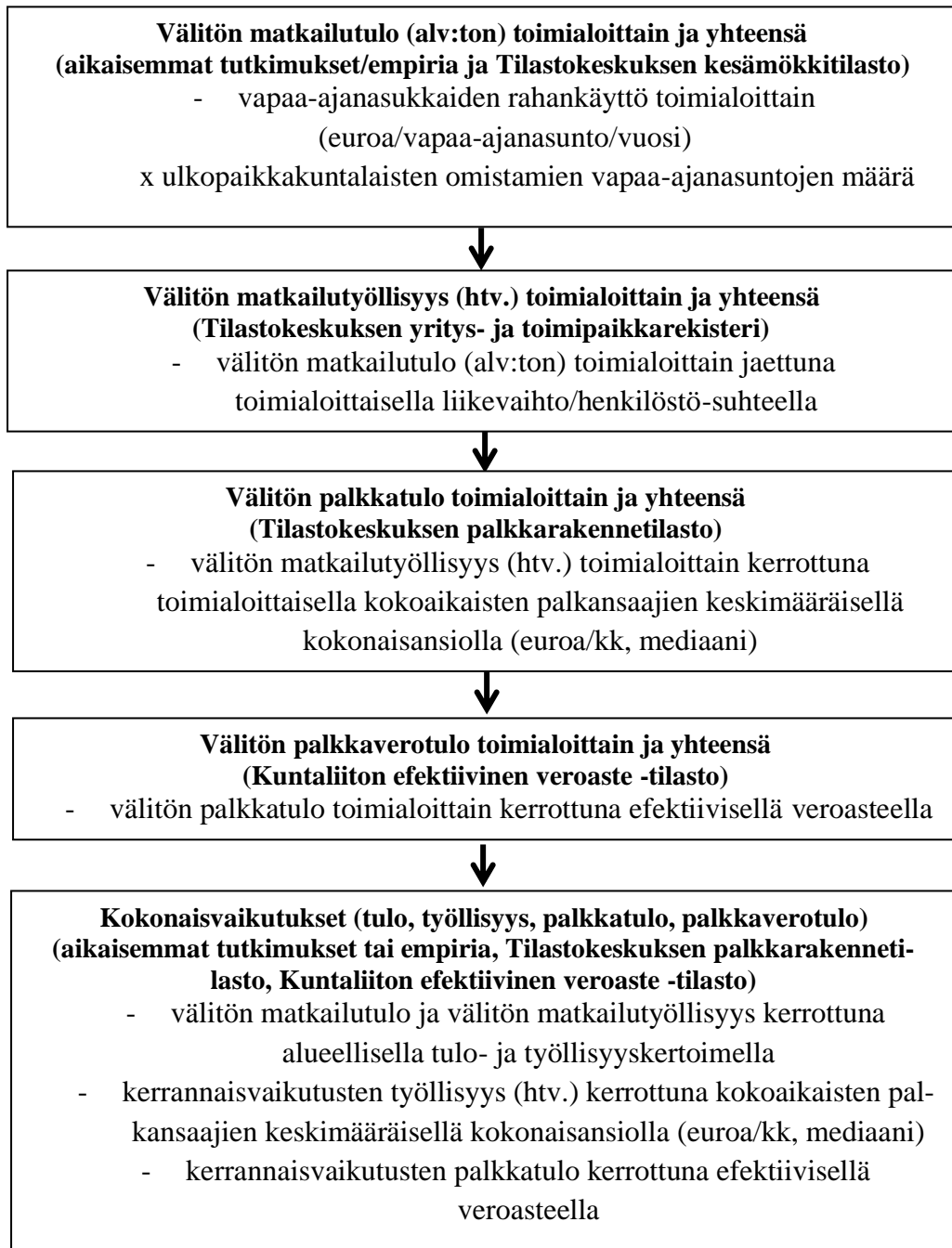
Taulukko 31. Kiinteistöverotulo (euroa), muu kuin vakituisen asuinrakennuksen kiinteistöveroprosentti (%), yleinen kiinteistöveroprosentti (%), vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa ja %) ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa ja %) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Kuntaliitto 2019b; Verohallinto 2019c).

Kunta	Kiinteistöverotulo (euroa)	Muu kuin vakituisen asuinrakennuksen kiinteistöveroprosentti (%)	Yleinen kiinteistöveroprosentti (%)	Vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa) (% kiinteistöverotulosta)	Ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo (euroa) (% vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulosta)
Hyrynsalmi	1 165 711	1,15	1,03	156 329 (13 %)	108 961 (69,7 %)
Kuhmo	2 145 861	1,08	0,98	389 379 (18 %)	208 318 (53,5 %)
Sotkamo	4 151 952	1,20	1,10	544 530 (13 %)	381 716 (70,1 %)
Suomussalmi	3 108 951	1,00	0,95	346 001 (11 %)	190 647 (55,1 %)

4. MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli edellyttää tiettyjen parametrien saatavuutta. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot kerätään empiirisesti kyselytutkimuksella tutkimusalueelta. Viranomaiset tuottavat Tilastokeskuksen kesämökkitalaston (ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä), Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin, Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston ja Kuntaliiton efektiivinen veroste -tilaston tiedot vuosittain. Näin ollen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli on luonteeltaan dynaaminen. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötoja, mikäli ne eivät määrällisesti tai rakenteellisesti muutu huomattavasti, on mahdollista muuntaa tuoreimpien vuosien rahanarvoon Tilastokeskuksen elinkustannusindeksin avulla. Elinkustannusindeksiä on hyödynnetty matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa, kun aikaisempien vuosien matkailutulo on muunnettu haluttuun tarkasteluvuoteen (ks. Kauppila 2016f, 2016g, 2017a, 2017b, 2019a, 2019b). Toinen mahdollisuus on luonnollisesti uuden empiirisen vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttöaineiston kerääminen kohdealueelta, mikä vaatii kuitenkin aikaa ja resursseja. Kohdealueen matkailun tulo- ja työllisyyskerroin voidaan määrittää empiirisellä tutkimuksella. Muita vaihtoehtoja ovat tukeutua kertoimissa kohdealueelta julkaistuihin aikaisempiin tutkimuksiin tai hyödyntää tutkimuskirjallisuutta (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016d, 2016e; Kauppila & Järviluoma 2016).

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli esitetään kuvassa 8. Seurantamalli perustuu mittaamismallin parametreihin ja periaatteisiin. Seurantamallissa edellytetään siis aikaisempien tutkimusten vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietojen muuntamista valittuun tarkasteluvuoteen tai uuden empirian keräämistä sekä tilastoaineistojen päivittämistä. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö aggregoidaan vapaa-ajanasuntotasolle, koska määrittäminen koskee vapaa-ajanasuntoja ja niiden määrää. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytöstä, kulutuksesta, on muistettava poistaa arvonlisävero. Muutaman vuoden aikajänne on kuitenkin liian lyhyt, jotta voitaisiin tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten kehityksestä ja sen voimakkuudesta. Tämän vuoksi on tärkeää, että seurantaa jatketaan tulevaisuudessa. Näin muodostuu hiljalleen aikasarja, jota on mahdollista hyödyntää muun muassa ennustamisessa. Esimerkiksi Kuusamosta on julkaistu tutkimusraportteja (Kauppila 2012, 2013), joissa trendiennustetta on sovellettu matkailutyöpaikkamäärän kehityksen hahmottamiseen. Toinen esimerkki aikasarjan käytöstä ennustamiseen ovat Sotkamon yöpymisvuorokausiennusteet (Kauppila 2018c).

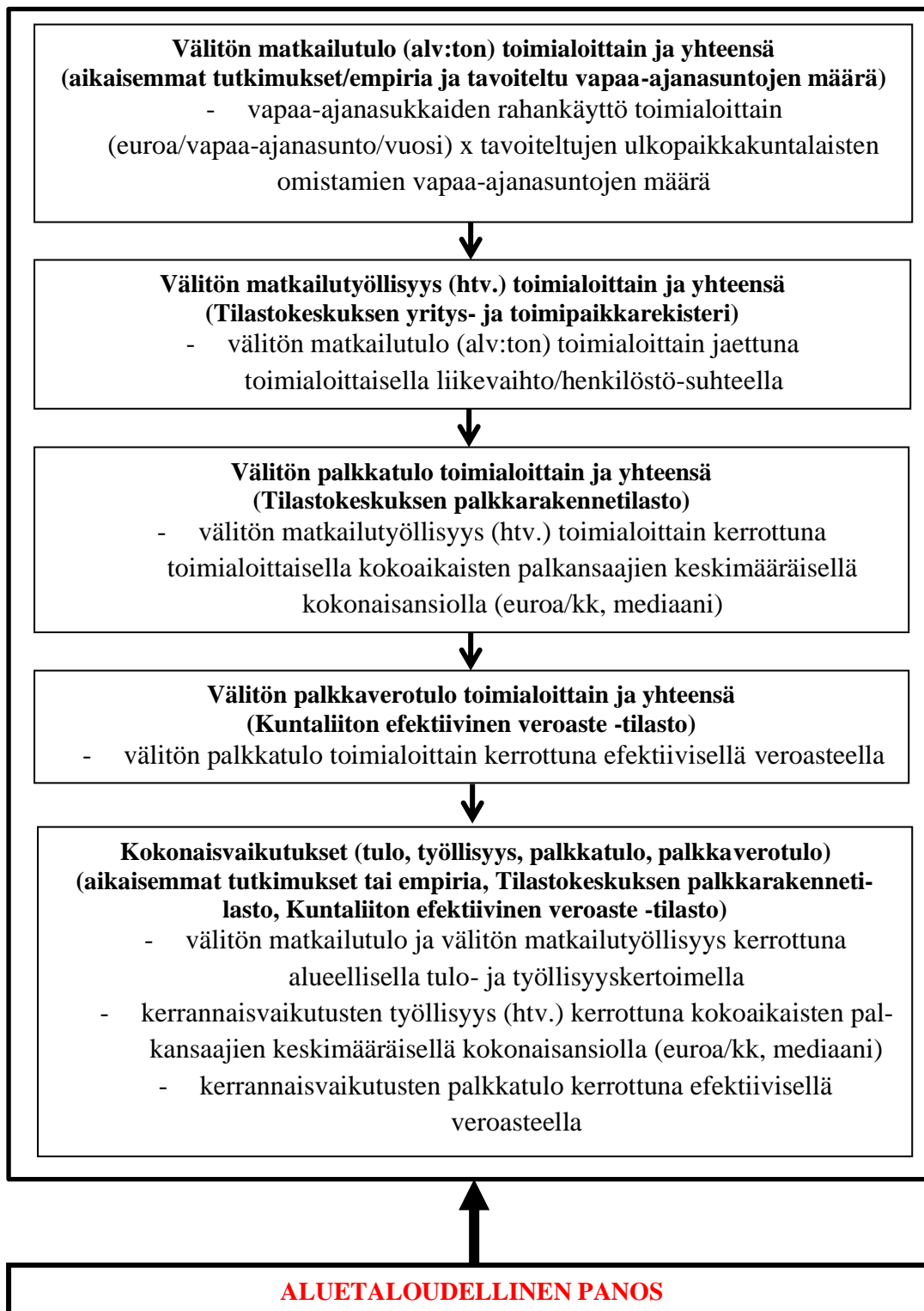
Kuva 8. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli.

5. MATKAILULLISEN VAPAA-AJANASUMISEN ALUETALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN ENNUSTE- JA ARVIOINTIMALLI

Aivan kuten seurantamallin kohdalla, matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli edellyttää tiettyjen parametrien saatavuutta. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot kerätään empiirisesti kyselytutkimuksella tutkimusalueelta. Kohdealueella tavoitellaan tiettyyn ajankohtaan tietty määrä ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja. Viranomaiset tuottavat puolestaan Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin, Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston ja Kuntaliiton efektiivinen veroaste -tilaston tiedot vuosittain. Näin ollen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli on luonteeltaan dynaaminen. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietoja, mikäli ne eivät määrällisesti tai rakenteellisesti muutu huomattavasti, on mahdollista muuntaa tuoreimpien vuosien rahanarvoon Tilastokeskuksen elinkustannusindeksin avulla. Elinkustannusindeksiä on hyödynnetty matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa, kun aikaisempien vuosien matkailutulo on muunnettu haluttuun tarkasteluvuoteen (ks. Kauppila 2016f, 2016g, 2017a, 2017b, 2019a, 2019b). Toinen mahdollisuus on luonnollisesti uuden empiirisen vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttöaineiston kerääminen kohdealueelta, mikä vaatii kuitenkin aikaa ja resursseja. Kohdealueen matkailun tulo- ja työllisyyskerroin voidaan määrittää empiirisellä tutkimuksella. Muita vaihtoehtoja ovat tukeutua kertoimissa kohdealueelta julkaistuihin aikaisempiin tutkimuksiin tai hyödyntää tutkimuskirjallisuutta (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016d, 2016e; Kauppila & Järviluoma 2016).

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli esitetään kuvassa 9. Ennuste- ja arviointimalli perustuu mittaamismallin parametreihin ja periaatteisiin. Ennuste- ja arviointimalli edellyttää siis aikaisempien tutkimusten vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietojen muuntamista valittuun tarkasteluvuoteen tai uuden empirian keräämistä sekä tilastoaineistojen päivittämistä. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö aggregoidaan vapaa-ajanasuntotasolle, koska määrällistäminen koskee vapaa-ajanasuntoja ja niiden määrää. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytöstä, kulutuksesta, on muistettava poistaa arvonlisävero. Lisäksi vaaditaan tavoitelukuja tiettyyn ajankohtaan ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen tavoitellusta määrästä. Ennuste- ja arviointimallin avulla voidaan laatia näiden tavoiteltujen vapaa-ajanasuntojen aluetaloudellisia vaikutusennusteita, tuotoksia. Näitä ennusteita on mahdollista peilata tavoiteltujen vapaa-ajanasuntojen vaatimiin panostuksiin. Kyse on siis taloudellisesta panos-tuotos-analysista. Mallin avulla voidaan ennustaa ja arvioida vapaa-ajanasuntojen määrän muutoksen vaikutusta aluetalouteen: simuloida erilaisia tavoitetiloja ja laskea vaihtoehtoisia talousennusteita.

ALUETALOUDELLINEN TUOTOS

Kuva 9. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli.

6. YHTEENVETO JA POHDINTA

6.1 Keskeiset tulokset

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena oli selvittää Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset kohdealueiden elinkeinoelämään ja yritystoimintaan. Kyseessä oli menetelmän kehittäminen, josta esitettiin myös käytännön sovellus. Kainuun liiton (2018) matkailustrategiassa painotetaan muun muassa koulutuksen ja tutkimustiedon saatavuutta, mikä nähdään Kainuussa edunvalvonnan kohteena yhdessä muiden matkailumaakuntien kanssa. Raportin keskeisillä tutkimustuloksilla pyrittiin vastaamaan osaksi matkailun alueellisen ennakkointityön haasteisiin. Tutkimusraportille asetettiin neljä yksityiskohtaista tavoitetta.

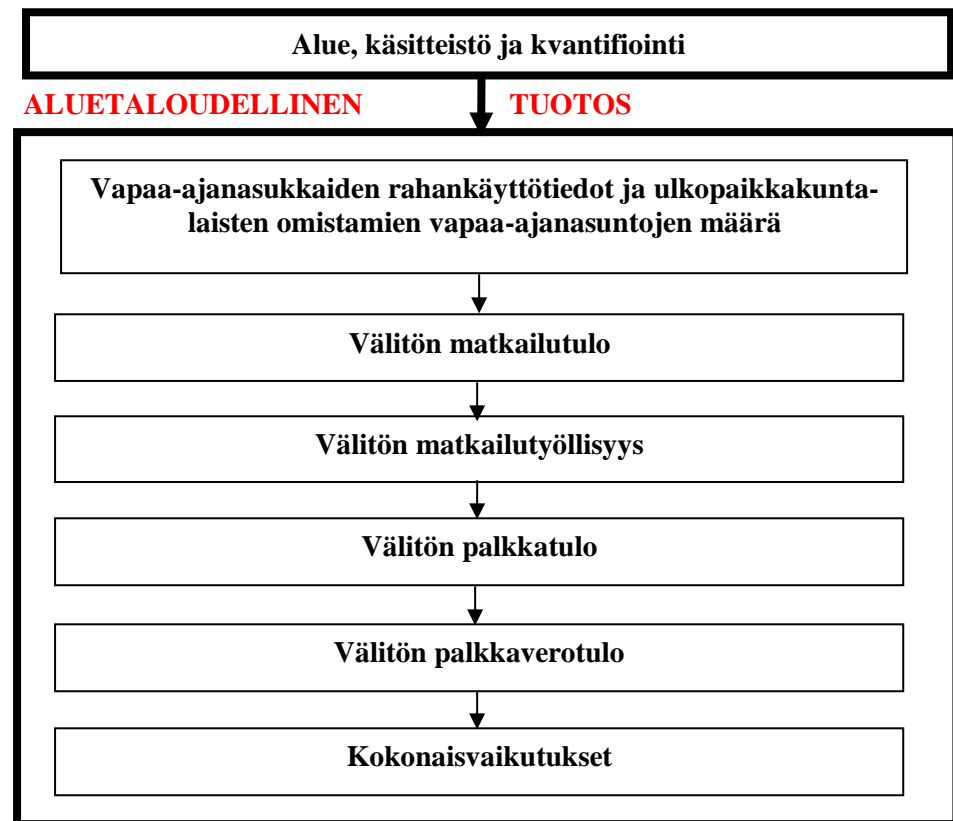
1. Määrittää matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin keskeiset parametrit ja periaatteet Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomussalmelle.

Mittaamismallin avulla voidaan määrittää matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia, tuotoksia. Aluetaloudellisilla tuotoksilla tarkoitetaan välitöntä matkailutuloa, välitöntä matkailutyöllisyyttä, välitöntä palkkatuloa, välitöntä palkkaverotuloa ja kokonaisvaikutuksia. Työllisyydessä, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen mittaamismalli edellyttää seuraavien parametrien saatavuutta:

- *rahankäyttö menoluokittain (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi)*
- *ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä*
- *Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin toimialoittaiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet (euroa/htv.)*
- *Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston toimialoittaiset kokonaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani)*
- *kunnan efektiivinen veroaste -tieto*
- *matkailun alueellinen tulo- ja työllisyyskerroin*

Aluksi matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallissa tehtiin rajoituksia eli määritettiin tutkimusalue, käsitteistö ja sovittiin kvantifiointi. Tutkimusalue(et) rajataan esimerkiksi poliittis-hallinnollisia aluejakoja noudattaen, jolloin turvataan tarvittavien tilastojen tiedonsaanti. Käsitteistöllä tarkoitetaan sitä, että tarkastelu kohdistuu alueella vieraileviin ulkopaikkakuntalaisiin vapaa-ajanasukkaisiin. Kvantifiointi puolestaan käsittää ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasumisen määrällistämisen. Tässä raportissa tutkimusalueet olivat paikallistason alueyksiköt Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi, käsitteistö kattoi ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat ja heidän asuntokuntansa sekä kvantifiointi ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrän. Tutkimuksen rajaamisen jälkeen prosessimallilla laskettiin kohdealueiden välitön matkailutulo, välitön matkailutyöllisyys, välitön palkkatulo, välitön palkkaverotulo ja kokonaisvaikutukset. Mittaamismalli on esitelty yksityiskohtaisesti kuvassa 10.

TUTKIMUKSEN RAJAAMINEN

Kuva 10. Prosessimalli matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen.

Mittaamismallissa hyödynnettiin ja yhdistettiin eri tietolähteitä: vapaa-ajanasukkaiden kysyntätietoa, ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrätietoa, monipuolista tilastotietoa ja tutkimustietoa. Mallin lähtötietoina käytettiin kysyntätietoa eli vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietoja ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrätietoa. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot kerättiin empiirisesti kyselytutkimuksella Hyrynsalmelta, Kuhmosta, Sotkamosta ja Suomussalmelta touko-elokuussa 2019 (ks. Järviluoma 2020a). Rahankäyttötiedot koskivat vuotta 2018. On korostettava, että vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö aggregoitiin vapaa-ajanasuntotasolle, koska määrällistäminen koski vapaa-ajanasuntoja ja niiden määrää. Mittaamismallissa ikään kuin yhdistettiin pohjoismaisen mallin (Matkailun edistämiskeskus 1983) menomenetelmä (vapaa-ajanasukastutkimus) ja tulomenetelmä (yritystutkimus).

Välitön matkailutulo (alv:ton) toimialoittain ja yhteensä saatiin kertomalla vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi) ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrällä. On huomattava, että vapaa-ajanasukkaiden rahankäytöstä, kulutuksesta, pitää poistaa arvonlisävero. **Välitön matkailutyöllisyys** (htv.) toimialoittain ja yhteensä muodostettiin jakamalla välitön matkailutulo toimialoittaisella liikevaihto/henkilöstö-suhteella. **Välitön palkkatulo** toimialoittain ja yhteensä saatiin kertomalla välitön matkailutyöllisyys toimialoittaisella kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioilla ottaen huomioon lomarahat. **Välitön**

palkkaverotulo toimialoittain ja yhteensä laskettiin kertomalla välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. **Kokonaismatkailutulo** saatiin kertomalla välitön matkailutulo alueellisella tulokertoimella ja **kokonaismatkailutyöllisyys** (htv.) kertomalla välitön matkailutyöllisyys (htv.) alueellisella työllisyyskertoimella. Jos tulo- ja työllisyyskerrointa ei ole saatavissa empiirisesti kohdealueelta, niiden määrittämisessä tukeudutaan tutkimuskirjallisuuteen (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016d, 2016e; Kauppila & Järviluoma 2016). **Kokonaispalkkatulon** ja **kokonaispalkkaverotulon** kohdalla meneteltiin kuten välittömän palkkatulon ja välittömän palkkaverotulon kohdalla. Kerrannaisvaikutuksissa sovellettiin kokoajaisten palkansaajien keskimääräisessä kokonaisansiossa kaikkien toimialojen maakunnallista keskiarvoa (mediaani).

Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot perustuivat kyselylomakkeella kerättyyn empiiriseen aineistoon. Kyselylomakkeen menoluokkien on oltava yhdenmukaiset Tilastokeskuksen TOL (2008) -toimialaluokituksen kanssa (ks. liite I). Lisäksi menoluokat täsmäytettiin Tilastokeskuksen (2019l) yritys- ja toimipaikkarekisterin sekä Tilastokeskuksen (2019n) palkkarakennetilaston kanssa, jotta välittömät matkailutyöllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutukset voitiin määrittää (ks. taulukko 5). Menoluokat yhdenmukaistettiin siis toimialoiksi.

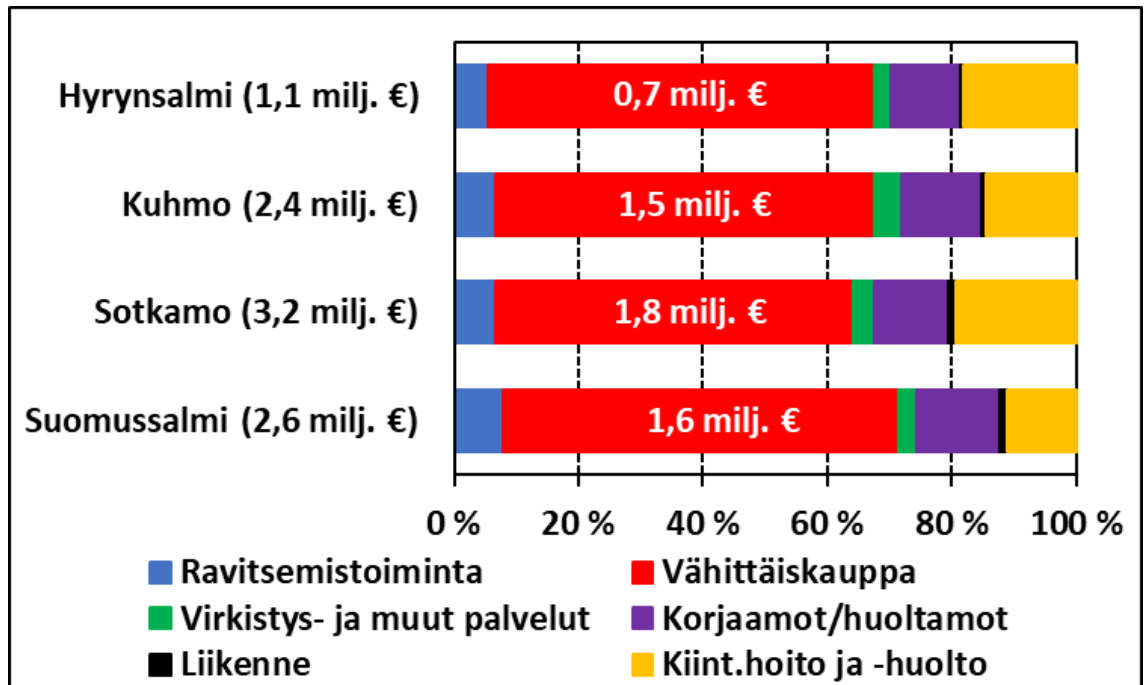
2. Soveltaa matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallia Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomussalmelle.

Vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset. Taulukossa 32 ilmoitetaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset mittaamismallin mukaan tutkimusalueittain. Taloudelliset vaikutukset ovat suurimmat Sotkamossa ja pienimmät Hyrynsalmella. Vuonna 2018 tutkimusalueiden yhteenlaskettu välitön matkailutulo oli 9,3 miljoonaa euroa, välitön matkailutyöllisyys 49,6 henkilötyövuotta, kokonaismatkailutulo 12,0 miljoonaa euroa, kokonaismatkailutyöllisyys 55,0 henkilötyövuotta, kokonaispalkkaverotulo 223 157 euroa ja kiinteistöverotulo 889 642 euroa. On syytä muistuttaa, että työllisyudessa, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta.

Taulukko 32. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset (euroa ja htv.) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018.

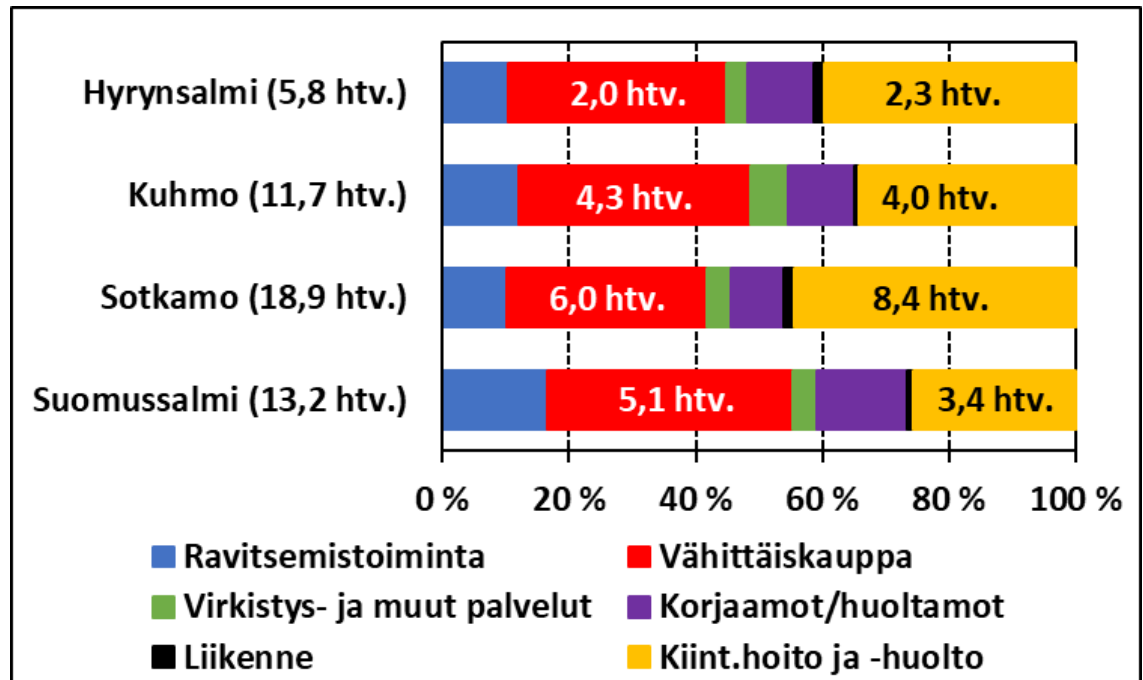
Indikaattori	Hyrynsalmi	Kuhmo	Sotkamo	Suomussalmi
Välitön matkailutulo	1,1 milj. euroa	2,4 milj. euroa	3,2 milj. euroa	2,6 milj. euroa
Välitön matkailutyöllisyys	5,8 htv.	11,7 htv.	18,9 htv.	13,2 htv.
Välitön palkkatulo	168 371 euroa	342 525 euroa	545 500 euroa	388 266 euroa
Välitön palkkaverotulo	22 276 euroa	47 303 euroa	77 570 euroa	49 970 euroa
Kokonaismatkailutulo	1,3 milj. euroa	3,1 milj. euroa	4,4 milj. euroa	3,2 milj. euroa
Kokonaismatkailutyöllisyys	6,2 htv.	12,8 htv.	21,5 htv.	14,5 htv.
Kokonaispalkkaverotulo	24 133 euroa	52 635 euroa	90 547 euroa	55 842 euroa
Kiinteistöverotulo	108 961 euroa	208 318 euroa	381 716 euroa	190 647 euroa

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutulon toimialajakaumassa on jonkin verran eroja kunnittain (kuva 11). Kaikissa tarkasteltavissa kunnissa vähittäiskauppa hyötyy eniten matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta. Sen osuus välittömästä matkailutulosta vaihtelee kunnissa 60 prosentin molemmin puolin, mutta Suomussalmella vähittäiskaupan osuus nousee jopa 64 prosenttiin. Myös kiinteistönhoito- ja huolto sekä korjaamo- ja huoltamotoiminta saavat huomattavan osan välittömästä matkailutulosta. Kiinteistönhoidon ja -huollon osuus on Sotkamossa ja Hyrynsalmella noin viidennes välittömästä matkailutulosta. Korjaamo- ja huoltamotoiminta saa puolestaan kunnissa vajaan viidenneksen välittömästä matkailutulosta.

Kuva 11. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutulon jakautuminen toimialoittain Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutyöllisyyden toimialajakaumassa on myös jonkin verran eroja kunnittain (kuva 12). Tarkasteltavissa kunnissa, lukuun ottamatta Kuhmoa ja Suomussalmea, kiinteistöhoito ja -huolto hyötyy eniten matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta. Sen osuus välittömästä matkailutyöllisyydestä vaihtelee Suomussalmen 25 prosentista Sotkamon reiluun 40 prosenttiin. Vähittäiskaupan osuus on puolestaan suurin Kuhmossa ja Suomussalmella, noin 40 prosenttia, kun se muissa kunnissa jää kolmannekseen. Suomussalmella ravitsemistoiminnan sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnan osuudet ovat kohtalaisen suuria, noin 15 prosenttia, välittömästä matkailutyöllisyydestä. Kaikkiaan kiinteistöhoito ja -huolto -toimialan ja ravitsemistoiminnan suhteelliset työllisyysvaikutukset ovat selvästi suuremmat kuin niiden tulovaikutukset. Tähän ovat syynä toimialojen työvoimavaltaisuus, mikä näkyy alhaisena liikevaihto/henkilöstö-suhteena (ks. Tilastokeskus 2019I). Vähittäiskaupassa tilanne on päinvastoin joutuen edellä mainitusta syystä.

Kuva 12. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen välittömän matkailutyöllisyyden jakautuminen toimialoittain Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018.

Matkailullinen vapaa-ajanasuminen muodostaa osan kuntien matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista. Vuonna 2018 suhteellisesti tarkasteltuna matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuus Sotkamon matkailutulosta ja matkailutyöllisyydestä oli noin viisi prosenttia. Muista tarkasteltavista kunnista ei ole joko saatavissa ajantasaista tietoa tai tietoa lainkaan matkailun taloudellisista vaikutuksista, joten matkailullisen vapaa-ajanasumisen suhteellista merkitystä matkailun aluetalouteen ei voida määrittää.

Edellä kävi ilmi, vähittäiskauppa hyötyy merkittävästi matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuus matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista on Sotkamon vähittäiskaupan välittömästä matkailutulosta yhdeksän prosenttia (välitön matkailutulo 1,8 milj. euroa) ja välittömästä matkailutyöllisyydestä 11 prosenttia (välitön matkailutyöllisyys 6,0 htv.). Kuten aikaisemmin todettiin, muista tarkastelukunnista ei ole joko saatavissa ajankohtaista tietoa tai tietoa lainkaan matkailun vaikutuksista aluetalouteen, minkä vuoksi matkailullisen vapaa-ajanasumisen suhteellista merkitystä matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista ei voida määrittää myöskään vähittäiskaupan näkökulmasta. Pieni poikkeama matkailutulon ja matkailutyöllisyyden osuuksissa johtuu siitä, että tässä raportissa vähittäiskauppa jaetaan kahteen osaan: vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä (ruoka- ja päivittäistavaraostot) ja vähittäiskauppa erikoismyymälöissä (erikoistavaraostot). Sen sijaan matkailun aluetaloustutkimuksessa (Kauppila 2019a) vähittäiskauppaa tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena. Matkailullisessa vapaa-ajanasumisessa mainittujen vähittäiskaupan toimialojen välittömän matkailutulon suhde vaihtelee, samoin kuin toimialojen liikevaihto/henkilöstö-suhde (ks. Tilastokeskus 2019l).

Edellä esiteltiin keskeisimpiä tutkimustuloksia paikallistasolta, kunnittain. Taulukkoon 33 on kerätty matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia tuloksia yhtä vapaa-ajanasuntoa kohti vuodessa kunnittain. Toisin sanoen, luvut kuvaavat yhden vapaa-ajanasunnon talousvaikutuksia

kuntaan vuodessa. Ne ovat suurimmat Sotkamossa ja pienimmät kulutuksen, matkailutulon, työllisyyden ja palkkaverotulon osalta Kuhmossa sekä kiinteistöverotulon kohdalla Suomussalmella. Näitä tuloksia on mahdollista soveltaa karkealla tasolla myös seurannassa sekä ennustamisessa ja arvioinnissa, kun pohditaan yhden vapaa-ajanasunnon aikaansaamia aluetaloudellisia vaikutuksia, tuotoksia, ja verrataan niitä yhden vapaa-ajanasunnon tarvitsemiin panostuksiin vuodessa.

Taulukko 33. Yhden vapaa-ajanasunnon aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset vuodessa (euroa ja htv.) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018.

Kunta	Välitön kulutus (euroa, alv)	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)	Välitön mat- kailutyöllisyy- s (htv.)	Välitön palkkavero- tulo (euroa)	Kiinteistö- verotulo (euroa)
Hyrynsalmi	2 559	2 111	0,011	44	237
Kuhmo	2 146	1 778	0,009	35	173
Sotkamo	2 916	2 410	0,014	58	251
Suomussalmi	2 462	2 033	0,010	40	161

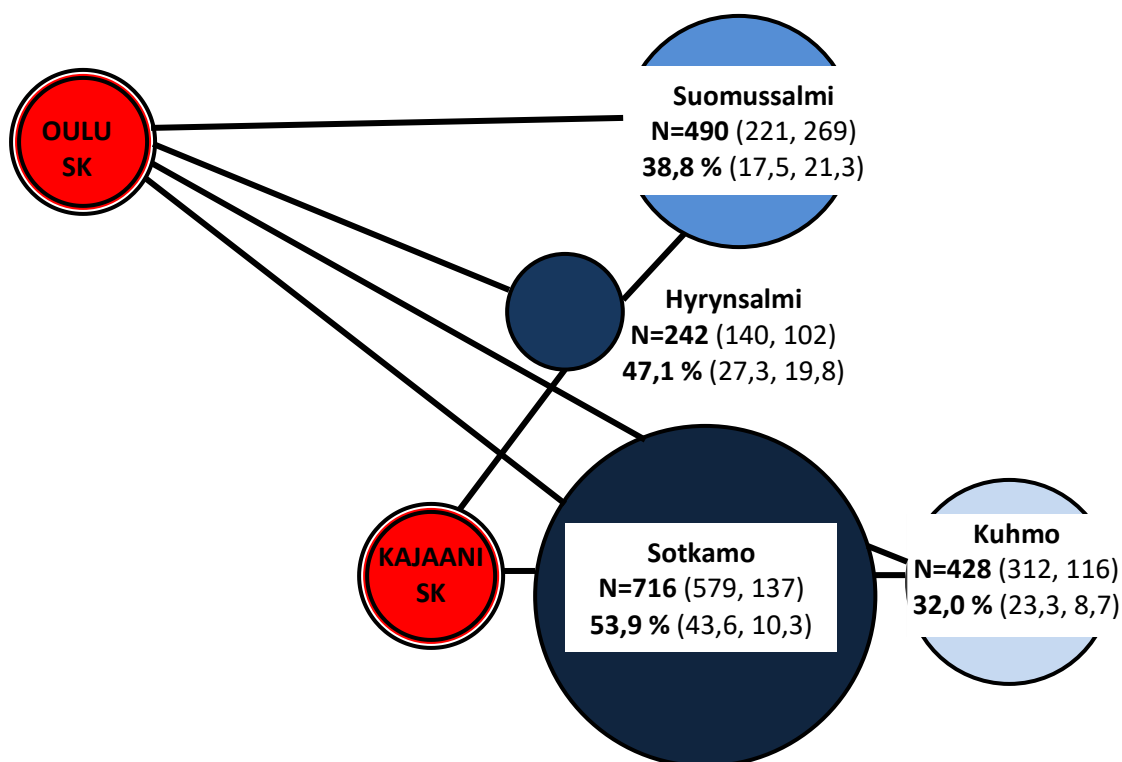
Yhden vapaa-ajanasukkaan aikaansaamat talousvaikutukset (euroa/vuosi), välitön matkailutulo suhteutettuna välittömään matkailutyöllisyyteen ja kunnan asukaslukuun esitetään taulukossa 34. Kulutus ja matkailutulo myötäilevät pitkälti aikaisempia tutkimustuloksia: se on suurin Sotkamossa ja pienin Suomussalmella. Välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys ilmaisee, kuinka paljon välitöntä matkailutuloa vaaditaan yhtä välitöntä matkailuhenkilötyövuotta kohti. Kuhmoa lukuun ottamatta tarkasteltavissa kunnissa tarvitaan vajaa 200 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailuhenkilötyövuotta kohti. Suhdeluku on Sotkamossa hieman pienempi kuin matkailun aluetaloustutkimuksessa (Kauppila 2019a). Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi miljoonan euron välittömällä matkailutulolla kertyy noin viisi välitöntä matkailuhenkilötyövuotta. Tätä tietoa voidaan soveltaa karkealla tasolla myös ennustamisessa ja arvioinnissa, kun pohditaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia, tuotoksia, ja niiden aikaansäämiseksi vaadittavien toimenpiteiden panostuksia. Asukaslukuun suhteutettuna vapaa-ajanasukaiden taloudellinen merkitys on suurin Hyrynsalmella ja pienin Kuhmossa.

Taulukko 34. Yhden vapaa-ajanasukkaan aikaansaama välitön kulutus (euroa/vapaa-ajanasukas/vuosi), välitön matkailutulo (euroa/vapaa-ajanasukas/vuosi), välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys (euroa/htv.) ja välitön matkailutulo/asukas (euroa/asukas) Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (väestömäärän lähde: Tilastokeskus 2019q).

Kunta	Välitön kulutus (euroa, alv)	Välitön matkailutulo (euroa, alv:ton)	Välitön matkailu- tulo/välitön matkailu- työllisyys (euroa/htv.)	Välitön matkailu- tulo/asukas (euroa/asukas)
Hyrynsalmi	953,81	786,89	186 369	472,65
Kuhmo	979,88	811,23	203 450	285,79
Sotkamo	1 114,01	920,17	169 333	308,06
Suomussalmi	883,22	729,54	194 867	327,17

Vapaa-ajanasunnon omistajien vakituiset asuinalueet. Vapaa-ajanasunnon omistajien asuinalueiden tarkastelu on tärkeää, koska se nostaa esille raha- ja tulovirtojen suunnan kohdealueille.

Kajaanin ja Oulun seutukunnilla on voimakas rooli Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen matkailulliseen vapaa-ajanasumiseen, sillä huomattava osa näiden alueiden vapaa-ajanasuntojen ulkopaikkakuntalaisista omistajista asuu vakituisesti mainituissa seutukunnissa (kuva 13). Kajaanin ja Oulun seutukuntalaisten vaihteluväli on Kuhmon reilusta 30 prosentista Sotkamon yli 50 prosenttiin. Erityisesti Sotkamon vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat vakituisesti Kajaanin seutukunnassa, sillä heidän osuutensa on lähes puolet. Kajaanin ja Oulun seutukuntalaiset omistavat kaikista vapaa-ajanasunnoista (paikalliset, ulkopaikkakuntalaiset) Hyrynsalmella 33 prosenttia, Kuhmossa 17 prosenttia, Sotkamossa 38 prosenttia (ilman sotkamolaisia) ja Suomussalmella 21 prosenttia. Edellä esitetyissä analyyseissa yksityisten omistamien vapaa-ajanasuntojen osuudet on yleistetty koskemaan koko vapaa-ajanasuntokantaa.

Kuva 13. Kajaanin ja Oulun seutukunnissa vakituisesti asuvien omistamat (lkm ja %) vapaa-ajanasunnot Hyrynsalmella, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella vuonna 2018 (Tilastokeskus 2019f). Ympyrän koko ilmaisee Kajaanin ja Oulun seutukuntalaisten omistajien kokonaismäärän ja tummuusaste suhteellisen osuuden ulkopaikkakuntaisten omistamista vapaa-ajanasunnoista. Ensimmäinen luku kertoo omistajien kokonaismäärän ja osuuden. Suluissa oleva ensimmäinen luku ilmaisee Kajaanin ja toinen luku Oulun seutukunnassa asuvien omistajien määrän ja osuuden.

Järviluoman (2020a) tutkimustulokset ovat samansuuntaisia. Kyselyaineiston mukaan ulkopaikkakuntalaisten vakituisten asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon väliset etäisyydet ovat seuraavat: Hyrynsalmi 285 kilometriä, Kuhmo 400 kilometriä, Sotkamo 249 kilometriä ja Suomussalmi 388 kilometriä. Hyrynsalmen ja Sotkamon tapauksissa noin 60 prosenttia vapaa-ajanasunnon omistajista asuu joko Kainuun tai Pohjois-Pohjanmaan maakunnissa, kun Kuhmossa vastaava prosentti-

luku on 29 ja Suomussalmella reilu 45. Tarkasteltavissa kunnissa painottuvat, erityisesti Hyrynsalmella ja Sotkamossa, lähialueet niin Tilastokeskuksen (2019f) kesämökkitylöstössä kuin Järviuoman (2020a) kyselytutkimuksessa.

Edellisiä tuloksia tukee myös Hiltusen ja Rehusen (2014) tutkimus. He selvittivät paikkatietoaineistoilla Suomen suurissa kaupungeissa (Helsinki, Tampere, Oulu, Turku, Kuopio, Jyväskylä) vakituisesti asuvien osalta sitä, missä he omistavat yksityisiä vapaa-ajanasuntoja. Tutkimustulosten mukaan Oulussa asuvat omistavat vapaa-ajanasuntoja huomattavassa määrin Koillismaalla, Oulujärven ympäristössä ja jonkin verran Kainuussa. Sen sijaan Helsingissä vakituisesti asuvien omistamia yksityisiä vapaa-ajanasuntoja on ympäri Suomea, esimerkiksi Perämeren rannikolla, Kuusamossa ja Oulujärven ympäristössä sekä Kainuussa. Tutkimus paljastaa sen, että suurissa kaupungeissa, Helsinkiä ja Oulua lukuun ottamatta, vakituisesti asuvien vapaa-ajanasunnot sijaitsevat useimmiten alle 100 kilometrin etäisyydellä kaupungeista. Erityisesti Helsingissä, mutta myös Oulussa, vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnot välinen etäisyys on kuitenkin pidempi kuin Suomen muissa suurissa kaupungeissa.

Kun analysoitiin Ukkohallan ja Vuokatin matkailukeskusten yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien vakituisia asuinpaikkakuntia, ne muistuttavat ulkopaikkakuntalaisten omistussuhteiden suhteen pitkälti keskusten sijaintikuntia (ks. Tilastokeskus 2019f, 2019i). Tämä poikkeaa Kuusamon Rukan ja Pudasjärven Syötteen tutkimustuloksista. Mainituissa matkailukeskuksissa korostuvat ulkopaikkakuntalaisten suuremmat osuudet verrattuna keskusten sijaintikuntiin (Kauppila 2020b). Toisin sanoen, Rukalla ja Syötteellä vapaa-ajanasumisessa painottuu voimakkaammin matkailullinen elementti kuin Kuusamossa ja Pudasjärvellä.

Kuhmon ja Suomussalmen kohdalla huomio kiinnittyy vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon pitkään etäisyyteen verrattuna Hyrynsalmeen ja Sotkamoon, mikä näkyy myös vähäisempinä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien omistajaosuuksina. Ensiksi mainittujen kuntien vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat vakituisesti siis huomattavassa määrin myös muualla kuin lähimaakunnissa.

Müllerin ym. (2004) mukaan perifeerisen maaseudun, joka ei ole pääasiallinen loma-alue, vapaa-ajanasumisen taustalla ovat ennen muuta emotionaaliset tekijät. Pääasiallisen loma-alueen tunnusmerkkinä ovat esimerkiksi matkailukeskukset. Emotionaalisilla tekijöillä tarkoitetaan yhteyttä kotiseutuun, lapsuudenmaisemiin ja sukujuurille. Samoin Hall (2016) korostaa perifeeristen alueiden, joista puuttuvat matkailukeskukset, vapaa-ajanasumisessa kotiseutuyhteyttä ja perheen juuria. Emotionaalisten tekijöiden yhteys perifeerisen maaseudun vapaa-ajanasumiseen on tunnistettu myös Suomea koskevissa tutkimuksissa (Pitkänen & Kokko 2005; Aho & Ilola 2006; Pitkänen 2008). Näille alueille on yhteistä paikkakiintymys, ja se voi ilmetä vapaa-ajanasunnon hankkimisena (periminen, rakentaminen/rakennuttaminen, ostaminen) entisestä lapsuudenmaisemista ja kotiseudulta. Emotionaaliin tekijöihin viitaten vapaa-ajanasukkaat ovat ikään kuin tilapäisiä ”paluumuuttajia”.

Ruotsissa on havaittu, että edellä mainitulle aluetyypille on ominaista vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkä etäisyys. Tämä johtuu muuttoliikkeestä Pohjois-Ruotsin syrjäseuduilta Etelä-Ruotsin kaupunkiseuduille, minkä seurauksena perifeeriselle maaseudulle jäänyt aikaisempi

vakituinen asunto on muutettu vapaa-ajanasunnoksi (Back & Marjavaara 2017). Negatiivisen muuttotaseen vuoksi vakituisille asunnoille ei ole kysyntää eivätkä muualla asuvat perijät voi siten myydä periferiassa sijaitsevaa asuntoa. Omistajat perivät tavallisesti vakituisen asunnon, joka muutetaan – usein pakon sanelemana – vapaa-ajanasunnoksi (Müller 2004b; Back 2019). Müllerin (2002a, 2004b) mukaan näitä muutettuja vapaa-ajanasuntoja voi olla periaatteessa missä päin tahansa johtuen alkuperäisen maaseutuasutuksen hajanaisesta rakenteesta. Useimmiten kyse on kuitenkin perifeerisestä maaseudusta. On korostettava, että periminen voi koskea myös rakennettuja vapaa-ajanasuntoja. Back (2019) toteaa, että muutettujen asuntojen lisäksi perifeerisille alueille rakennetaan jonkin verran uusia vapaa-ajanasuntoja. Perifeerisellä maaseudulla vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon sijaintipaikan pitkää etäisyyttä selitetään siis ennen muuta emotionaalisilla tekijöillä.

Suomen kaupunki–maaseutu-luokituksessa (Helminen ym. 2014) tutkimusalueet ovat harvaan asuttua maaseutua. Kuhmossa ja Suomussalmella ei ole matkailukeskusta. Hyrynsalmella ja Sotkamossa on matkailukeskus, mutta kunnat kuuluvat harvaan asuttuun maaseutuun. Suomen kaupunki–maaseutu-luokituksessa harvaan asuttu maaseutu vastaa pitkälti perifeerisen maaseudun käsitettä. Edellisiin kappaleisiin viitaten on mielenkiintoista tarkastella harvaan asutun maaseudun, perifeeristen maaseutukuntien (erityisesti Kuhmo, Suomussalmi), muuttoliikettä, vapaa-ajanasunnon sijaintikunnan ja omistajan syntymäkunnan yhteyttä sekä vapaa-ajanasuntojen perimistä.

Vuosina 1990–2018 kuntien välisessä muutossa Kuhmon muuttotase oli –3 711 henkilöä ja Suomussalmen –3 444 henkilöä (Tilastokeskus 2020). Järviluoman (2020a) tutkimustulosten mukaan Kuhmossa ja Suomussalmella vapaa-ajanasunnon sijaintikunta on sama kuin omistajan syntymäkunta useammin kuin Hyrynsalmella tai Sotkamossa. Kuhmossa prosenttiluku on vajaa 60 ja Suomussalmella reilu 40, kun Hyrynsalmen ja Sotkamon tapauksissa hieman yli kolmanneksella vapaa-ajanasunnon sijaintikunta ja omistajan syntymäkunta on sama. Kuhmossa ja Suomussalmella vapaa-ajanasuntoja on myös peritty selvästi enemmän verrattuna Hyrynsalmeen tai Sotkamoon. Ensiksi mainituissa kunnissa vajaa kolmannes vapaa-ajanasunnoista on peritty, kun Hyrynsalmella luku jää reiluun 10 prosenttiin ja Sotkamossakin alle viidennekseen.

Edellä läpikäytyt muuttajat – kuntien välinen muuttoliike, vapaa-ajanasunnon sijaintikunta/omistajan syntymäkunta ja vapaa-ajanasunnon periminen – antavat viitteitä siitä, että perifeerisen maaseudun, kuten Kuhmon ja Suomussalmen, vapaa-ajanasumista voidaan osaksi selittää emotionaalisilla tekijöillä. On korostettava, että perimisen ohella emotionaalinen paikkasidonnaisuus saattaa ilmetä vapaa-ajanasunnon rakentamisella/rakennuttamisella tai ostamisella entiseltä kotiseudulta. Perifeerisellä maaseudulla vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon sijaintipaikan pitkän etäisyyden taustalla ovat siis usein emotionaaliset tekijät. Matkailullisella vapaa-ajanasumisella on yhteyksiä muuttoliikkeeseen. Tämä herättää lukuisia kysymyksiä: Mitä tapahtuu vapaa-ajanasunnoille, jos emotionaalinen linkki katoaa tulevaisuudessa? Yritetäänkö asuntoja myydä? Onko asunnoille kysyntää markkinoilla vai jäävätkö ne käyttämättömiksi? Yritetäänkö asuntoja vuokrata ja onko vuokraamiselle kysyntää markkinoilla?

Müller ym. (2004) toteavat, että periferiassa sijaitsevien pääasiallisten loma-alueiden, joissa on usein matkailukeskuksia, vapaa-ajanasuminen perustuu kohteiden attraktiivisuuteen. Tämä ilmenee matkailullisena vetovoimana. Attraktiivisilla alueilla korostuvat matkailulliset elementit: luonto, talviliikuntamahdollisuudet tai matkailun myötä syntynyt myönteinen mielikuva (Aho & Ilola 2006). Näiden alueiden vapaa-ajanasuntoja luonnehtii uudistuotanto, sillä asunnot rakennetaan käyttötarkoitukseltaan jo alun perin vapaa-ajanasumiseen (Müller ym. 2004). Kun etäisyys vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välillä kasvaa, alueen vetovoimaisuuden täytyy lisääntyä, jotta se valittaisiin vapaa-ajan asuinympäristöksi, mikäli vaihtoehtona on yhtä attraktiivinen mutta lähempänä sijaitseva kohde. Ullmanin (1956) käsitteitä tulkiten lähempänä sijaitseva kohde on väliin tuleva mahdollisuus etäällä vakituisesta asunnosta sijaitseville vapaa-ajanasunto- paikoille.

Hyrnsalmella ja Sotkamossa on matkailukeskus. Näin ollen kyseisten kuntien vapaa-ajanasumisessa on kyse pitkälti alueiden attraktiivisuudesta ja matkailullisesta vetovoimasta. Tämän raportin tutkimuskohteista erityisesti Sotkamo kuuluu *Suomen matkailun aluerakenne* -tutkimuksen (Leinonen ym. 2007) mukaan maamme vetovoimaisimpiin matkailualueisiin: se on toiseksi ylimässä luokassa eli B-tason matkailukunta. Hyrnsalmi kuuluu puolestaan aluerakennetutkimuksessa kolmanneksi parhaimpaan luokkaan ollen C-tason matkailukunta. Periferiassa sijaitsevien pääasiallisten loma-alueiden vapaa-ajanasumista voidaan siis selittää alueiden attraktiivisuudella. Näiden alueiden vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon sijaintipaikan pitkän etäisyyden taustalla on alueiden attraktiivisuus, joka ”voittaa” etäisyyden kitkan. Matkailullisella vapaa-ajanasumisella on yhteyksiä matkailuun.

Müllerin ym. (2004) mukaan vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen lyhyt etäisyys on merkittävässä roolissa viikonloppuvyöhykkeen vapaa-ajanasumisessa. Tämän tutkimusraportin tulosten perusteella näyttää siltä, että maakunnassa sijaitseva kaupunkiseutu, Kajaanin seutukunta, ja naapurimaakunnan suuri kaupunkiseutu, Oulun seutukunta, generoivat viikonloppuvyöhykkeellä sijaitsevalle maaseudulle vapaa-ajanasumista. Viikonloppuvyöhyke määritetään maksimissaan 250–400 kilometrin (absoluuttinen etäisyys) ja 3–5 tunnin (suhteellinen etäisyys) yhdensuuntaisena matkana, ”autoetäisyytenä”, vakituisesta asuinpaikasta vapaa-ajanasunnolle. Viikonloppuvyöhyke sisältää myös päiväkäyntivyöhykkeen. Viikonloppuvyöhykkeen jälkeen alkaa lomavyöhyke, jolloin vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon välinen ”autoetäisyys” on yli 250–400 kilometriä (absoluuttinen etäisyys) ja yli 3–5 tuntia (suhteellinen etäisyys) (Kauppila 2008a, 2010).

Kainuussa, kuten koko Suomessa, merkittävä osa yksityisten vapaa-ajanasunnon omistajista asuu vakituisesti samassa maakunnassa kuin missä vapaa-ajanasunto sijaitsee. Vuonna 2018 Kainuun yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajista vajaa 60 prosenttia asui vakituisesti Kainuussa, kun Suomen kaikkien maakuntien keskiarvo oli noin kaksi kolmasosaa (Tilastokeskus 2019g). Vapaa-ajanasuminen onkin luonteeltaan enemmän alueiden (maakunnan) sisäistä kuin alueiden välistä (Müller 2004b, 2006; Hall 2005a, 2005b, 2005c, 2005d). Edellistä tukee myös Hiltusen ja Rehusen (2014) tutkimus Suomen suurissa kaupungeissa (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu, Kuopio, Jyväskylä) asuvien vakituisten asuntojen ja vapaa-ajanasuntojen välisestä etäisyydestä, joskin erityisesti Helsinki muodostaa tästä selvän poikkeuksen. Toisaalta matkailullisesti vetovoimaiset alueet houkuttelevat vapaa-ajanasukkaita myös maakunnan ulkopuolelta, mikä ilmenee vakituisen

asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkinä etäisyyksinä. Esimerkiksi Levin, Rukan, Ylläksen ja Saari-
selän matkailukeskukset ovat vetovoimaisia alueita, joiden vapaa-ajanasuntojen omistajat asuvat
ympäri maata (ks. Kauppila 2008a, 2009a, 2009b, 2010).

Kuten on tullut ilmi, merkittävä osa tarkastelualueiden vapaa-ajanasuntojen omistajista asuu va-
kituisesti Kajaanin tai Oulun seutukunnissa. Näiden seutukuntien näkökulmasta tutkimusalueet
sijaitsevat viikonloppuvyöhykkeellä. Toisin sanoen, vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen
asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon välinen etäisyys on lyhyt, mikä edesauttaa vapaa-ajanasu-
mista. Matkailullisella vapaa-ajanasumisella on yhteyksiä sijaintiin suhteessa väestökeskitty-
mään/väestökeskittyisiin.

Viime vuosikymmeninä muuttoliike erityisesti Hyrynsalmelta, Kuhmosta ja Suomussalmelta
edellä mainituille kaupunkiseuduille on ollut voimakasta. Esimerkiksi vuosina 1990–2018 kuntien
välisessä muutossa Kajaanin saama tulomuutto oli Hyrynsalmelta 1 131 henkilöä ja muuttotase
+575 henkilöä. Vastaavat luvut olivat Kuhmon tapauksessa 2 376 ja +1 069, Sotkamon 3 808 ja
+87 sekä Suomussalmen 2 384 ja +1 091. Kyseisenä ajanjaksona Oulun saama tulomuutto oli Hy-
rynsalmelta 385 henkilöä ja muuttotase +191, Kuhmon kohdalla 865 ja +510, Sotkamon 998 ja
+335 sekä Suomussalmen 1 512 ja +804 (Tilastokeskus 2020). Lyhyen etäisyyden (viikonloppu-
vyöhykesijainti) ja attraktiivisuuden (erityisesti Hyrynsalmi, Sotkamo) ohella emotionaalisilla lin-
keillä voi olla oma vaikutuksensa myös Kajaanin ja Oulun seutukuntalaisten vapaa-ajanasumiseen
tutkimusalueilla. Tämä koskee lähinnä matkailukeskusten – pääasiallisten loma-alueiden – ulko-
puolisia alueita.

Viitaten edellä esitettyyn pinta-alaltaan laajoissa, perifeerisissä kunnissa, joissa on matkailukes-
kus, matkailullinen vapaa-ajanasuminen voi olla heterogeeninen ilmiö. Alueilla esiintyy samanai-
kaisesti emotionaalisiin tekijöihin, attraktiivisuuteen sekä vapaa-ajanasunnon omistajien vakitui-
sen asunnon ja vapaa-ajanasunnon lyhyeen etäisyyteen, viikonloppuvyöhykesijaintiin, perustuvia
ominaispiirteitä. Tätä voidaan tulkita siten, että (matkailullisella) vapaa-ajanasumisella on yhteyk-
siä niin muuttoliikkeeseen, matkailuun kuin sijaintiin suhteessa väestökeskittymään/väestökes-
kittyisiin. Matkailullinen vapaa-ajanasuminen on monipuolinen ilmiö paikallistasollakin, mikä on
otettava huomioon kehittämistoimenpiteissä.

Vapaa-ajanasuminen on esimerkki maaseudun ja kaupunkien välisestä vuorovaikutuksesta. Itse
asiassa kyse on raha- ja tulovirroista kaupunkiseudulta ympäröivälle maaseudulle. Toisaalta läh-
töalueet eivät suoraan ilmaise kohdealueelle ohjautuvia tulovaikutuksia, sillä vakituisen asunnon
ja vapaa-ajanasunnon välinen etäisyys vaikuttaa muun muassa kohdepaikkakunnalta tehtäviin
hankintoihin ja rahavirtoihin. Etäisyydellä on siten vaikutusta vapaa-ajanasukkaiden rahankäytön
maantieteelliseen jakautumiseen. Bohlin (1982) tutki Ruotsissa tukholmalaisten vapaa-ajanasun-
non omistajien kulutusta kolmella kohdepaikkakunnalla, joiden voidaan tulkita sijaitsevan eri etäi-
syyvyöhykkeillä (päiväkäynti-, viikonloppu- ja lomavyöhyke). Vakituisen asunnon ja vapaa-ajan-
asunnon etäisyyden kasvaessa pienempi määrä tavaroista tuodaan mukana asuinalueelta ja vas-
taavasti suurempi määrä hankitaan vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalta. Samoin pitkä vii-
pymä merkitsee kulutuksen lisääntymistä vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalla. Ahon ja Ilo-
lan (2006) tutkimus tukee Bohlinin tuloksia: kauppapalveluita hyödynnetään vähiten silloin, kun
vapaa-ajanasunnolle on lyhyt matka. Alle 50 kilometrin etäisyydellä asuvista vain vajaa viidennes

käyttää runsaasti kauppapalveluita, kun taas yli 100 kilometrin matka nostaa osuuden jo 44 prosenttiin. Sen sijaan vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulokertymillä ja omistajien kotipaikoilla on suora yhteys.

Vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten tyypittely. Lopuksi tutkimusraportin kunnat ryhmitellään valittujen muuttujien suhteen kolmeen luokkaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen taloudellisten ominaispiirteiden mukaan (taulukko 35). Piirteet luokitellaan suuriksi, kohtalaisiksi tai pieniksi. Luokittelussa likipitään yhtä suuret lukuarvot ryhmitellään samaan luokkaan, mutta luokkien raja-arvoja ei ole muodostettu puhtaasti tilastotieteellisin perustein. On korostettava, että lukuarvoissa on luokkien sisällä suurta vaihtelua. Ryhmittely on tehty ennen muuta kuntien keskinäiseen vertailuun maakunnan sisällä.

Taulukko 35. Hyrynsalmen, Kuhmon, Sotkamon ja Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen taloudelliset ominaispiirteet.

Indikaattori	Hyrynsalmi	Kuhmo	Sotkamo	Suomussalmi
Asuntojen määrä	Pieni	Suuri	Kohtalainen	Suuri
Ulkopaikkakuntalaisten omistamien osuus	Suuri	Kohtalainen	Suuri	Kohtalainen
Ulkopaikkakuntalaisten omistamien määrä	Pieni	Suuri	Suuri	Suuri
Yhden asunnon matkailutulo	Kohtalainen	Pieni	Suuri	Kohtalainen
Yhden asunnon kiinteistöverotulo	Suuri	Kohtalainen	Suuri	Kohtalainen
Absoluuttiset aluetaloudelliset vaikutukset	Pienet	Kohtalaiset	Suuret	Kohtalaiset
Suhteelliset aluetaloudelliset vaikutukset	Suuret	Pienet	Kohtalaiset	Kohtalaiset
Vapaa-ajanasumisen osuus matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista	Ei tietoa	Ei tietoa	Pieni	Ei tietoa
Välitön matkailutulo	Väh.kauppa Kiinteistönh.	Väh.kauppa	Väh.kauppa Kiinteistönh.	Väh.kauppa Korj./huolt.
Välitön matkailutyöllisyys	Kiinteistönh. Väh.kauppa	Väh.kauppa Kiinteistönh.	Kiinteistönh. Väh.kauppa	Väh.kauppa Kiinteistönh.
Alueellinen kiinteistöverotulo	Pieni	Kohtalainen	Suuri	Kohtalainen

Hyrynsalmelle on ominaista pieni vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärä mutta suuri ulkopaikkakuntalaisten omistajien osuus. Suuresta osuudesta huolimatta ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä jää pieneksi, mikä heijastuu matkailullisen vapaa-ajanasumisen

absoluuttisiin vaikutuksiin ja alueelliseen kiinteistöverotuloon. Yhden vapaa-ajanasunnon aikaansaama kiinteistöverotulo on kuitenkin suuri. Ukkohallassa on yli 80 prosenttia Hyrynsalmen vapaa-ajanasunnoista (Tilastokeskus 2019i). Hyrynsalmen ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat vakituisesti huomattavassa määrin viikonloppuvyöhykkeellä (ks. Tilastokeskus 2019f; Järviluoma 2020a). Hyrynsalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen absoluuttiset aluetaloudelliset vaikutukset ovat pienet mutta suhteelliset vaikutukset suuret painottuen vähittäiskauppaan sekä kiinteistönhoitoon ja -huoltoon.

Kuhmo erottuu lähinnä yhden vapaa-ajanasunnon pienellä välittömällä matkailutulolla. Kuhmon ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat vakituisesti huomattavassa määrin lomavyöhykkeellä (ks. Tilastokeskus 2019f; Järviluoma 2020a). Kuhmon matkailullisen vapaa-ajanasumisen absoluuttiset aluetaloudelliset vaikutukset ovat kohtalaiset mutta suhteelliset vaikutukset pienet painottuen vähittäiskauppaan sekä kiinteistönhoitoon ja -huoltoon.

Sotkamolle on ominaista yhden vapaa-ajanasunnon suuri välitön matkailutulo ja kiinteistöverotulo. Yhden vapaa-ajanasunnon suuri kiinteistöverotulo yhdistettynä ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen suureen määrään merkitsee huomattavaa alueellista kiinteistöverotuloa. Vuokatissa on noin 15 prosenttia Sotkamon vapaa-ajanasunnoista (Tilastokeskus 2019i). Sotkamon ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat vakituisesti huomattavassa määrin viikonloppuvyöhykkeellä (ks. Tilastokeskus 2019f; Järviluoma 2020a). Sotkamon matkailullisen vapaa-ajanasumisen absoluuttiset aluetaloudelliset vaikutukset ovat suuret mutta suhteelliset vaikutukset kohtalaiset painottuen vähittäiskauppaan sekä kiinteistönhoitoon ja -huoltoon. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen osuus matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista on pieni.

Suomussalmi ei juuri erotu minkään ominaispiirteen suhteen. Suomussalmen ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat vakituisesti huomattavassa määrin lomavyöhykkeellä (ks. Tilastokeskus 2019f; Järviluoma 2020a). Suomussalmen matkailullisen vapaa-ajanasumisen absoluuttiset ja suhteelliset aluetaloudelliset vaikutukset ovat kohtalaiset painottuen vähittäiskauppaan, korjaamo- ja huoltamotoimintaan sekä kiinteistönhoitoon ja -huoltoon.

3. Luoda matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin parametrit ja periaatteet Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomussalmelle.

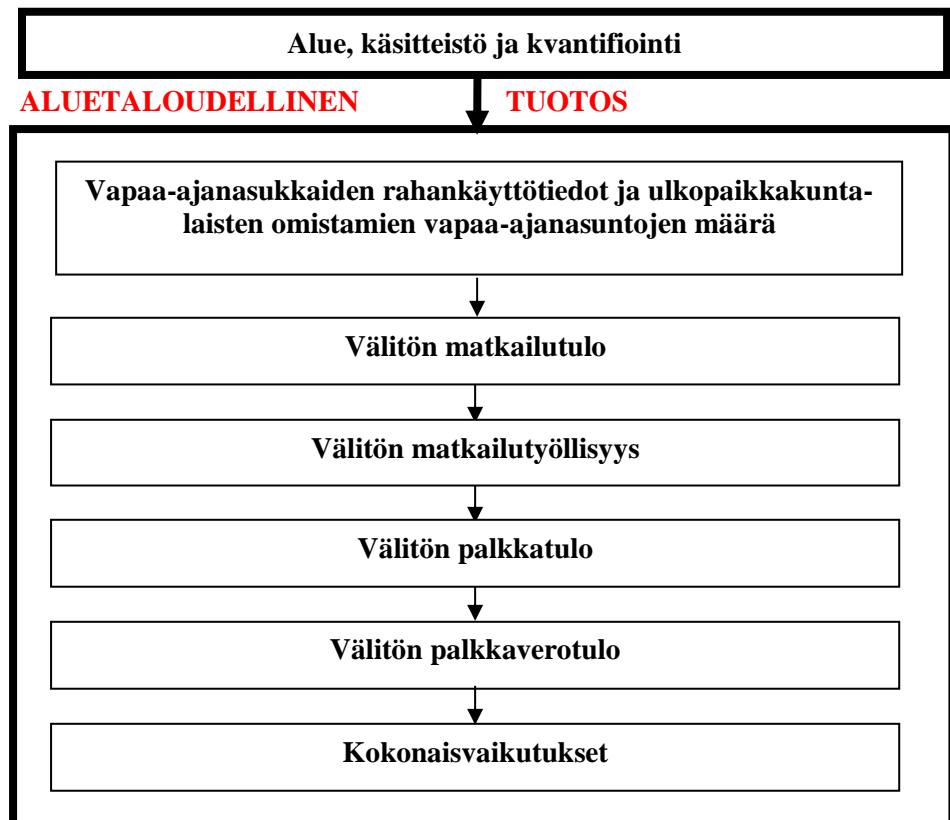
Seurantamallin avulla voidaan tarkastella matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten, tuotosten, kehitystä. Aluetaloudellisilla tuotoksilla tarkoitetaan välitöntä matkailutuloa, välitöntä matkailutyöllisyyttä, välitöntä palkkatuloa, välitöntä palkkaverotuloa ja kokonaisvaikutuksia. Työllisyydessä, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen seurantamalli edellyttää seuraavien parametrien saatavuutta:

- *rahankäyttö menoluokittain (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi)*
- *ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä*
- *Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin toimialoittaiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet (euroa/htv.)*
- *Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston toimialoittaiset kokonaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani)*
- *kunnan efektiivinen veroaste -tieto*
- *matkailun alueellinen tulo- ja työllisyyskerroin*

Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot kerätään empiirisesti kyselytutkimuksella tutkimusalueelta. Viranomaiset tuottavat Tilastokeskuksen kesämökkitalaston (ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä), Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin, Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston ja Kuntaliiton efektiivinen veroaste -tilaston tiedot vuosittain. Näin ollen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli on luonteeltaan dynaaminen. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietoja, mikäli ne eivät määrällisesti tai rakenteellisesti muutu huomattavasti, on mahdollista muuntaa tuoreimpien vuosien rahanarvoon Tilastokeskuksen elinkustannusindeksin avulla. Elinkustannusindeksiä on hyödynnetty matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa, kun aikaisempien vuosien matkailutulo on muunnettu haluttuun tarkasteluvuoteen (ks. Kauppila 2016f, 2016g, 2017a, 2017b, 2019a, 2019b). Toinen mahdollisuus on luonnollisesti uuden empiirisen vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttöaineiston kerääminen kohdealueelta, mikä vaatii kuitenkin aikaa ja resursseja. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö aggregoidaan vapaa-ajanasuntotasolle, koska määrällistäminen koskee vapaa-ajanasuntoja ja niiden määrää. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytöstä, kulutuksesta, on muistettava poistaa arvonlisävero. Kohdealueen matkailun tulo- ja työllisyyskerroin voidaan määrittää empiirisellä tutkimuksella. Muita vaihtoehtoja ovat tukeutua kertoimissa kohdealueelta julkaistuihin aikaisempiin tutkimuksiin tai hyödyntää tutkimuskirjallisuutta (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016d, 2016e; Kauppila & Järviluoma 2016).

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli esitetään kuvassa 14. Seurantamalli perustuu mittaamismallin parametreihin ja periaatteisiin, joten seurantamalli etenee laskennan osalta prosessina samalla tavalla kuin mittaamismalli. Aivan kuten mittaamismallin kohdalla, tutkimus on rajattava alueen, käsitteistön ja kvantifioinnin suhteen. Kun seurantamallin kautta saadaan aikasarja, sitä on mahdollista soveltaa ennustamiseen. Aikasarjan hyödyntämisestä ennustamiseen ovat esimerkkeinä Kuusamon matkailun työpaikkaennusteet (Kauppila 2012, 2013) ja Sotkamon yöpymisvuorokausiennusteet (Kauppila 2018c).

TUTKIMUKSEN RAJAAMINEN

Kuva 14. Prosessimalli matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten seurantaan.

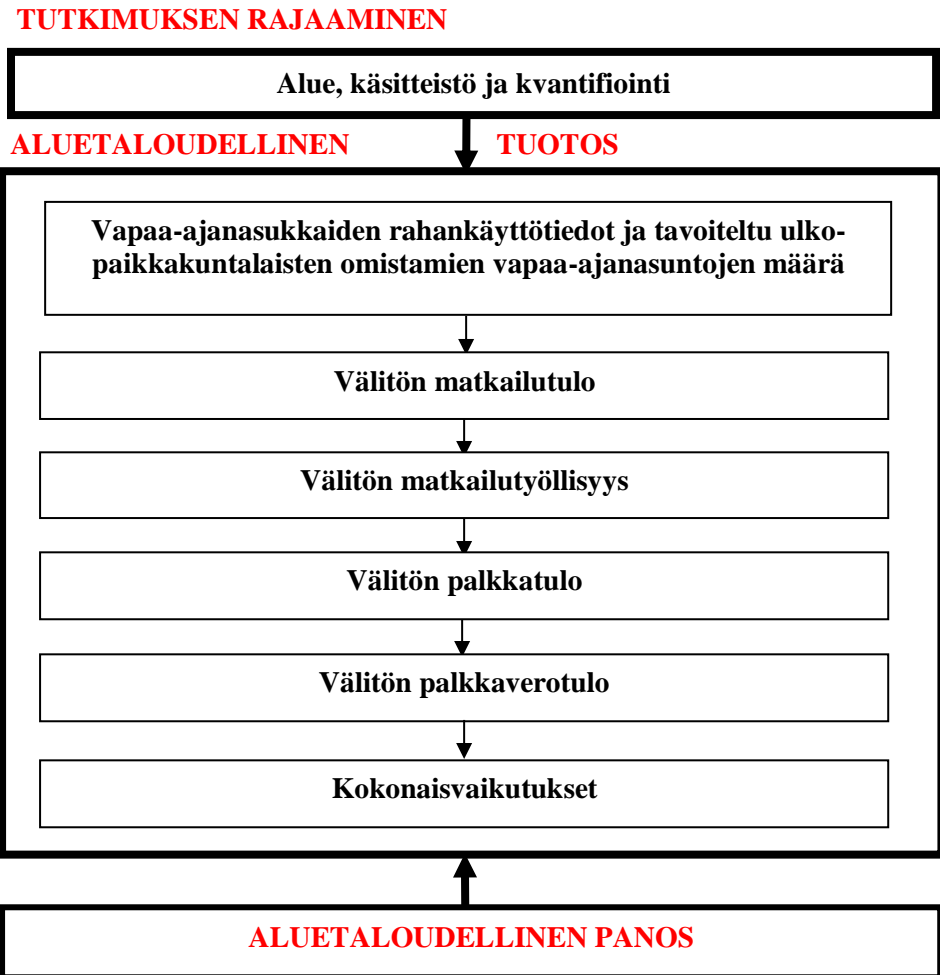
4. Luoda matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimallin parametrit ja periaatteet Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Sotkamoon ja Suomussalmelle.

Ennuste- ja arviointimallin avulla voidaan ennustaa ja arvioida matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia, tuotoksia. Aluetaloudellisilla tuotoksilla tarkoitetaan välitöntä matkailutuloa, välitöntä matkailutyöllisyyttä, välitöntä palkkatuloa, välitöntä palkkaverotuloa ja kokonaisvaikutuksia. Työllisyydessä, palkkatulossa ja palkkaverotulossa ovat mukana vuodot aluetaloudesta. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen ennuste- ja arviointimalli edellyttää seuraavien parametrien saatavuutta:

- *rahankäyttö menoluokittain (euroa/vapaa-ajanasunto/vuosi)*
- *tavoiteltu/arvioitu ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrä*
- *Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin toimialoittaiset liikevaihto/henkilöstö-suhteet (euroa/htv.)*
- *Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston toimialoittaiset kokonaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (euroa/kk, mediaani)*
- *kunnan efektiivinen veroaste -tieto*
- *matkailun alueellinen tulo- ja työllisyyskerroin*

Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötiedot kerätään empiirisesti kyselytutkimuksella tutkimusalueelta. Kohdealueella tavoitellaan tiettyyn ajankohtaan tietty määrä ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja. Viranomaiset tuottavat puolestaan Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin, Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston ja Kuntaliiton efektiivinen veroaste -tilaston tiedot vuosittain. Näin ollen matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli on luonteeltaan dynaaminen. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttötietoja, mikäli ne eivät määrällisesti tai rakenteellisesti muutu huomattavasti, on mahdollista muuntaa tuoreimpien vuosien rahanarvoon Tilastokeskuksen elinkustannusindeksin avulla. Elinkustannusindeksiä on hyödynnetty matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa, kun aikaisempien vuosien matkailutulo on muunnettu haluttuun tarkasteluvuoteen (ks. Kauppila 2016f, 2016g, 2017a, 2017b, 2019a, 2019b). Toinen mahdollisuus on luonnollisesti uuden empiirisen vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttöaineiston kerääminen kohdealueelta, mikä vaatii kuitenkin aikaa ja resursseja. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttö aggregoidaan vapaa-ajanasuntototalle, koska määrällistäminen koskee vapaa-ajanasuntoja ja niiden määrää. Vapaa-ajanasukkaiden rahankäytöstä, kulutuksesta, on muistettava poistaa arvonlisävero. Kohdealueen matkailun tulo- ja työllisyyskerroin voidaan määrittää empiirisellä tutkimuksella. Muita vaihtoehtoja ovat tukeutua kertoimissa kohdealueelta julkaistuihin aikaisempiin tutkimuksiin tai hyödyntää tutkimuskirjallisuutta (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016d, 2016e; Kauppila & Järviluoma 2016).

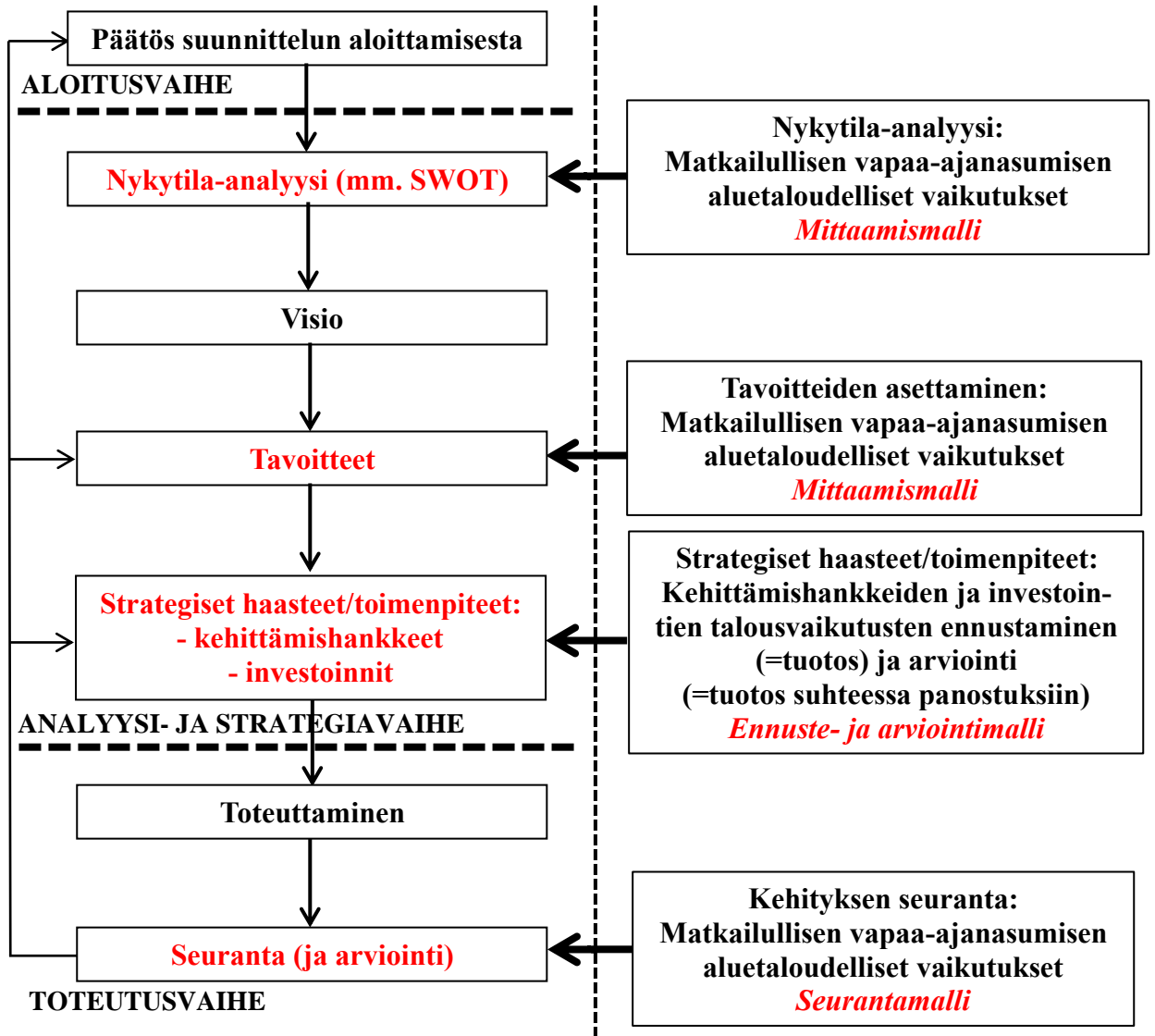
Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli esitetään kuvassa 15. Ennuste- ja arviointimalli perustuu mittaamismallin parametreihin ja periaatteisiin, joten ennuste- ja arviointimalli etenee laskennan osalta prosessina samalla tavalla kuin mittaamismalli. Aivan kuten mittaamismallin kohdalla, tutkimus on rajattava alueen, käsitteistön ja kvantifiointin suhteen. Ennuste- ja arviointimallin avulla voidaan laatia tavoiteltujen vapaa-ajanasuntojen aluetaloudellisia vaikutusennusteita, tuotoksia. Näitä ennusteita on mahdollista peilata tavoiteltujen vapaa-ajanasuntojen vaatimiin panostuksiin. Kyse on siis taloudellisesta panos-tuotos-analysista. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimallilla voidaan simuloida erilaisia tavoitetiloja ja laskea vaihtoehtoisia talousennusteita.

Kuva 15. Prosessimalli matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten ennustamiseen ja arviointiin.

6.2 Mallit ja strateginen suunnitteluprosessi

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli, seurantamalli sekä ennuste- ja arviointimalli voidaan sitoa Hallin (2000) matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin (kuva 16). Suunnitteluprosessin analyysi- ja strategiavaiheessa on tärkeää määrittää **mittaamismallilla** kohteen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset, mikä antaa tietoa vapaa-ajanasumisen absoluuttisesta ja suhteellisesta merkityksestä kohdealueella. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan matkailullista vapaa-ajanasumista suhteessa koko matkailuelinkeinon aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Tämä tieto on hyödyllistä silloin, kun alueella punnitaan kehittämissressien kohdentamista matkailuelinkeinon sisällä. Nykytila-analyyssissä mittaamismallin avulla määritellyt aluetaloudellisia vaikutuksia voidaan käyttää perustasona suunnitteluprosessissa tavoitteen asettamisessa, kun pohditaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia tulevaisuuteen valitulla suunnitteluajanjaksolla. On haasteellista asettaa tavoitteita tulevaisuuteen, jos ei tiedetä ilmiön nykytilaa.

Kuva 16. Matkailun strateginen suunnitteluprosessi (mukaillen Hall 2000: kuva 4.5) ja mittaamis- mallin, seurantamallin sekä ennuste- ja arviointimallin hyödyntäminen suunnitteluprosessin eri vaiheissa.

Matkailullisen vapaa-ajanasumisen edistäminen edellyttää erilaisia toimenpiteitä – kehittämishankkeita ja investointeja – ja raportissa esitettyä **ennuste- ja arviointimallia** on mahdollista hyödyntää suunnitteluprosessin tässä vaiheessa. Vaikutusennusteilla voidaan simuloida vaihtoehtoisia tulevaisuudennäkymiä niin yksittäisten hankkeiden tai investointien tapauksissa kuin niiden yhteisvaikutusten tarkasteluissa. Vapaa-ajanasumisen kehittämishankkeiden ja investointien tavoiteltuja aluetaloudellisia vaikutuksia on pohdittava myös kriittisesti. Vaikutusennusteet auttavat hahmottamaan ja arvioimaan tavoiteltujen tuotosten suhdetta aluetaloudellisiin panostuksiin. Tuotoksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutuksia ja panostuksilla näiden tuotosten aikaansaamiseksi vaadittavia resursseja. Hankkeiden ja investointien talousvaikutusennusteet tuovat jäntevyyttä ja systemaattisuutta matkailusuunnitteluun.

Suunnitteluprosessin toteutusvaiheessa on puolestaan tärkeää kehityksen seuranta. **Seurantamallia** voidaan soveltaa matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten systemaattisessa seurannassa. Esimerkiksi vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisia vaikutusennusteita on myöhemmin mahdollista tarkastella seurantamallia hyödyntäen. Kun kohdealueella toteutetaan matkailullisen vapaa-ajanasumisen kehittämishankkeita ja investointeja, näiden toimenpiteiden vaikutuksia on seurattava ja verrattava niitä asetettuihin tavoitteisiin. Systemaattinen seuranta mahdollistaa tehtyjen toimenpiteiden ja havaittujen vaikutusten välisen yhteyden analysoinnin. On kuitenkin varottava tulkitsemasta alueella tapahtuneiden muutosten johtuvan vain yhdestä yksittäisestä kehittämistoimenpiteestä. Yleisesti ottaen, matkailussa on runsaasti kohdealueen sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat elinkeinoon ja sen kehitykseen (ks. Kauppila 2004).

Kaikkiaan mittaamismalli, seurantamalli sekä ennuste- ja arviointimalli muodostavat työkalupakin ilmiön kokonaisvaltaiseen hahmottamiseen ja ymmärtämiseen sekä tuovat systemaattisuutta talousvaikutusten analysointiin. Mallit ovat keskenään yhteensopivia, sillä ne perustuvat samaan Tilastokeskuksen TOL (2008) -toimialaluokitukseen: toimialaluokat on standardoitu.

On huomattava, että malleilla on erilainen aika-käsite. Mittaamismallilla ja seurantamallilla työtetyt vaikutustutkimukset ovat luonteeltaan *ex post* -tutkimuksia, jälkikätestarkasteluita, jo toteutuneista vaikutuksista. Ennuste- ja arviointimallilla tuotetut vaikutustutkimukset ovat puolestaan *ex ante* -tutkimuksia, etukäteisarviointeja, ja niissä pyritään ennustamaan vielä toteutumattomia vaikutuksia (ks. Jyväälä 1981: 10). Jälkikätestarkasteluiden viive on hieman yli vuosi johtuen tilastojen tuottamiseen ja viralliseen julkistamiseen vaadittavasta ajasta. Suunnittelutoiminta tähtää aina tulevaisuuteen, joten erityisesti etukäteisarviointit, vaikutusennusteet, ovat mielenkiintoisia suunnittelun näkökulmasta. Toisaalta suunnittelu kaipaa myös jälkikätestarkasteluita ilmiön nykytilasta ja jo toteutuneesta kehityksestä, kun tulkitaan tehtyjen toimenpiteiden ja havaittujen vaikutusten välisiä yhteyksiä. Nämä tulokset ja niiden johtopäätökset on syytä ottaa huomioon suunnittelussa.

6.3 Pohdinta, kritiikki ja jatkotutkimustarpeet

Vapaa-ajanasunnon sijaintikunnan näkökulmasta välitöntä matkailutuloa, joka on lähtökohta muiden aluetaloudellisten vaikutusten laskemiseen, määrittävät tekijät voidaan jakaa kahteen, vapaa-ajanasukkaiden kulutukseen ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen määrään. Tässä tutkimusraportissa vapaa-ajanasukkaiden kulutus aggregoitiin vapaa-ajanasuntotasolle. Vapaa-ajanasuntokohtaiseen kulutukseen vuodessa vaikuttavat seuraavat tekijät: vapaa-ajanasukkaiden kulutus/käyntikerta, käyntikertojen määrä ja seuruekoko/käyntikerta. Kuten aikaisemmin on todettu, vakituisten asunnon ja vapaa-ajanasunnon etäisyyden kasvaessa pienempi määrä tavaroista tuodaan mukana asuinalueelta ja vastaavasti suurempi määrä hankitaan vapaa-ajanasunnon sijaintipaikkakunnalta. Samoin pitkä viipymä merkitsee kulutuksen lisääntymistä vapaa-ajanasunnon kohdepaikkakunnalla. Vapaa-ajanasuntojen määrän suhteen mitä enemmän kohdealueella on ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja, sitä suuremmat ovat kohdepaikkakunnalle koituvat matkailullisen vapaa-ajanasumisen taloudelliset vaikutukset.

Tutkimustulokset osoittivat, että vapaa-ajanasumisen välitön matkailutulo kohdistuu ennen muuta vähittäiskauppaan, kun välitön matkailutyöllisyys ohjautuu vähittäiskaupan ohella kiinteistöhoitoon ja -huoltoon. Sen sijaan varsinaiset matkailutoimialat – ravitsemistoiminta, virkistys- ja muut palvelut sekä liikenne – hyötyvät kohtalaisen niukasti matkailullisesta vapaa-ajanasumisesta. Tähän on syynä se, että vapaa-ajanasukkaat ovat pitkälti omatoimisia niin ruuanlaiton, harrastusten kuin liikkumisen (oma auto) suhteen. Vähittäiskaupan saamaa hyötyä tukee valtakunnallinen mökkibarometri (Finnish Consulting Group Oy 2016), jonka mukaan vapaa-ajanasukkaat käyttävät eniten kohdealueen palveluista juuri ruokakauppoja ja neljänneksi eniten erikoisliikkeitä. Myös Adamiakin ym. (2015) tutkimuksessa tärkeimpinä paikallisina palveluina korostuvat päivittäistavarat ja erityisesti ruokakaupat.

Vähittäiskaupan ohella kiinteistöhoito ja -huolto hyötyy merkittävästi vapaa-ajanasumisesta. Kysyksen toimialan palveluiden tarve ja kysyntä kasvaa tulevaisuudessa kohdealueilla, joissa vapaa-ajanasunnon omistajat asuvat kaukana vapaa-ajanasunnostaan. Tähän on syynä se, että vakituisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon pitkä etäisyys merkitsee harvoja käyntikertoja (Müller 2002b). Harvojen käyntikertojen väliaikoinakin asunnosta, omaisuudesta, on pidettävä huolta.

Kiinteistöhoito ja -huollon tarve ja kysyntä lisääntyy tulevaisuudessa myös kohdealueilla, joissa omistuslajijakauma on monipuolinen sisältäen myös yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten vapaa-ajanasunnot. Tämän tutkimusraportin mukaan kiinteistöhoito ja -huolto on merkittävä erityisesti kunnissa, joissa on matkailukeskus (Hyrnsalmi, Sotkamo). Aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen perustana olleen kyselytutkimuksen (Järviluoma 2020a) mukaan osa Hyrnsalmen ja Sotkamon vastaajista ilmoittikin vapaa-ajanasunnon sijaintipaikaksi matkailukeskuksen. Tosin haja-asutusalue oli kaikilla tutkimusalueilla ylivoimaisesti suurin vapaa-ajanasuntojen sijaintipaikka. Mikäli kyselytutkimus olisi kohdentunut myös yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamiin vapaa-ajanasuntoihin, kiinteistöhoito ja -huolto -toimiala olisi ilmeisesti korostunut entisestään matkailukeskuspaikkakunnilla – kyseiset kiinteistöt sijaitsevat erityisesti Hyrnsalmella Ukkohallan matkailukeskuksessa (ks. Tilastokeskus 2019i).

Kiinteistöhoito ja -huolto on toimiala, joka on syntynyt vapaa-ajanasumisen myötä. Pohjois-Suomesta julkaistujen tutkimusten (Kauppila 1995a, 1995b, 1998, 2004) mukaan matkailukeskusten kehitysprosessin edessä yritysten määrä lisääntyy ja toimialarakenteen monipuolistuu. Monipuolistumisen yhtenä ominaispiirteinä on vapaa-ajanasuntojen rakentaminen, minkä myötä alueelle luodaan muun muassa kiinteistö-, mökki- ja vartiointipalveluita.

Yksityisten vapaa-ajanasuntojen vuokraustoiminta on matkailukeskusympäristössä yleisempää kuin maaseutuympäristössä, mikä on havaittu Ruotsin Tärnaby/Hemavanissa (Jansson & Müller 2003, 2004) ja Uuden-Seelannin Wanakassa (Keen & Hall 2004). Myös Kainuussa (Järviluoma 2020a) ja Pohjois-Pohjanmaalla (Järviluoma 2020b) vapaa-ajanasuntojen vuokraustoiminta on vilkkaampaa matkailukeskuspaikkakunnilla Hyrnsalmella sekä Kalajoella, Kuusamossa ja Pudasjärvellä. Näin ollen vapaa-ajanasunto on voitu hankkia sijoitusmielessä arvonnousua ja vuokraustoimintaa silmällä pitäen. Uuden-Seelannin Wanakassa (Keen & Hall 2004), Norjassa (Flognfeldt 2004) ja Suomen hiihtokeskuksissa (Komppula ym. 2008) yhdeksi vapaa-ajanasunnon hankintamotiiviksi paljastuikin sijoitus. Sijoituksen ohella matkailukeskusten vapaa-ajanasuntojen hankin-

tamotiiveissa painottuvat vetovoimainen luonto ja maisemat sekä harrastusmahdollisuudet (Saarinen & Vaara 2002; Jansson & Müller 2003, 2004; Lundmark & Marjavaara 2005; Müller 2005). Matkailukeskusten vapaa-ajanasunnnot ovat uusia ja moderneja (Jansson & Müller 2003; Flognfeldt 2004; Müller 2005), joten niiden hinnat ovat myös korkeita. Lisäksi esimerkiksi Pohjoismaissa vapaa-ajanasukkaiden vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon välinen (absoluuttinen) etäisyys on keskimääräistä pidempi korostaen keskusten matkailullista ulottuvuutta (ks. Kauppila 2008a, 2009a, 2009b, 2010). Matkailukeskus-tyyppinen vapaa-ajan asuinympäristö korkeatasoisine kiinteistöineen ja monipuolisine omistustilajoinen tarvitsee huomattavassa määrin erilaisia kiinteistöhoito- ja -huoltotoimenpiteitä, koska sijoitus, vapaa-ajanasunto, edellyttää omaisuuden arvosta huolehtimista tulevaisuuden näkökulmasta.

Mökkibarometrin (Finnish Consulting Group Oy 2016) mukaan vapaa-ajanasukkailla on kiinnostusta ostaa erityisesti seuraavia kiinteistöhoito- ja -huoltopalveluita: korjaus- ja remonttitoita, lumen aurausta sekä puidenkaatoa/polttopuiden tekemistä. Edelliset toistuvat myös tutkimusalueilla, sillä tulevaisuudessa vapaa-ajanasukkaat ovat kiinnostuneita ostamaan lähinnä lumen aurauspalveluita, korjaus- ja rakennustyöpalveluita sekä puidenkaato-, polttopuiden tekemis- ja puuhuoltopalveluita (Järviluoma 2020a).

Yleisesti ottaen vapaa-ajanasukkaat ovat jo melko iäkkäitä, nuoremmilta vapaa-ajanasukkailta puuttuu ehkä kädentaitojen osaaminen ja vapaa-ajanasukkaat haluavat nauttia ajasta sekä harrastuksista asunnollaan ilman ”työleiriä”. Vuonna 2018 valmistuneiden, uusien vapaa-ajanasuntojen omistajien keski-ikä oli 55 vuotta, kun kyseisenä vuonna kaikkien vapaa-ajanasunnon omistajien keski-ikä oli 63 vuotta (Tilastokeskus 2019c). Tutkimusalueilla vapaa-ajanasunnon omistajien keski-ikä on noin 63 vuotta (Järviluoma 2020a). Edellä mainitut tekijät avaavat mahdollisuuksia yritystoiminnalle, kuten ”mökkitalkkareille”, joilta vaaditaan monipuolisia kädentaitoja, monialaryrittäjyyttä. Aluetalouden näkökulmasta kiinteistöhoito ja -huolto -toimiala on mielenkiintoinen, sillä se työllistää kohtalaisen pienellä liikevaihdolla – toimiala perustuu henkilökohtaiseen palveluun ja on siten työvoimavaltainen.

Näyttää siltä, että kiinteistöhoitoa ja -huoltoa lukuun ottamatta vapaa-ajanasuminen tarjoaa niukasti mahdollisuuksia uudelle yritystoiminnalle. Sen sijaan vapaa-ajanasukkaat käyttävät pitkälti olemassa olevia palveluita, mikä puolestaan vahvistaa paikallisia toimialoja sekä ylläpitää paikallista palvelurakennetta ja työllisyyttä. Tämä aikaansaa rahavirtoja paikallisiin yrityksiin, työpaikkoja ja verotuloja sekä palveluita paikallisille asukkailla. Erityisesti alueilla, joissa vakituinen väestömäärä vähenee, ulkopaikkakuntalaiset vapaa-ajanasukkaat, tilapäiset asukkaat, ovat yrityksille tärkeitä, sillä he paikkaavat hiipuvaa paikallista kysyntää ja tuovat aluetalouden kiertokulkuun ”uutta” rahaa. Mikäli vapaa-ajanasuminen ei rajoitu vain kesäaikaan vaan on ympärivuotista, tämä edesauttaa paikkakunnan palveluiden saatavuutta vuoden ympäri myös paikallisten näkökulmasta. Luonnollisesti kohdepaikkakunnan palveluvarustuksen ja -tarjonnan on oltava sellainen, että se tyydyttää vapaa-ajanasukkaiden tarpeet ja kysynnän. *Kaikkiaan matkailullisella vapaa-ajanasumisella on kohdealueen näkökulmasta sekä elinvoimaa ylläpitävä että elinvoimaa lisäävä vaikutus.* On huomattava, että tässä raportissa varsinainen vapaa-ajanasuntojen rakentaminen jäi tarkastelun ulkopuolelle. Rakentaminen on laaja kokonaisuus, joka vaatisi erillistutkimuksen.

Vapaa-ajanasuminen ei vaadi erityisiä matkailupalveluita eikä mittavia julkisen sektorin investointeja, mutta jonkin verran tarvitaan julkisen sektorin panostuksia kaavoitukseen, kunnallistekniikkaan, tiestöön ja sähköyhteyksiin. On korostettava, että vapaa-ajanasunto on investointi kohdealueelle. Sen myötä vapaa-ajanasukkaat sitoutuvat viettämään vapaa-aikaa tietyssä kohteessa – he ovat kanta-asiakkaita.

Vapaa-ajanasumisella on yhteyksiä niin matkailuun kuin muuttoliikkeeseen (Williams & Hall 2000). Matkailukytkentä näyttäytyy erityisesti matkailullisesti vetovoimaisilla alueilla. Onko kyseessä vapaa-ajanasumisen näkökulmasta jatkumo, jossa kohteessa vierailaan aluksi matkailijana ja myöhemmin alueelta hankitaan vapaa-ajanasunto? Tähän antaa viitteitä Italian Etelä-Tirolin tutkimus (Brida ym. 2011). Sen mukaan peräti 95 prosentille vapaa-ajanasunnon omistajista vetovoimainen matkailualue oli tuttu jo ennen asunnon hankkimista, sillä he olivat vierailleet kohteessa aikaisemmin lomalla matkailijoina. Näin ollen kohdealueen matkailun vetovoimaisuudella ja sen edistämishä on merkitystä myös vapaa-ajanasumisen elinvoimaisuudelle.

Vapaa-ajanasuntojen tulevaisuuden käyttö on avainasemassa vapaa-ajanasumisen kehittämiseksi ja aluetaloudellisille vaikutuksille. Järviluoman (2020a) raportin mukaan tutkimusalueiden vapaa-ajanasuntojen käyttö hieman lisääntyisi tulevaisuudessa, erityisesti viikonloppuisin ja loma-aikoina. Tällä hetkellä vapaa-ajanasuntoja käytetään jonkin verran etätöpaikkoina viikonloppuisin ja loma-aikoina, ja tutkimusalueilla oletetaan etätöön myös hieman lisääntyvän tulevaisuudessa.

Usein pohditaan sitä, ovatko tulevat sukupolvet enää innostuneita vapaa-ajanasumisesta. Tämä on fundamentaalinen kysymys vapaa-ajanasumiseen perustuvan yritystoiminnan kehittämismahdollisuuksille. Pitkäsen ym. (2014) tutkimustulosten mukaan Suomessa nuoret y-sukupolvet (syntyneet 1982–2005) ovat kiinnostuneita vapaa-ajanasumisesta myös tulevaisuudessa, mikä on myönteinen signaali kohdepaikkakunnille. Kysymys kuitenkin kuuluu: haluavatko he omistaa vapaa-ajanasunnon vai pelkästään viettää aikaa vapaa-ajanasunnolla omistamatta sitä?

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen liittyy lukuisia haasteita, ja niitä on käyty läpi yksityiskohtaisesti aikaisemmin julkaistuissa raporteissa (esim. Kauppila 2016d, 2016e, 2017a, 2017b, 2018b, 2019a, 2019b). Seuraavassa nostetaan esille kohtia, joihin on syytä kiinnittää huomiota matkailullisen vapaa-ajanasumisen talousvaikutusten tuloksia tulkittaessa. Haasteelliset kohdat voidaan jakaa kahteen ryhmään, empiriaan ja tilastoihin. **Empiriaan liittyvät haasteet ovat seuraavat:**

- 1) Empiirinen kyselytutkimus perustui ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasunnon omistajien vapaaehtoiseen halukkuuteen osallistua kyselyyn. Tutkimustulokset nojaavat heidän vastauksiinsa. Sitä, kuinka totuudenmukaisesti he ovat kysyneet vastamaan esimerkiksi seuruekoko-, käyntimäärä-, viipymä- ja rahankäyttötietoihin, ei voida tarkistaa mistään. Toisaalta edellä mainitut tiedot saadaan vain kyselyn kautta, koska paikallistasolta ei ole olemassa näistä virallisia tilastotietoja.
- 2) Kyselylomakkeessa painotettiin vapaa-ajanasumisen keskeisiä menoluokkia (toimialoja) tavaroiden ja palveluiden näkökulmasta. On huomattava, että menoluokat eivät kata

kaikkea vapaa-ajanasumisesta aiheutuvaa kulutusta vapaa-ajanasunnon sijaintikunnassa. Tarkastelun pääpaino oli kohdealueen elinkeinoelämässä ja yritystoiminnassa, pois lukien rakentamissektori. Rakentamissektori oli mukana vain kiinteistönhoidon ja -huollon osalta. Menoluokista puuttuivat jätehuolto, viemäri- ja jätevesihuolto sekä vesi, sähkö ja mahdollinen yksityistiemaksu, samoin kuin kiinteistövero. Viimeksi mainittua lähestyttiin tässä raportissa tilastojen (Kuntaliitto, Tilastokeskus, Verohallinto) avulla. Myös vapaa-ajanasuntojen ja tonttien kauppa sekä niiden välitystoiminta jäivät huomioimatta.

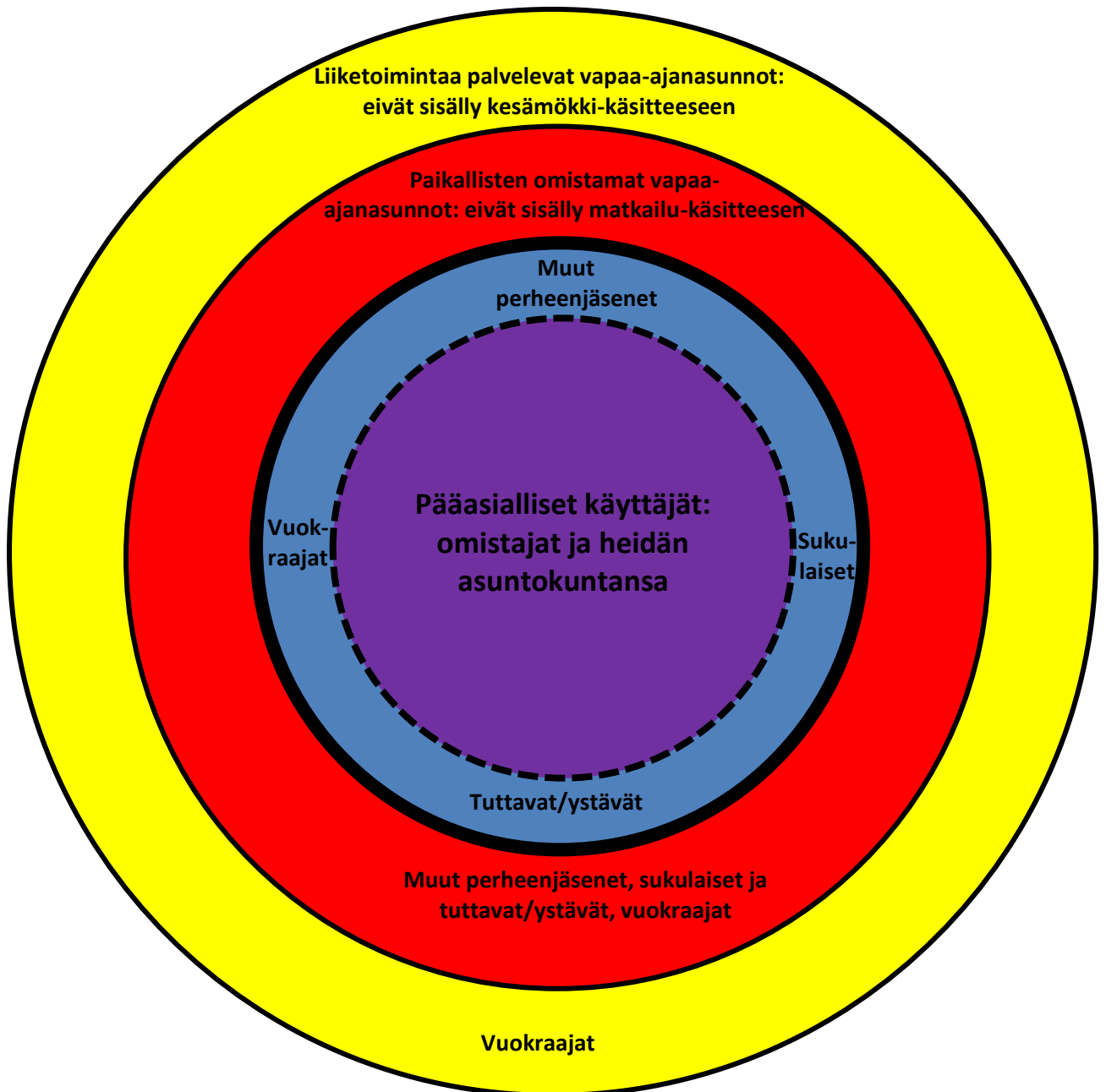
- 3) Ulkopaikkakuntalaisten omistamia vapaa-ajanasuntoja voivat käyttää muutkin kuin vain pääasialliset käyttäjät eli omistajat ja heidän asuntokuntansa, esimerkiksi heidän muut perheenjäsenensä sekä sukulaiset ja tuttavat/ystävät (kuva 17). Muilla perheenjäsenillä tarkoitetaan omistajien täysi-ikäisiä lapsia ja heidän perheitään. Lisäksi on mahdollista, että näitä vapaa-ajanasuntoja vuokrataan, jolloin käyttäjät voivat olla ketä tahansa. Omistajat ja heidän asuntokuntansa ovat kuitenkin vapaa-ajanasuntojen käyttäjien ydinryhmä. Kiinteistöjen omistukseen viitaten he ovat myös investoineet pääomia kohdealueelle.

Järviluoman (2020a) raportin mukaan tutkimusalueiden ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntoja käyttävät muutkin kuin omistajat, kuten sukulaiset ja tuttavat/ystävät. Vapaa-ajanasuntoja myös vuokrataan, jolloin käyttäjiä ovat vuokralaiset. Vuokraustoiminta on kuitenkin vähäistä, sillä vuonna 2018 vapaa-ajanasunnoista vuokrattiin Hyrynsalmea (vajaa seitsemän prosenttia) lukuun ottamatta vain noin prosentti. Vuokraustoiminnan uskotaan hieman lisääntyvän tulevaisuudessa.

On huomattava, että raportissa tutkittiin vain ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen aikaansaamia aluetaloudellisia vaikutuksia kohdealueella. Paikallisten omistamissa vapaa-ajanasunnoissa saattaa vierailta myös heidän muualla asuvia, ulkopaikkakuntalaisia perheenjäseniä sekä sukulaisia ja tuttavia/ystäviä, ja vapaa-ajanasuntoja voidaan vuokrata. Kaikki nämä käyttäjäryhmät jäivät tarkastelun ulkopuolelle. Toisaalta paikallisten omistamat vapaa-ajanasunnot ja niiden käyttäjät sisältyvät vain pieneltä osin matkailu-käsitteeseen, sillä näitä asuntoja käyttävät pääasiassa paikalliset omistajat ja heidän asuntokuntansa – he ovat käyttäjien ydinryhmä.

Tilastokeskuksen (2019b) määritelmän mukaan liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä, lomakyltien rakennuksia ja siirtolapuutarhamökkejä ei lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi. Näin ollen näitä kiinteistöjä ja niiden käyttäjiä, vuokraajia, ei huomioitu selvityksessä lainkaan. Liiketoimintaa palvelevat vapaa-ajanasunnot eivät siis sisälly kesämökki-käsitteeseen. Matkailijoiden kannalta nämä vapaa-ajanasunnot monipuolistavat majoitusvaihtoehtoja ja ovat yksi majoitusmahdollisuus muiden joukossa.

Edellä esitetyt näkökulmat osoittavat, että kokonaisvaltainen matkailullisten vapaa-ajanasukkaiden kvantifiointi on erittäin haasteellista. Kaikkia vapaa-ajanasuntojen ulkopaikkakuntalaisia käyttäjiä kattavan, alueellisesti ja ajallisesti luotettavan määrä- ja rahankäyttötiedon kerääminen on lähestulkoon mahdoton tehtävä.

Kuva 17. Vapaa-ajanasuntojen ulkopaikkakuntalaiset käyttäjät. Violetti ja sininen väri kuvaavat ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasunnon käyttäjiä. Raportissa keskityttiin omistajien ja heidän asuntokuntansa, violetti väri, aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Punainen väri kuvaa paikallisten omistamia vapaa-ajanasuntoja ja keltainen väri liiketoimintaa palvelevia vapaa-ajanasuntoja.

- 4) Empiirisessä kyselytutkimuksessa sovellettiin systemaattista otantaa. Tilastokeskuksen kesämökkitilastossa omistajuus ilmoitetaan kuitenkin vain yksityisten vapaa-ajanasunnon omistajista. Näin ollen otokseen voitiin valita vain yksityisiä vapaa-ajanasunnon omistajia. Tällöin esimerkiksi osakeyhtiömuotoiset ja yksityisten yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamat vapaa-ajanasunnot rajautuivat tarkastelun ulkopuolelle. Nämä omistustilat esiintyivät pitkälti matkailukeskusympäristössä.

- 5) Empiriassa sovellettiin kerrannaisvaikutusten kohdalla matkailun aluetaloustutkimuksen tulo- ja työllisyyskertoimia. Kuitenkin matkailullisille vapaa-ajanasukaille suunnatun kyselytutkimuksen menoluokat poikkesivat hieman matkailututkimuksen toimialaluokista. Tällä voi olla vaikutusta matkailullisen vapaa-ajanasumisen kerrannaisvaikutusten – tulo- ja työllisyyskertoimien – suuruuteen, samoin kuin kulutuksen menoluokittaisella kohdentumisella. Lisäksi on syytä muistaa, että kyseessä ovat eri menetelmät: matkailun aluetaloustutkimus toteutettiin myötäillen pohjoismaisen mallin (Matkailun edistämiskeskus 1983) tulomenetelmää (yritystutkimus), jota täydennettiin monipuolisella tilastoaineistolla, kun vapaa-ajan aluetaloustutkimuksessa ikään kuin yhdistettiin menomenetelmä (vapaa-ajanasukastutkimus) ja tulomenetelmä (yritystutkimus).

Tilastoihin liittyvät haasteet ovat seuraavat:

- 1) Ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen määrä saatiin Tilastokeskuksen kesämökkitilastosta. Kyseinen tilasto kattaa tarkasti ottaen vapaa-ajan asuinrakennukset ja asuinrakennukset, joita käytetään loma- tai vapaa-ajanasuntona. Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä, lomakyläiden rakennuksia ja siirtolapuutarhamökkejä ei lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi (Tilastokeskus 2019b). Määritelmään viitaten yksi asuinrakennus saattaa sisältää useita vapaa-ajanasuntoja, jos kyseessä on esimerkiksi pari- tai rivitalo. Näin ollen yksittäisiä vapaa-ajanasuntoja on enemmän kuin kesämökkitilasto osoittaa. Erityisesti tämä koskettaa matkailukeskuspaikkakuntia, koska matkailukeskuksissa on runsaasti edellä mainittuja kiinteistöjä, jotka ovat useimmiten osakeyhtiömuotoisia (Kauppila 2007).

Väestörekisterikeskus on täydentänyt väestötietojärjestelmän rakennustietoja lisäämällä rekisteriin verohallinnon kesämökkitietoja. Tämän vuoksi joissakin kunnissa voi olla liikaa vapaa-ajan asuinrakennuksia. Toisin sanoen, sama kesämökki on ollut sekä Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmässä että verottajalta saadussa aineistossa. Kaikissa tapauksissa näitä ei ole voitu päätellä samaksi yksiköksi, koska verohallinnon tiedoissa ei ole rakennuksen koordinaattitietoja (Vepsäläinen & Rehunen 2009).

Kesämökkitilaston haaste on myös se, että rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ei välttämättä välity tilastoihin. Tämä koskee niin asuinkäytössä olleiden rakennusten muuttamista vapaa-ajanasunnoiksi kuin vapaa-ajanasuntojen muuttamista asuinkäyttöön. Lisäksi vapaa-ajanasunnoiksi rekisteröidään esimerkiksi saunakäytössä olevia rakennuksia, joita ei käytetä vapaa-ajanasuntona (Vepsäläinen & Rehunen 2009).

Ulkopaikkakuntalaisten omistajien vapaa-ajanasuntojen määrä pystyttiin määrittämään tarkasti vain yksityisten omistamista vapaa-ajanasunnoista. Muiden omistuslajien osalta jouduttiin tukeutumaan arvioihin, joiden perustana oli ulkopaikkakuntalaisten osuus yksityisistä vapaa-ajanasunnoista. Tätä suhdelukua sovellettiin myös muihin omistuslajeihin. Saattaa olla, että muissa omistuslajeissa ulkopaikkakuntalaisten osuus on kuitenkin suurempi tai pienempi kuin yksityisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kohdalla, mikä vaikuttaisi luonnollisesti ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen kokonaismäärään

ja siten matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Tällä on merkitystä myös vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulon jakautumiseen paikallisten ja ulko- paikkakuntalaisten kesken. Mikäli suhde haluttaisiin selvittää tarkasti, tämä vaatisi erillistutkimuksen.

- 2) Tilastokeskuksen yritystilastojen salassapitovelvollisuudet aiheuttavat ongelmia erityisesti pienissä aluetalouksissa. Niissä yrityspohja on ohut, minkä vuoksi toimialoittaisissa tarkasteluissa ei aina täyty toimipaikkojen vähimmäismäärä (3 kpl). Tämä tarkoittaa sitä, että toimialoittaisia liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoja ei julkaista, mikä vaikuttaa matkailullisen vapaa-ajanasumisen talouden tunnuslukuihin. Toisaalta matkailutoimialojen alhainen toimipaikkamäärä ilmentää usein matkailuelinkeinon pientä merkitystä aluetaloudessa. Näin ollen joissakin tapauksissa jouduttiin tyytymään seutukunta-, maakunta- tai valtakunnantason tietoihin.
- 3) Palkkarakennetilastot ovat valtakunnallisia ja osittain alueellisia, eivät paikallistasolta. Yleisesti ottaen, mikäli paikallistasolla joudutaan tyytymään ylemmän aluetason tietoihin, tämä jättää osaltaan huomiotta talouden alueellisia ominaispiirteitä. Vuodelta 2017 on kuitenkin saatavissa maakuntakohtaisia kaikkien toimialojen keskimääräisiä kokoaikaisen palkansaajien kokonaisansiotietoja (mediaani) kuukausitasolta. Kainuussa ne olivat yli seitsemän prosenttia pienemmät kuin valtakunnassa keskimäärin (Tilastokeskus 2019n). Luonnollisesti Kainuun sisällä voi esiintyä alueellisia ja toimialoittaisia eroja, ja palkkataso saattaa olla paikallistasolla korkeampi tai matalampi kuin maakunnassa keskimäärin.
- 4) Tutkimusraportissa ei otettu kantaa aluetaloudellisiin vuotoihin, ja näitä vuotoja tilastot eivät kykene tunnistamaan. Kyse on siten matkailullisen vapaa-ajanasumisen aikaansaamista aluetaloudellisista vaikutuksista, joista osa kuitenkin vuotaa aluetaloudesta ulos. Esimerkiksi vuonna 2000 matkailun työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja verotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Juntheikki 2002). Vuodot voidaan selvittää vain erillistutkimuksella.

Viitaten edellä esitettyihin empiriaan ja tilastoihin liittyviin haasteisiin tämän tutkimusraportin tulokset ovat enemmänkin suuntaa-antavia. Realismia lienee se, että ”lopullista” totuutta ei voida määrittää, koska kaikkia esille nostettuja haasteita on mahdoton ratkaista. Tähän on perimmäisenä syynä puuttuvat viralliset tiedot vapaa-ajanasuntojen käytöstä ja vapaa-ajanasukkaiden rahankäytöstä paikallistasolta, samoin kuin täysin aukottomien vapaa-ajanasuntojen lukumäärätietojen tuottamisen ongelmallisuus paikallistasolta. Aivan kuten johdanto-osassa todettiin, vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten mittaaminen on haasteellista tarvittavien tilastojen ja datan puuttumisesta tai puutteellisuuksista ja vertailututkimusten puuttumisesta (Müller 2011, 2014; Müller & Hoogerdoorn 2013). Mainitut ongelmat todennettiin tässäkin raportissa.

Mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aihioita on useita. *Ensiksi*, matkailukeskus-tyyppisen vapaa-ajanasumisen ja haja-asutusalueiden vapaa-ajanasumisen ominaispiirteiden selvittäminen. Tämä koskee muun muassa vapaa-ajanasuntojen käyttötietoja, omistajien taustatietoja ja vapaa-ajanasukkaiden rahankäyttöä ja palvelutarpeita. Suomessa matkailukeskusten vapaa-ajanasumisesta

on julkaistu jonkin verran tutkimuksia, joissa on tarkasteltu vapaa-ajanasuntojen määrää ja rakennetta sekä niiden kehitystä (Kauppila 2006), tilastointiin liittyviä haasteita (Kauppila 2007), matkailukeskusten ominaispiirteitä loma-asuntoympäristönä (Kauppila 2005, 2007, 2008a, 2008b, 2009a, 2009b, 2015) sekä yksityisten vapaa-ajanasuntojen omistajien maantieteellistä jakautumista ja etäisyyksille (Kauppila 2008a, 2009a, 2009b, 2010).

Toiseksi, omistuslajeista asunto-oy/kiinteistöoy ja yritysten/pankkien/vakuutuslaitosten omistamien vapaa-ajanasuntojen käytön, rahankäytön, aluetaloudellisten vaikutusten ja palvelutarpeiden tutkiminen, mikä todennäköisesti poikkeaa yksityisten omistamien vapaa-ajanasuntojen vastaavasta. Tämä liittyy läheisesti matkailukeskusten vapaa-ajanasumiseen, vapaa-ajanasuntoihin ja vapaa-ajanasukkaisiin.

Kolmanneksi, liiketoimintaa palvelevien lomamökkien vuokraajien taustatietojen, asunnon käytön, rahankäytön ja aluetaloudellisten vaikutusten selvittäminen. Näiden tietojen vertaaminen muiden omistuslajien vapaa-ajanasumiseen täydentäisi ilmiön kokonaiskuvaa ja nostaisi esille ilmiön moninaisuutta.

Neljänneksi, matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudellisten vaikutusten jakautumisen selvittäminen maantieteellisen etäisyyden (esim. viikonloppu- ja lomavyöhyke) mukaan. Toisin sanoen, mistä vapaa-ajanasumisen rahavirrat tulevat vapaa-ajanasunnon sijaintikuntaan. Tämä tutkimusasetelma tuottaa tietoa omistajien, lähtöalueiden, ja vapaa-ajanasuntojen, kohdealueiden, taloudellisista kytkennöistä ja riippuvuussuhteista.

Viidenneksi, paikkatietoaineistojen soveltaminen ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajanasuntojen ja vapaa-ajanasumisen tutkimisessa, esimerkiksi vapaa-ajanasuntojen määrä ja kehitys, sijainti aluerakenteessa ja erilaiset etäisyydstarcastelut. Suomessakin on viime aikoina julkaistu paikkatietoaineistoihin perustuvia tutkimuksia (esim. Hiltunen & Rehunen 2014; Adamiak ym. 2015, 2017; Rehunen ym. 2015), mutta niissä on analysoitu vapaa-ajanasuntoja ja vapaa-ajanasumista yhtenä kokonaisuutena. Vapaa-ajanasuminen on alueellisesti heterogeeninen ilmiö, jolla on esimerkiksi vaihtelevat taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset erilaisilla maantieteellisillä (maisema-)alueilla (ks. Müller ym. 2004; Back & Marjavaara 2017; Back 2019; Kauppila 2019c). Vapaa-ajanasumisen heterogeenisuus ilmenee myös Vepsäläisen ja Hiltusen (2015) toimittamasta *Kylämökkeily Suomessa* -kokoomajulkaisusta.

Matkailullinen vapaa-ajanasuminen on heterogeeninen ja monipuolinen ilmiö paikallistasollakin. Tämä koskee erityisesti pinta-alaltaan laajoja, perifeerisiä kuntia, joissa on matkailukeskus. Näillä alueilla matkailullinen vapaa-ajanasuminen voi perustua samanaikaisesti emotionaaliin tekijöihin, attraktiivisuuteen sekä vapaa-ajanasunnon omistajien vakituisen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon lyhyeen etäisyyteen (viikonloppuvyöhykesijainti). Näin ollen (matkailullisella) vapaa-ajanasumisella on yhteys niin muuttoliikkeeseen, matkailuun kuin sijaintiin suhteessa väestökeskittymään/väestökeskittymiin. Matkailullisen vapaa-ajanasumisen heterogeenisuus on syytä ottaa huomioon kehittämistoimenpiteissä, eli ne pitää räätälöidä alueiden ominaispiirteisiin perustuvien tarpeiden ja kysynnän mukaan.

Kaikilla edellä mainituilla tutkimusasetelmilla on merkitystä käytännön suunnittelu- ja kehittämistyössä, kun pyritään lisäämään vapaa-ajanasumisen talousvaikutuksia kohdekuuntaan ja edistämään kuntien elinvoimaa tulevaisuutta silmällä pitäen. Kritiikistä ja sudenkuopista huolimatta olemassa olevan tilastotiedon ja tutkimustiedon laaja-alainen hyödyntäminen yhdistettynä empiirian kautta määriteltyihin parametreihin mahdollistaa matkailullisen vapaa-ajanasumisen alue-taloudellisten vaikutusten systemaattisen, tiettyyn logiikkaan perustuvan mittaamisen, seurannan sekä ennustamisen ja arvioinnin. Lisäksi on todettava, että mallit ovat dynaamisia, koska viranomaiset päivittävät malleissa käytettäviä tilastoja vuosittain. Matkailullisten vapaa-ajanasukaiden rahankäyttötiedot voidaan muuttaa tiettyyn ajankohtaan indeksien avulla, mikäli ei haluta kerätä uutta empiiristä aineistoa. Tämä mahdollistaa myös jatkossa alueellisen ja ajallisen systemaattisen vertailtavuuden säilymisen, mikä on matkailullisen vapaa-ajanasumisen pitkäjänteisen suunnittelu- ja kehittämistyön kannalta ensiarvoisen tärkeää.

LÄHTEET

- Adamiak, C. (2014). Importance of second homes for local economy of a rural tourism region. *Conference Proceedings of International Antalya Hospitality Tourism and Travel Research Conference*, 9–12.12.2014, 360–370. Saatavilla osoitteesta: https://www.academia.edu/12753324/Importance_of_second_homes_for_local_economy_of_a_rural_tourism_region?email_work_card=interaction_paper (Viitattu 6.11.2019).
- Adamiak, C., Pitkänen, K. & O. Lehtonen (2017). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82: 5, 1035–1050.
- Adamiak, C., Vepsäläinen, M., Strandell, A., Hiltunen, M., Pitkänen, K., Hall, C. M., Rinne, J., Hanonon, O., Paloniemi, R. & U. Åkerlund (2015). Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 22/2015. 96 s. Saatavilla osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155089/SYKEra_22_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 14.6.2019, 17.6.2019, 18.6.2019).
- Aho, S. & H. Ilola (2006). Toinen koti maalla? Kakkoasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. *Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. Tutkimusraportteja ja selvityksiä* 6. 204 s.
- Archer, B. H. (1976). The Anatomy of a Multiplier. *Regional Studies* 10: 1, 71–77.
- Artman, H., Helle, R. & K.-V. Vuoristo (1978). Suomen matkailun aluerakenne. *Matkailun edistämiskeskus* A: 12. 75 s.
- Back, A. (2019). Temporary resident evil? Managing diverse impacts of second-home tourism. *Current Issues in Tourism*, DOI: [10.1080/13683500.2019.1622656](https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1622656) (Viitattu 2.1.2020).
- Back, A. & R. Marjavaara (2017). Mapping an invisible population: the uneven geography of second-home tourism. *Tourism Geographies* 19: 4, 595–611.
- Bohlin, M. (1982). Fritidsboendet i den regionala ekonomin –Vart fritidshusägärnas pengar tar vägen. *Kulturgeografiska institutionen vid Uppsala universitet, Geografiska regionstudier* nr 14. 142 s.
- Brida, J. G., Osti, L. & E. Santifaller (2011). Second Homes and the Need for Planning Policy. *Tourismos: an International Multidisciplinary Journal of Tourism* 6: 1, 141–163.
- BusinessFinland (2019a). Suuralue- ja partneriyhteistyö. Saatavilla osoitteesta: <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/verkot/matkailu/toiminta-suomessa/suuralue-ja-partneryhteisty/> (Viitattu 9.4.2019).

- BusinessFinland (2019b). Tilastotietokanta Rudolf. Saatavilla osoitteesta: <http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland> (Viitattu 9.4.2019).
- Coppock, J. T. (toim.) (1977). *Second Homes: Curse or Blessing?* 229 s. Pergamon Press, Oxford.
- Finnish Consulting Group Oy (2016). *Mökkibarometri 2016*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. 46 s. Saatavilla osoitteesta: <https://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000> (Viitattu 14.6.2019).
- Flognfeldt, T. (2004). Second Home as a Part of a New Rural Lifestyle in Norway. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 233–243. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Hall, C. M. (2005a). Time, space, tourism and social physics. *Tourism Recreation Research* 30: 1, 93–98.
- Hall, C. M. (2005b). Space-time accessibility and the TALC: the role of geographies and spatial interaction and mobility in contributing to an improved understanding of tourism. Teoksessa Butler, R. W. (toim.): *Tourism area life cycle, volume 2: conceptual and theoretical issues*, 83–100. Channel View Publications, Clevedon.
- Hall, C. M. (2005c). *Tourism: rethinking the social science of mobility*. 448 s. Prentice-Hall, Harlow.
- Hall, C. M. (2005d). Reconsidering the geography of tourism and contemporary mobility. *Geographical Research* 43: 2, 125–139.
- Hall, C. M. (2014). Second Home Tourism: An International Review. *Tourism Review International* 18: 3, 115–135.
- Hall, C. M. (2016). Housing Tourists: Accommodating Short-term Visitors. Teoksessa Marcouiller, D., Lapping, M. & O. Furuseth (toim.): *Rural Housing, Exurbanization, and Amenity-Driven Development. Contrasting the "Haves" and the "Have not"*, 113–128. Routledge, London and New York.
- Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.) (2004). *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*. 304 s. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.) (2018). *The Routledge Handbook of Second Home Tourism and Mobilities*. 366 s. Routledge, London and New York.
- Hall, C. M. & S. J. Page (2006). *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. 3. painos. 427 s. Routledge, London and New York.

Hall, C. M., Williams, A. M. & A. A. Lew (2004). Tourism: Conceptualizations, Institutions, and Issues. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *A Companion to Tourism*, 3–21. Blackwell, Malden, Oxford and Carlton.

Helminen, V., Nurmio, K., Rehunen, A., Ristimäki, M., Oinonen, K., Tiitu, M., Kotavaara, O., Antikainen, H. & J. Rusanen (2014). Kaupunki–maaseutu-luokitus. Paikkatietoihin perustuvan alue-luokituksen muodostamisperiaatteet. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014*. 60 s. Saatavilla osoitteesta: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/135861> (Viitattu 3.2.2020).

Hiltunen, M. J., Pitkänen, K., Vepsäläinen, M. & C. M. Hall (2016). Second Home Tourism in Finland: Current Trends and Eco-Social impacts. Teoksessa Roca, Z. (toim.): *Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses*, 165–199. Routledge, London and New York.

Hiltunen, M. J. & A. Rehunen (2014). Second home mobility in Finland: Patterns, practices and relations of leisure oriented mobile lifestyle. *Fennia* 92: 1, 1–22.

Hoogendoorn, G. (2010). *Second homes and local economic impacts in the South African post-productivist countryside*. 206 s. Faculty of Humanities, the University of the Free State. Bloemfontein, South Africa. Saatavilla osoitteesta: https://www.academia.edu/36394516/Second_homes_and_local_economic_impacts_in_the_South_African_post-productivist_countryside?email_work_card=thumbnail (Viitattu 4.11.2019).

Hoogendoorn, G. & G. Visser (2010a). The Economic Impact of Second Home Development in Small-Town South Africa. *Tourism Recreation Research* 35: 1, 55–66.

Hoogendoorn, G. & G. Visser (2010b). The role of second homes in local economic development in five small South African towns. *Development Southern Africa* 27: 4, 547–562.

Hoogendoorn, G. & G. Visser (2011). Economic Development Through Second Home Development: Evidence From South Africa. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 102: 3, 275–289.

Idman, M. (2014). Suomen palkkaerot ovat pysyneet pieninä – palkkojen hajonta kuitenkin kasvaa. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-05-26_002.html?s=0 (Viitattu 8.1.2019).

Isola, J. (2013). Pyhä–Luosto-alueen matkailun talousvaikutukset vuonna 2011. Julkaisematon tutkimusraportti. Lapin yliopisto. 18 s.

Jafari, J. (1977). Editor's Page. *Annals of Tourism Research* Oct/Dec 77, 6–11.

Juntheikki, R. (2002). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* 1, 5–84.

Juntheikki, R. (2003). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2001. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 1*. 50 s.

Juntheikki, R. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2002. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 4*. 55 s.

Juntheikki, R. & J. Korhonen (2005). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Koillis-Suomessa vuonna 2003. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 5. 72 s.

Jyvälä, K. (1981). Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Kuusamon kunnassa. *Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos C*: 37. 69 s.

Järviluoma, J. (2017a). Kalajoen matkailijat 2016–2017. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 30 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132842> (Viitattu 14.6.2019).

Järviluoma, J. (2017b). Kuusamon matkailijat 2016–2017. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 31 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132841> (Viitattu 14.6.2019).

Järviluoma, J. (2017c). Vuokatin matkailijat 2016. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 29 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/123428> (Viitattu 14.6.2019).

Järviluoma, J. (2017d). Oulun matkailijat 2016–2017. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 32 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/133298> (Viitattu 14.9.2019).

Järviluoma, J. (2020a). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 99*. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323924/Valto%20Kainuu%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 100*. 71 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/323998/Valto%20Pohjois-Pohjanmaa%20final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 18.2.2020).

Järviluoma, J., Kauppila, P. & M. Keränen (2019). Valto-hankkeella vapaa-ajanasumisesta liiketoimintaa. Teoksessa Takala, K. & J. Järviluoma (toim.): *Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019*, 56–67. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 98*. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 2.1.2020).

Kainuun liitto (2017). Kainuu-ohjelma. Maakuntasuunnitelma 2035. Maakuntaohjelma 2018–2021. *Kainuun liitto A*: 10. 66 s. Saatavilla osoitteesta: https://issuu.com/viestintakainuu/docs/kainuu_ohjelma_netti (Viitattu 11.1.2019).

Kainuun liitto (2018). Kainuun matkailustrategia 2018–2021. *Kainuun liitto Sarja B*: selvitykset ja tutkimukset B: 13. 22 s. Saatavilla osoitteesta: https://issuu.com/viestintakainuu/docs/matkailustrategia_netijulkaisu_key (Viitattu 11.1.2019).

Kalterborn, B. P. (1998). The alternative home – motives of recreation home use. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 52: 3, 121–134.

Karppinen, A. & S. Vähäsantanen (2011). Matkailutulo ja -työllisyys Satakunnassa, Porin seutukunnassa ja sen kunnissa 2009 ja 2010. *Turun yliopiston kaupakorkeakoulun Porin yksikön julkaisusarja A*, Nro A38/2011. 64 s.

Kauppila, P. (1995a). Matkailukeskuksen elinkaari – esimerkkinä Kuusamon Ruka. *Nordia Geographical Publications* 24: 1. 130 s.

Kauppila, P. (1995b). Matkailukeskusten elinkaari ja yritystoiminta – esimerkkinä Kuusamon Ruka. *Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos, tiedonantoja* 115. 32 s.

Kauppila, P. (1998). Alueet matkailutuotteena – matkailun muutokset eräissä Pohjois-Suomen kunnissa vuosina 1987–1996. *Nordia Tiedonantoja* 1/1998. 40 s.

Kauppila, P. (1999). Matkailu ja aluetalous – työkaluja matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin ja mittaamiseen. *Nordia Tiedonantoja* 2/1998, 115–163.

Kauppila, P. (2001). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailijatutkimukset. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 3/2001. 118 s.

Kauppila, P. (2004). Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistasolla: esimerkkeinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia Geographical Publications* 33: 1. 260 s.

Kauppila, P. (2005). Vierailuja, kehittämistä ja arkielämää: Pohjois-Suomen matkailukeskusten monet toiminnot. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 2/2005, 85–117.

Kauppila, P. (2006). Matkailukeskukset, vapaa-ajanrakennukset ja kehitysprosessi: tarkastelussa Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 1/2006, 69–109.

Kauppila, P. (2007). Tilastokeskuksen kesämökkitalasto: matkailukeskusnäkökulma. *Matkailututkimus* 3: 1, 94–112.

Kauppila, P. (2008a). Missä asuvat Levin ja Rukan mökkirakennusten omistajat? Maantieteellisesti jakautumisesta etäisyysmalleihin. *Matkailututkimus* 4: 2, 25–48.

Kauppila, P. (2008b). Pohjois-Suomen suurten matkailukeskusten monet toiminnot: asukkaiden ja työllisten näkökulma. *Terra* 120: 1, 22–29.

Kauppila, P. (2009a). Perifeeristen matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot: pohjoismainen näkökulma. *Alue ja Ympäristö* 38: 1, 59–66.

Kauppila, P. (2009b). Resorts' second home tourism and regional development: a viewpoint of a Northern Periphery. *Nordia Geographical Publications* 38: 5, 3–12.

Kauppila, P. (2009c). Sotkamon kunnan matkailutalous vuonna 2007. *Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, Aluekehitys, Working Papers* 68. 29 s.

Kauppila, P. (2010). Resorts, second home owners and distance: a case study in northern Finland. *Fennia* 188: 2, 163–178.

Kauppila, P. (2011). Kainuun matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* tutkimuksia 8. 58 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kamk.fi/loader.aspx?id=ff739181-8a44-4f5f-a512-8880d29cc116> (Viitattu 10.1.2019).

Kauppila, P. (2012). Matkailu, kaivostoiminta ja aluekehitys: esimerkkeinä Kuusamo, Kittilä ja Sotkamo. Teoksessa Kauppila, P. & K. Kuosku (toim.): *Kuusamon aluetaloudenraportti*, 44–168. Naturpolis Kuusamo, tutkimuksia 1/2012.

Kauppila, P. (2013). Kuusamon matkailuelinkeino ja kaivostoiminta: työpaikka- ja talousarvioita vuosille 2016–2025. *Naturpolis Kuusamo, tutkimuksia* 2/2013. 65 s.

Kauppila, P. (2015). Pohjoisen matkailukeskukset vapaa-ajan asumisen ympäristöinä: esimerkkinä Kuusamon Ruka. Teoksessa Vepsäläinen, M. & M. J. Hiltunen (toim.): *Kylämökkeily Suomessa. Vapaa-ajan asuminen maaseudun kylissä ja taajamissa*, 94–97. Publications of the University of Eastern Finland, Reports and Studies in Social Sciences and Business No 6.

Kauppila, P. (2016a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuusamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 45. 92 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103974> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016b). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Oulussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 46. 94 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103973> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Pudasjärvellä. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 47. 87 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103972> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016d). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi ja Puolanka. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 63. 48 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/116972> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016e). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 64. 59 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/121261> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016f). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 60. 28 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/114974> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016g). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 61. 41 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/115150> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 76. 45 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132939> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 77. 61 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/133243> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017c). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 79. 73 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/139143> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2018a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 81. 64 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/140828> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2018b). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ja strateginen suunnitteluprosessi: esimerkkejä paikallistasolta Pohjois-Pohjanmaalta ja Kainuusta. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 84. 52 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/153800> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2018c). Matkailun nykytila, kehitys, ennusteet ja tavoitteet paikallistasolla: esimerkkinä Sotkamon yöpymiset. Teoksessa Keränen, V. & J. Järviluoma (toim.): *Aktiviteettimatkat Kainuuta kehittämässä: Esimerkkejä vuoden 2018 TKI-toiminnasta*, 49–72. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 86. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/158545> (Viitattu 10.1.2019).

- Kauppila, P. (2019a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 89. 52 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/168010> (Viitattu 20.5.2019).
- Kauppila, P. (2019b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 90. 74 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/167987> (Viitattu 20.5.2019).
- Kauppila, P. (2019c). Vapaa-ajanasunnot, tila-aika-ulottuvuus ja aluetaloudelliset vaikutukset paikallistasolla: näkökulmia vapaa-ajanasumisen kehittämiseen. Teoksessa Takala, K. & J. Järviluoma (toim.): *Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019*, 68–106. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 98. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 2.1.2020).
- Kauppila, P. (2019d). Matkailuelinkeinon tuottavuus parani. *KoillisSanomien kolumni* 3.6.2019.
- Kauppila, P. (2019e). Mökkeilyssä etäisyydellä on merkitystä. *KoillisSanomien Näkökulma-palstan artikkeli* 18.11.2019.
- Kauppila, P. & J. Järviluoma (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Sotkamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 48. 83 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103975> (Viitattu 8.1.2019).
- Kauppila, P. & T. P. Karjalainen (2012). A process model to assess the regional economic impacts of fishing tourism: A case study in northern Finland. *Fisheries Research* 127–128, 88–97.
- Kauppila, P., Karjalainen, T. P., Harju, K. & A. Arvio (2011). Kalastusmatkailun aluetaloudelliset vaikutukset: esimerkkinä lijoen valuma-alueen kunnat. *Riista- ja kalatalouden tutkimuksia ja selvityksiä* 12/2011. 36 s.
- Keen, D. & C. M. Hall (2004). Second Homes in New Zealand. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 174–195. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.
- Komppula R., Reijonen, H. & T. Timonen (2008). Vacation-home owner's willingness to lease through an intermediary – a case study in two Finnish ski resorts. Teoksessa Keller, P. & T. Bieger (toim.): *Real estate and destination development. Successful strategies and instruments. International association of scientific experts in tourism (AIEST). International tourism research and concepts*, 285–299. Erich Schmidt Verlag, Göttingen.
- Konttinen, J.-P. (2005). Matkailun satelliittitilinpito ja aluetaloudelliset vaikutukset. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset* 4/2005. 109 s.

Konttinen, J.-P. (2006). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset – matkailun alueellinen tilinpito. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 9/2006*. 62 s.

Kujala, S., Hakala, O., Törmä, H., Rantanen, M., Czarnecki, A. & T. Hyyryläinen (2018). Etelä-Savon vapaa-ajan asumisen aluetaloudelliset vaikutukset nykytilanteessa ja tulevaisuuden skenaarioissa. *Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti raportteja 187*. 42 s. Saatavilla osoitteesta: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/260557/Raportteja187.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (Viitattu 14.6.2019, 17.6.2019).

Kuntaliitto (2019a). Kuntien veroprosentit ja efektiiviset veroasteet. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/talous/kuntien-veroprosentit-ja-efektiiviset-veroasteet> (Viitattu 9.4.2019).

Kuntaliitto (2019b). Kuntien vuoden 2018 tulo- ja kiinteistöveroprosentit. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2017/kuntien-vuoden-2018-tulo-ja-kiinteistoveroprosentit> (Viitattu 7.10.2019).

Kuosku, K., Kauppila, P. & T. P. Karjalainen (2014). Oulanka-, Kitka- ja Kuusinkijoen kalastusmatkailun aluetaloudelliset vaikutukset. *Riista- ja kalatalouden tutkimuksia ja selvityksiä 3/2014*. 35 s.

Kutilainen, S. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella vuonna 2001. *Nordia Tiedonantoja 1/2004*. 27 s.

Kyyrä, S. (2019). Julkista tukea matkailun kehittämiseen. Saatavilla osoitteesta: <https://tem.fi/julkista-tukea-matkailun-kehittamiseen> (Viitattu 8.1.2019).

Lassila, H. (2015). Matkailun tulo- ja työllisyys selvitys Pohjois-Savossa 2013. *Savonia-ammattikorkeakoulun julkaisusarja D4/6/2015*. 59 s. Saatavilla osoitteesta: https://portal.savonia.fi/amk/sites/default/files/pdf/tki_ja_palvelut/julkaisut/Matkailun-tulo-ja-tyollisyys-selvitys-Pohjois-Savossa-2013-raportti_valmis.pdf (Viitattu 14.6.2019).

Lehtonen, O., Muilu, T. & H. Vihinen (2019). Multi-Local Living – An Opportunity for Rural Health Services in Finland? *European Countryside 11: 2*, 257–280.

Leinonen, R., Kauppila, P. & J. Saarinen (2007). Suomen matkailun aluerakenne 2005: Tutkimusraportti. *Matkailun edistämiskeskus A*: 155. 116 s.

Mathieson, A. & G. Wall (1987). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. 2. painos. 208 s. Longman, London.

McKenzie, F., Martin, J. & C. Paris (2008). Fiscal Policy and Mobility: The Impact of Multiple Residences on the Provision of Place-based Service Funding. *Australasian Journal of Regional Studies* 14: 1, 53–71. Saatavilla osoitteesta: <https://pdfs.semanticscholar.org/942c/2f9088af8c3b0d1aa763a8984d15903f331a.pdf?ga=2.92693598.274041613.1578826221-1107302824.1578826221> (Viitattu 13.1.2020).

Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. 200 s. Methuen, London.

Müller, D. K. (2002a). Second home ownership and sustainable development in Northern Sweden. *Tourism and Hospitality Research* 3: 4, 343–355.

Müller, D. K. (2002b). German second home development in Sweden. Teoksessa Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *Tourism and Migration. New Relationships between Production and Consumption*, 169–185. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Müller, D. K. (2004a). Mobility, Tourism, and Second Homes. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *A Companion to Tourism*, 387–398. Blackwell, Malden, Oxford and Carlton.

Müller, D. K. (2004b). Second Homes in Sweden: Patterns and Issues. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 244–258. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.

Müller, D. K. (2006). The attractiveness of second home areas in Sweden: a quantitative analysis. *Current Issues in Tourism* 9: 4–5, 335–350.

Müller, D. K. (2011). Second homes in rural areas: Reflections on a troubled history. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 65: 3, 137–143.

Müller, D. K. (2014). Progress in Second Home Tourism Research. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *The Wiley Blackwell Companion to Tourism*, 389–400. John Wiley & Sons, New York.

Müller, D. K. & C. M. Hall (2018). Second home tourism: An introduction. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *The Routledge Handbook of Second Home Tourism and Mobilities*, 3–14. Routledge, London and New York.

Müller, D. K., Hall, C. M. & D. Keen (2004). Second Home Tourism Impact, Planning and Management. Teoksessa Hall, C. M. & D. K. Müller (toim.): *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*, 15–32. Channel View Publications, Clevedon, Buffalo and Toronto.

Müller, D. K & G. Hoogendoorn (2013). Second Homes: Curse or Blessing? A Review 36 Years Later. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 13: 4, 353–369.

- Nieminen, M. (2010). Kesämökkibarometri 2009. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen* 12/2010. 45 s. Saatavilla osoitteesta: https://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Kesamokkibarometri_2009_Julkaisu.pdf/67bab4e2-ce95-48bc-a2e4-206053f91123 (Viitattu 17.2.2020).
- Nurmi, O. (2016). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2013–2014. *Visit Finland tutkimuksia* 4. 37 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2016/04/4-Matkailutilinpito-2013-2014.pdf?dl> (Viitattu 8.1.2019).
- Nurmi, O. (2017). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2014–2015. *Visit Finland tutkimuksia* 8. 37 s. Saatavilla osoitteesta: http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2017/10/Matkailutilinpito_2014-2015.pdf?dl (Viitattu 8.1.2019).
- Nurmi, O. (2018a). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2015–2016. *Visit Finland tutkimuksia* 8. 37 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2018/03/Matkailutilinpito-2015-2016.pdf?dl> (Viitattu 8.1.2019).
- Nurmi, O. (2018b). Alueellinen matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset maakunnittain 2015. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja* 16/2018. 56 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160906/TEM-rap_16_2018_Alueellinen_matkailutilinpito.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 8.1.2019).
- Nurmi, O. & T. Okkonen (2017). Alueellinen matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset maakunnittain 2013–2014. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja* 21/2017. 62 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79859/TEMrap_21_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 8.1.2019).
- Näpänkangas, A. (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella. *Pohjois-Pohjanmaan liitto* B: 88. 14 s. Saatavilla osoitteesta: https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/tietopankki/julkaisut/b-sarjan_julkaisut (Viitattu 8.1.2019).
- Paris, C. (2014). Critical commentary: second homes. *Annals of Leisure Research* 17: 1, 4–9.
- Pitkänen, K. (2008). Second-home Landscape: The Meaning(s) of Landscape for Second-home Tourism in Finnish Lakeland. *Tourism Geographies* 10: 2, 169–192.
- Pitkänen, K. & R. Kokki (2005). Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa. *Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja* n:o 11. 212 s.
- Pitkänen, K., Puhakka, R., Semi, J. & C. M. Hall (2014). Generation Y and Second Homes: Continuity and Change in Finnish Outdoor Recreation. *Tourist Review International* 18: 3, 207–221.

Rehunen, A. (2015). Mökkiaineistot. Teoksessa Vepsäläinen, M. & M. J. Hiltunen (toim.): *Kylämökkeily Suomessa. Vapaa-ajan asuminen maaseudun kylissä ja taajamissa*, 16–27. Publications of the University of Eastern Finland, Reports and Studies in Social Sciences and Business No 6.

Rehunen, A., Eerola, K. & P. Shemeikka (2015). Kylämökkeilyn ominaispiirteet. Teoksessa Vepsäläinen, M. & M. J. Hiltunen (toim.): *Kylämökkeily Suomessa. Vapaa-ajan asuminen maaseudun kylissä ja taajamissa*, 28–63. Publications of the University of Eastern Finland, Reports and Studies in Social Sciences and Business No 6.

Rinne, P. (1999). Luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuhmossa. *Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta, tiedonantoja* 93. 108 s.

Rinne, P. & O. Saastamoinen (2005). Local Economic Role of Nature-based Tourism in Kuhmo Municipality, Eastern Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5: 2, 89–101.

Roca, Z. (toim.) (2016). *Second Home Tourism in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses*. 358 s. Routledge, London and New York.

Saarinen, J. & M. Vaara (2002). Mökki kansallispuiston laidalla. Loma-asukkaiden näkemyksiä Pyhänturin kansallispuiston käytöstä ja kehittämisestä. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 845. 41 s.

Tahvanainen, N., Vatanen, E. & R. Komppula (2012). Matkailun paikallistaloudellisten vaikutusten mittaamismenetelmien yhdistäminen – Savonlinnan seutukunnan matkailu vuonna 2010. *Matkailututkimus* 8: 2, 40–64.

Tilastokeskus (2019a). Suomalaisten matkailu 2018. *SVT/Liikenne ja matkailu* 2019. 36 s. Saatavilla osoitteesta: https://www.stat.fi/til/smat/2018/smat_2018_2019-03-28_fi.pdf (Viitattu 14.6.2019).

Tilastokeskus (2019b). Rakennukset ja kesämökit. Käsitteet ja määritelmät. Saatavilla osoitteesta: <http://www.stat.fi/til/rakke/kas.html> (Viitattu 9.4.2019).

Tilastokeskus (2019c). Rakennukset ja kesämökit 2018. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_fi.pdf (Viitattu 20.11.2019, 12.2.2020, 17.2.2020).

Tilastokeskus (2019d). Rakennukset ja kesämökit. Laatuseloste: Rakennukset ja kesämökit. http://www.stat.fi/til/rakke/2017/rakke_2017_2018-05-25_laa_001_fi.html (Viitattu 9.4.2019).

Tilastokeskus (2019e). Kainuun kuntien yöpymisvuorokaudet 2007–2018. Erillistilaus Tilastokeskukselta, kesäkuu 2019.

Tilastokeskus (2019f). Kesämökkitilastot kunnittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, marraskuu 2019.

Tilastokeskus (2019g). Liitetaulukko 5. Kesämökkien omistus mökin sijaintimaakunnan mukaan 2018. Saatavilla osoitteesta: https://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_tau_005_fi.html (Viitattu 12.6.2019).

Tilastokeskus (2019h). Rakennukset ja kesämökit. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_asu_rakke/?tablelist=true (Viitattu 18.11.2019).

Tilastokeskus (2019i). Kesämökkitalostat postinumeroalueittain. Erillistilaus Tilastokeskukselta, marraskuu 2019.

Tilastokeskus (2019j). Alueellisen yritystoimintatilaston laatuseloste. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/alvr/2016/alvr_2016_2017-12-21_laa_001_fi.html (Viitattu 8.1.2019).

Tilastokeskus (2019k). Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston laatuseloste. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/yrti/2017/yrti_2017_2018-12-18_laa_001_fi.html (Viitattu 8.2.2019).

Tilastokeskus (2019l). Kunnittainen toimipaikkatilasto, KunTo. Saatavilla osoitteesta: http://yri-tystietopalvelu2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kunnittainen_toimipaikkatilasto (Viitattu 12.12.2019).

Tilastokeskus (2019m). Työllisyys ja työttömyys vuonna 2017. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/tyti/2017/13/tyti_2017_13_2018-04-12_kat_002_fi.html (Viitattu 8.1.2019).

Tilastokeskus (2019n). Palkkarakenne. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_pal_pra/?tablelist=true (Viitattu 9.4.2019).

Tilastokeskus (2019o). Laatuseloste: palkkarakenne. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/pru/2017/pru_2017_2018-09-13_laa_001_fi.html (Viitattu 8.1.2019).

Tilastokeskus (2019p). Elinkustannusindeksi 1951:10=100. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_hin_khi/stat-fin_khi_pxt_014.px/?rxid=663539a0-d61d-4bcb-93a3-4df84226b3b (Viitattu 9.1.2019).

Tilastokeskus (2019q). Väestö. Väestörakenne. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/?tablelist=true (Viitattu 10.12.2019).

Tilastokeskus (2020). Muuttoliike. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_muutl/?tablelist=true (Viitattu 3.2.2020, 5.2.2020).

TOL (2008). *Toimialaluokitus (TOL) 2008*. Käsikirjoja 4. 402 s. Tilastokeskus, Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015a). Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista. Suositus 20.5.2013. Saatavilla osoitteesta: http://www.tem.fi/files/36877/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituks.pdf (Viitattu 13.2.2015).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2011–2013. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja 21/2015*. 66 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75077/TEM-rap_21_2015_web.pdf?sequence=1 (Viitattu 8.1.2019).

Ullman, E. L. (1956). The Role of Transportation and the Bases for Interaction. Teoksessa Thomas, W. L. Jr. (toim.): *Man's Role in Changing the Face of the Earth*, 862–880. The University of Chicago Press, Chicago.

Vepsäläinen, M. & M. J. Hiltunen (toim.) (2015). Kylämökkeily Suomessa. Vapaa-ajan asuminen maaseudun kylissä ja taajamissa. *Publications of the University of Eastern Finland, Reports and Studies in Social Sciences and Business* No 6. 128 s.

Vepsäläinen, M. & A. Rehunen (2009). Lomalle kylän lomassa? Kylämökkeilyn rajaaminen, nykytila ja muutokset. *Matkailututkimus* 5: 2, 43–56.

Vepsäläinen, M., Strandell, A. & K. Pitkänen (2015). Muuttuvan vapaa-ajan asumisen hallinnan haasteet kunnissa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 53: 2. Saatavilla osoitteesta: <http://www.yss.fi/journal/muuttuvan-vapaa-ajan-asumisen-hallinnan-haasteet-kunnissa/> (Viitattu 10.9.2019).

Verohallinto (2019a). Arvonlisäveroprosentit. Saatavilla osoitteesta: <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/tietoa-yritysverotuksesta/arvonlisaverotus/arvonlis%C3%A4veroprosentit> (Viitattu 9.4.2019).

Verohallinto (2019b). Kiinteistöverolain soveltamisohje. Saatavilla osoitteesta: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48453/kiinteist%C3%B6verolain-soveltamisohje/> (Viitattu 6.5.2019).

Verohallinto (2019c). Verohallinnon tilastotietokanta. Saatavilla osoitteesta: <http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/> (Viitattu 7.10.2019).

Vuoristo, K.-V. (1998). *Matkailun muodot*. 251 s. WSOY, Porvoo.

Vuoristo, K.-V. (2002). Regional and structural patterns of tourism in Finland. *Fennia* 180: 1–2, 251–259.

Vuoristo, K.-V. & T. Arajärvi (1990). Methodological problems of studying local income and employment effects of tourism. *Fennia* 168: 2, 153–177.

Vuoristo, K.-V. & N. Vesterinen (2001). *Lumen ja suven maa. Suomen matkailumaantiede*. 343 s. WSOY, Helsinki.

Williams, A. M. & C. M. Hall (2000). Tourism and migration: new relationship between production and consumption. *Tourism Geographies* 2: 1, 5–27.

Yle (2018). Kesämökkivero jopa päälle 800 euroa – Katso laskurista, kuinka suuri vero on euroina omassa mökkikunnassasi. Saatavilla osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10131280> (Viitattu 7.10.2019).

Åkerlund, U., Pitkänen, K., Hiltunen, M., Övervåg, K., Müller, D. & P. Kahila (2015). Health, well-being and second homes: An outline of current research and policy challenges. *Matkailututkimus* 11: 1, 43–54.

Sähköpostilähteet

Järviluoma, J./O. Kannisto/P. Kauppila (2019). Henkilökohtainen sähköposti. 4.6.2019.

Kokkonen, V. (2017). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Jari Järviluoma/Pekka Kauppila. 8.6.2017.

Leinonen, A. (2009). Henkilökohtainen sähköposti Ahti Leinonen/Pekka Kauppila. 3.2.2009.

LIITE I (TOL 2008)

Toimialaluokka	Toimialan numero	Toimialan nimi
Korjaamo- ja huoltamatoiminta	45201	Moottorijoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)
	45403	Moottoripyörien huolto ja korjaus
	473	Ajoneuvojen polttoaineiden vähittäiskauppa
Vähittäiskauppa	471	Vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä
	472	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	474	Tieto- ja viestintätekniisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	475	Muiden kotitaloustarvikkeiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	476	Kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	477	Muiden tavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	478	Tori- ja markkinakauppa
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	551	Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet
	552	Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
	553	Leirintäalueet, asunto- ja matkailuvaunualueet
	55902	Maatilamatkailu, bed & breakfast
	55903	Lomamökkien vuokraus
	55909	Muualla luokittelematon majoitustoiminta
	561	Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
	5621	Pitopalvelu
563	Baarit ja kahvilat	
Liikenne	491	Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne
	4932	Taksiliikenne
	4939	Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
	501	Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
	503	Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
	511	Matkustajalentoliikenne
	52211	Linja-autoasemat
	52221	Satamat
	5223	Ilmaliikennettä palveleva toiminta
	7711	Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
	7721	Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
	7734	Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
7735	Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing	
Virkistys- ja muut palvelut	79	Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta; varauspalvelut
	9001	Esittävät taiteet
	9002	Esittäviä taiteita palveleva toiminta
	9102	Museoiden toiminta
	9103	Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta
	9104	Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
	9311	Urheilulaitosten toiminta
	932	Huvi- ja virkistystoiminta
9604	Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut	